

Het plantaardig bewind

Jacques Hamelink

bron

Jacques Hamelink, *Het plantaardig bewind*. Polak & Van Gennep, Amsterdam 1967 (vierde druk)

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/hame004plan01_01/colofon.php

© 2018 dbnl / Jacques Hamelink

Een opgehouden onweer

MOERAS Ik wist dat René aan migraine leed, zijn moeder had ons vaak genoeg gewaarschuwd wat voorzichtig met hem te zijn, hem bijvoorbeeld niet te slaan of hem onnodig boos te maken. En dat gebeurde nogal eens want René was behalve om zijn kennis van de moerassen achter het dorp niet zeer gezien onder ons jongens.

Hij kon hardnekkig en autoritair zijn, terwijl hij vaak een merkwaardige hardleersheid aan de dag legde in dingen die wij meteen doorhadden. Op school was hij een zeer middelmatige leerling die alleen uitmuntte in plant- en dierkunde. Dat waren trouwens waarschijnlijk de enige vakken waar hij zijn best voor deed. Het moet echter gezegd zijn dat je hem geen plant kon laten zien of hij kende de naam, (zelfs de latijnse vaak ofschoon we hem ervan verdachten dat hij ons daarmee beduvelde) en wist op welk soort grond ze groeide.

Thuis had hij een herbarium waar hij heel wat van zijn vrije tijd aan moet hebben besteed, tenminste je zag hem buiten schooltijd vrij weinig. Hij was in zekere zin een opschepper, maar één - vreemd genoeg - die slechts pochte over dingen waar hij niets van afwist of die hij zelf niet bezat. Over de moerassen, die hij vaak alleen of met een vage figuur, een oudere man uit de omstreken van het dorp, doorkruiste, hoorde je hem nooit, evenmin als over zijn plantenverzameling en het tropisch aquarium dat hij thuis had.

Over wat hem werkelijk aanging repte hij met geen woord. En als je er toch over begon deed hij er laatdunkend over. Je kreeg met hem

altijd het gevoel dat hij maar de helft van zijn persoonlijkheid blootgaf, dat hij in zijn eigen verborgen wereld een heel andere jongen moest zijn dan die met ons speelde soms en ruzie maakte om een stuk vliegertouw of een kleine niet betaalde schuld uit de kermistijd, en die we niet mochten prikkelen omdat hij dan drie dagen ziek was en daarna weer het schoolplein kwam opslungelen, met een nog maskerachtiger gezicht en nog houteriger bewegingen van zijn schriële lijf dan gewoonlijk.

Het was dus een wel wat vreemde jongen maar dat zijn afwijking tot zo catastrofale gebeurtenissen zou leiden, had niemand kunnen voorzien, - het is trouwens de vraag of zijn kwaal inderdaad de oorzaak was van zijn zonderlinge manier van doen.

Natuurlijk kan men zeggen: het zou allemaal niet gebeurd zijn als Marc Kanoffel de morgen van die onheilsdag, tegen het einde van de zomervakantie, toen wij ons al weken doodverveelden, niet had voorgesteld na het eten met zijn allen de moerassen in te trekken. Maar dat is na-praten en bovendien weet ik, al kan ik het niet beredeneren, zeker, dat dit toch zou zijn gebeurd. Op een andere tijd, op een andere manier misschien - het doet er niet toe: het zou toch zijn gebeurd, om de eenvoudige reden dat het gebeuren moest, het hing in de lucht, ik heb het heel die middag geweten, begin ik nu te begrijpen.

Marc Kanoffel was de leider van onze bende. Hij was groot en sterk voor zijn veertien jaar. Wanneer één van ons, anderen, zou hebben voorgesteld de verboden en lokkende moerassen in te gaan zou dat voorstel weinig bijval gevonden hebben. Nu Marc, de lichtharige wildeman, de zelfverzekerde leider, het wou, vergaten we onze angst dat de tocht uit zou lekken en dat we thuis niet erg vriendelijk onthaald zouden worden daarna, om toch vooral tegenover hem manmoedig te lijken; nu was het een groots avontuur vol verboden genietingen en zenuwslopende heerlijke angsten.

Het moet een uur of elf geweest zijn en we leunden tegen de muur bij de melkboer, die precies tegenover de school woonde, in de enige straat die ons dorp rijk was. Tijdens het schooljaar stonden wij, ouderen, daar meestal, - elkaar moppen vertellend of opmerkingen makend

tegen de gearmd voorbij wandelende meisjes van onze school. Toen Marc voorstelde smiddags met alleman 'naar achter het dorp' te gaan - op deze eufemistische wijze duiden we het streng door ouders en onderwijzer verboden gebied aan - keek René, op wie we heimelijk letten, onverschillig opzij, alsof hij het niet gehoord had, zijn wat ouwelijk gezicht dat winter en zomer dezelfde vuilbruine tint had, gesloten. Als hij niet meeding viel daarmee het plan in duigen. Marc was onze onbetwiste aanvoerder en het was belachelijk een jongen als René Doorns, een der minsten in behendigheid, verstand en spierkracht, voor hem in de plaats te stellen. Maar we wisten: als René niet meegaat zal zelfs de oproerige Marc (die toch de belknop van het meestershuis buitmaakte en diens zadel en fietsstuur verwisselde, zodat de meester wel moet hebben gedacht dat hij gek geworden was toen hij een eindje wilde gaan fietsen) niet doorzetten. Hij kent de moerassen tenslotte evenmin als wij. Hij is er even bang van. Alleen wordt hij er misschien sterker door aangetrokken, daar is hij de leider voor: die moet durf hebben, een waaghals zijn waar de anderen tegen opzien.

René, ik zie hem voor me, het typische rukje van zijn hoofd als hij begon te praten, een zenuwtrekje, - draaide zich toen ineens om, alsof het hem verveelde en hij maar toegaf aan ons zwijgend vragen, om ervan af te zijn, en zei: 'ik ga mee'.

Het klonk wat haperig, hij praatte niet vlot. Er was iets met zijn tong geweest waarvoor hij in het ziekenhuis gelegen had een tijd tevoren. Maar met die drie woorden besliste hij op dat ogenblik over zijn lot, en voor mij blijft slechts de vraag of daarvoor reeds over dit lot een grotere beslissing gevallen was, en of dat kleine zinnetje van hemzelf enkel een onbewust beamen daarvan was.

Na zijn toezegging wendde hij zich af en keek van ons weg, de straat door, die leeg was, en ongelijk, en zonnig, en waarachter - onzichtbaar maar niet ver verwijderd - de vreemde dampende, naar bloei en dood stinkende moerassen lagen die ons bloed die laatste zomerdagen onrustig maakten.

De lucht begon enigszins te betrekken toen we die middag met een

stuk of tien jongens, allen van stokken en veldflessen voorzien, het dorp achter ons lieten. Voor ons lag het vlakke land. De zon was een grote brandendgele schijf met vage randen boven de moerassen. Er stond weinig of geen wind en het landschap sufte rustig naar de zacht naderende herfst toe die al aan de kaalgeschoren velden en een ondefinieerbare ijle om de dingen in de atmosfeer, begon merkbaar te worden.

Een eindweegs volgden we een smalle ongelijke dreef, we passeerden een boerderij waar op het erf twee mannen een traktor aan het nazien waren en bogen af naar een paadje waar tussen stenen van afbraak, van de naburige hoeve afkomstig waarschijnlijk, hoog gras en brandnetels welig tierden. Op het lege aardappelland dat zich aan weerszijden van het pad uitstreckte zocht een oude man naar achtergebleven vruchten. We zwaaiden en riepen uitgelaten naar hem. Hij kwam overeind uit zijn gebukte houding en keek ons, een hand tastend naar zijn rug, een ogenblik na: een stramme tot leven gekomen vogelverschrikker.

Na een half uur ongeveer kwamen we aan een laag weiland dat grensde aan de moerassen en Marc zei dat we moesten wachten.

Een paar hadden daar niet veel zin in maar Marc zei direkt dat ze dan verder ook maar voor zichzelf moesten zorgen, en dat deden ze kennelijk liever niet. We gingen in het gras zitten, dronken uit onze veldflessen en beraadslaagden.

In de verte liepen koeien in de wei. Er kroop een groene kever over mijn blote arm, tussen de haartjes, als door een mager bos. Ik stak het diertje een grashalm toe en het stapte daarop over. Daarna schudde ik het in de ruimte tussen René's bloes en zijn hals.

‘Verdomme’ zei hij toen hij het gekriebel langs zijn huid voelde.

Marc zei dat we op moesten houden met dat gedoe.

René die de kever tenslotte uit zijn bloes viste, begon, leek het mij, nu pas enige belangstelling voor onze onderneming te krijgen (hij had niet meegezwaaid en geroepen naar de eenzame aardappelzoeker herinner ik mij). Hij kauwde een grassprietje en lag, op zijn ellebogen geleund, met voor de zon half dichtgeknepen ogen te luisteren naar wat de anderen rad en verward dooreen praatten. Het viel mij toen al

op dat hij, hoewel in het algemeen gesproken absoluut niet volwassener of verstandiger dan wij, toch een zekere kalmte over zich kon hebben die ons vreemd was en die hem ouder deed schijnen dan hij in werkelijkheid was. Hij, de zenuwachtige, teruggetrokken jongen, voelde zich blijkbaar op zijn gemak, minder dan anders spotternijen en handtastelijkheden duchtend.

Marc, op zijn knieën in de kring, legde ons kort en zakelijk het spel uit dat we zouden gaan doen.

Met enig ontzag keek ik naar de jongen die even oud was als ikzelf, zijn openstaand sporthemd waar hij niets onder droeg, zijn soepele lange lijf en zijn sluike geelblonde haar dat hij af en toe achteloos met een snel handgebaar uit zijn ogen streek.

Eén van ons zou zich in het moeras verbergen, waarbij hij echter niet steeds op dezelfde plaats hoefde te blijven. Hij stelde een gevluchte bandiet voor, de anderen moesten hem zoeken. Wanneer de jongen na een half uur niet gegrepen was, had de groep verloren en begon het spel met een ander opnieuw.

Een van ons was het met dit plan niet eens. Het was een vrij grote jongen met dikke lippen en zwart kroeshaar, zijn naam, evenals die van de anderen, ben ik vergeten. Hij stelde voor dat we een linie zouden vormen door het moeras. Een van ons moest dan proberen die ongemerkt te passeren. Maar Marc hield vast aan zijn eigen plan, waar volgens hem meer avontuur voor allemaal instak.

Een ander, die nogal bang uitgevallen was en die zo vlak in de nabijheid van het verboden terrein onzeker werd, vroeg of de vluchteling zich ook in de Pikkreek - het verraderlijkste gedeelte van het moerasgebied - mocht verbergen.

‘Waarom niet?’ zei René ineens agressief, ‘het is er heel fijn, er groeit hoog riet, ik ben er vaak met Theo geweest’. Theo was de moeraswachter, een oudachtige aan lagerwal geraakte boer die men dit baantje gegeven had en die hele dagen in de moerassen rondzwierf.

‘En als we hem tegenkomen?’ zei een andere jongen.

‘Wat dan nog’ zei René uitdagend, ‘je dacht toch niet dat hij ons verzuipt?’

‘Mijn vader zegt dat in de Pikkreek eens twee jongens verdronken zijn, die waren daar rietsigaren gaan snijden’, zei de jongen weer.

Er maakte zich een zekere onrust van ons meester: we kenden dat verhaal. Het was waar. Helemaal zwart in hun gezicht waren die twee bovengehaald later. De timmerman had ze direkt moeten kisten. Ze zwollen op als ballonnen.

Maar veel liever dan elkaar onze geheime vrees te bekennen, riepen we dat ie gek was en dat ie zijn kop moest houden met dat ouwewijvegeklets. Marc zweeg hooghartig, zich van zijn verantwoordelijkheid bewust en besloten door te zetten.

René zei dat lafaards op moesten donderen. Hij sprong overeind, naar het leek leniger en vlugger dan anders. Hier raakte hij in zijn element. Het feit dat wij allen toch met een zekere onlust aan de Pikkreek dachten - zelfs Marc, die zich waarschijnlijk groot hield tegenover hem, vervulde hem met een scherpe vreugde. Het was te zien aan zijn ogen, die harder en helderder stonden dan anders, en aan een kleine besliste trek die om zijn mond was gekomen. Alsof de jongensonderneming iets zeer belangrijks was, en dat was het misschien ook wel.

We voelden op dat moment dat hij sterker was dan Marc, die in onze gedachten naar het tweede plan verhuisde, en die dat in ons begreep en die de juistheid van onze visie bevestigde door René te vragen of we gingen beginnen, wat hij ervan dacht.

‘Hij gaat niet mee’ antwoordde die, wijzend naar de jongen die bang was in de buurt van de Pikkreek te zullen geraken. Dat was de voorwaarde die hij stelde voor zijn gidswerk.

Wij legden ons daar bij neer. Niemand kwam voor de jongen op. Hoewel waarschijnlijk iedereen behalve René, die ons totaal boven het hoofd groeide, het met hem eens was.

Wanneer we allemaal vrij van schaamte tegenover de anderen geweest waren, zou alleen hij, en misschien Marc, de moerassen nog ingetrokken zijn. Het spookbeeld van de twee verdronkenen met hun afgebeten tong en monsterlijven wierp een schaduw over ons plezier. Maar wij

schaamden ons voor elkaar en voor hen vooral, en zo zou de klopjacht beginnen.

De ene eerlijke bangerd werd uitgejouwd. Hij kreeg de groeten mee voor onze ouders, als hij ons soms nog wou gaan verraden ook, de sukkel.

ONTPLOFFING René zegt ons onze schoenen en sokken uit te trekken. We gehoorzamen. Ook de veldflessen blijven achter. René, die geen dorst heeft, draait de schroefdrop van de zijne en laat hem leeg lopen: een donkerbruin straaltje, koude thee.

Dan trekken we met onze stokken gewapend vlug het weideveld over. Een enkele slaphangende prikkeldraad, aan ongelijke palen en uitlopende boomtakken bevestigd, beveiligd de koeien tegen de verraderlijke gronden. We stappen over de draad heen.

Hier begint de bodem reeds drassig te worden. Het gras, dat langer en groener lijkt, groeit niet meer zo dicht opeen, maar meer bij pollen waartussen de bruine poreuze bodem te zien is, die zwart wordt waar we onze voeten neergezet hebben. Modder.

Voor ons een dichte, aan deze zijde halverwege afgesneden rietgordel. Boeren hebben hier het riet voor hun aardappelhoppen gehaald. Watervogels roepen achter die ondoorzichtige borstwering.

Voorzichtig, om met onze blote voeten niet in de soms korte stoppels te trappen, gaan we verder. René voorop. Hij zegt niets meer, wij evenmin. De beklemming die op ons weegt is tastbaar. Een bevreemden trekt door ons heen. Dit is het verboden gebied nu. Dan zijn we door doodstilstaand riet omgeven en staan we voor een kleine plas, een centimeter of twintig diep misschien. Er ligt veel weggerotte groei op de bodem. René zoekt omzichtig maar zeker zijn weg.

Ineens bemerk ik de stille dreiging die boven ons hangt. De lucht is grijs, doorschoten van lichter vlekken. De zon een ijle krachtloze cirkel daarin. Er is geen wind meer. De rieten staan roerloos naast elkaar. Een enkele vogelkreet.

Alleen het geluid van onze voeten, soppend in de weke bodembrij,

In een onmetelijke zee van stilte, de bodem zichtbaar, waden we, ganzen op een rij, kleinmoedig verder.

Het schaduwbeeld van ons lichaam gaat vervormd met ons mee.

Dan hebben we de rietzoom aan de overzijde van de plas bereikt en stijgt de bodem die tegelijk vaster wordt weer. En in de stilte die ons in een glazen bol omsluit, ons zwijgen stoot René ineens een wilde kreet uit. ‘Oehoe’ roept hij, als een bezetene.

Wij, bevrijd eensklaps, roepen mee. Het rumoer jaagt tientallen vogels op, met klepperende vleugels stuiven ze laag over de rietpluimen weg. Watervogels (of ratten? of welke andere geheimzinnige ongeziene dieren?) slaan het water met hun vlerken of poten.

De lucht is nog donkerder geworden, het lijkt te zullen gaan regenen. Maar René wil van geen uitstel weten. Het spel gaat beginnen.

We lopen de dofgeurende plantendiepten binnen, verder en verder. Er zijn donkergroene loofbossen, hoger dan wijzelf, met gele bloemen die verstikkend geuren. En breedbladige planten die zich laag uitschulpen over de grond. Soms springt een bruine waterrat weg vlak voor onze voeten. Dan is er een knotwilg, met blote wortels en een overlans gespleten stam waar de molm is uitgevallen. Hoe komt die boom hier. Gezoem van insecten.

Allen voelen wij de sfeer van een naderend onheil zich laden, zich volzuigen. Dit is verboden terrein, we ruiken het. Ik voel met mijn tong langs mijn droge lippen. De veldflessen liggen ginder.

René schijnt van geen bevangenheid last te hebben. Hij roept en doet, klapt in de handen. Allen voelen we het als iets onbehoorlijks. Hij heeft ons hier binnengebracht. *Als er iets gebeurt is het zijn schuld.*

Wat kan er gebeuren. Ik denk opeens aan de nacht langs het strand waar we vorige zomer gekampeerd hebben.

We hebben een kampvuur gemaakt. Voor een aangespoelde boomstam, met petroleum overgoten, zingen en tieren wij heidense krijgsliederen. Late strandwandelaars komen kijken naar ons spektakel. De vuurgloed in het holle van de stam dooft en René, gebogen over de laatste lichtgloor, schreeuwt en stoot hese keelgeluiden uit: een medicijnman die het vuur tracht te bezweren, die op een of andere wijze

die wij niet kennen kracht heeft op dit moment. Ik huiver van onbehagen om wat onze spelmakker roekeloos met de grote donkere krachten van zee en nacht en vuur aan het doen is. Om een bondgenootschap waarin hij lijkt opgenomen en waar wij buiten staan. En nu weer.

Ik weet dat ook de anderen het voelen. Ditmaal moet het wel de naderende regen, het hangend onweer zijn wat hem zo opwindt. Tenminste hij staat met de armen omhoog naar de lucht te gillen. Is hij nu krankzinnig geworden? Maar het spel gaat beginnen.

De boom is ons uitgangspunt. We moeten daar wachten tot René zich verborgen heeft in het dieper liggend gedeelte van de moerassen, dat wij niet kennen. Hij verdwijnt met jachtige passen, dwars door een adembenemende stilte waarin wij klein en bevangen achterblijven. Een tijd later klinkt in de verte weer zijn oehoegeroep. Het teken dat wij tot de aanval kunnen overgaan.

Al gauw worden we onze aanvankelijke angst de baas en valt onze groep uit elkaar. Op verschillende plaatsen uit het moeras klinken oehoe-geluiden. Zo houden we met elkaar contact. Aan die klanken te horen bewegen wij ons in een wijde cirkelvorm voorwaarts. Alleen worstel ik mij door dichte stekelharige bladerdiepten.

‘Oehoe’ hoor ik naast mij, vlakbij. ‘Oehoe’, gil ik terug. ‘Oehoe’ wordt overal geschreeuwd met lange overslaande uithalen.

Ik kom vrij snel vooruit, maar toch is het alsof iets anders meer dan de weerbarstige vegetatie, slijkgrond en plantentakken, mij de voortgang belemmert. Het is alsof ik met moeite verderdring in een taaie, veerkrachtige, bij ieder nieuwe pas me nauwer omsluitende stilte. Met een wurgend gevoel in mijn keel roep ik: ‘oehoe!’ ‘Oehoe!’ hoor ik terug en dan gaat het weer even.

Als ik alleen was zou ik in paniek, recht, zonder op veilig of onveilig te letten, terugrennen naar waar ik de veilige, overzichtelijke wei vermoed. Ligt die thans evenwel voor of achter mij? Links of rechts van me? Ik kan me niet meer oriënteren. De jacht gaat verder. Van ruimte en tijd weet ik niets meer dan riet, water, de geuren van het moeras, van onbekende bloemsoorten, en de stilte waarin je het bonzen van je

bloed hoort. Je eigen ruimte, een inwendige tijd die eeuwig geworden is, stilstaat.

Ik merk dat ik aan de uiterste linkervleugel verzeild geraakt ben. De kreten der anderen komen van rechts, de meeste van vrij ver, ik herken de stem van Marc, vaster, sterker dan die der andere jongens wier stemmen voor mij één onherkenbaar koor zijn geworden.

Ineens ren ik met bemodderde voeten over kort fluwelig mos. Weer bladeren, uiteenstuivende bloempluizen, ik spuw hun spinsels uit mijn mond. Mijn bloes plakt aan mijn rug, per ongeluk bijt ik op mijn tong in mijn vaart. Een zoete smaak.

Als een jong wild beest ben ik door de terughoudende wering gebroken, zijdelings soms, met beide handen takken en lover wegduwend, soms gestriemd door een terugspringende plantenslinger. Mijn stok ben ik allang kwijtgeraakt.

Dan sta ik voor spiegelend, volkomen roerloos water, dik en glanzig als olie, en waarop bellen als kleine knikkers rondrijven.

Een soort riviertje, een vijfentwintig meter breed, verliest zich aan weerskanten van me, wegkronkelend in de begroeiing van riet en lis. De Pikkreek, weet ik zeker.

En op hetzelfde ogenblik zie ik René.

Hij zit tegen de hoog oplopende overkant, die een soort natuurlijke dijk schijnt, geleund. De voeten in het water dat een cirkel van rimpels om zijn enkels slaat en hem zo geboeid houdt. Hij kijkt niet op of om. Hij is het spel vergeten.

Alles heeft de scherpte van een visioen. Wanneer ogen lang zo konden zien zou men blind zijn.

Hij gaat iets voorover zitten, de ellebogen op de knieën. Hij heeft iets in zijn handen. Een doosje. Lucifers. Hij schuift het doosje uit de huls en strijkt een lucifer af. Hij buigt zich nog verder en houdt de lucifer vlak boven de zwarte oppervlakte.

Dan wordt de wereld licht en donker, zwaar bazaltblauw, zo snel dat die kleuren samenvallen in werkelijkheid. Een rosse gloed rent laag over het water, vreet zich in golven verder.

Een ontzaglijke ballon barst. De luchtdruk gooit me tegen de grond.

Wolken. Blauw. Zwart. Ik sta recht haast op het moment dat ik val. Ik zie, adem, voel.

Alleen het geluid bestaat niet meer.

GAAN LIGGEN René staat overeind aan de andere oever. Of is het René niet? Ik kijk zo intens dat ik het eerst niet zien kan. Een smal donker mensenlichaam, mager. De uit ijzerdraad gevormde figuren die ik in het museum in de stad gezien heb, zijn zo. Primitief, maar levend, beweeglijk. Zijn armen hangen houterig, slap, langs zijn lijf.

Ja, het is René, maar een andere dan vroeger, een levende pop, een marionet die automatisch bewegingen maakt die hij vroeger geleerd heeft. Hij kijkt naar het water, zijn ogen staan groot en bol in een veel te groot hoofd. Het lichaam daaronder lijkt gekrompen. Hij kijkt onafgebroken strak voor zich in het water en wil een pas naar voren doen. Zijn ene been gaat omhoog. Maar welke onbegrijpelijke moeheid is over hem gekomen? Hij schijnt ineen te krimpen onder het onzichtbare gewicht van een wereld van slaap die op hem rust.

Hij aarzelt, wankelt. De handen zoeken een houvast boven het hoofd. Als een slaapwandelaar staat hij te zwaaien op zijn benen.

Dan doet hij een pas voorwaarts. De waterspiegel versplintert. Met reusachtige inspanning sleept hij zich verder, alsof het gewicht van ijzeren kettingen aan zijn voeten is vastgemaakt.

Ik kijk toe, enkel oog, zonder weet van mijn lichaam.

In de uitpuilende ogen staat geen pijn, geen wanhoop. Alleen een ontzettend nadenken, een peilende aandacht waarin de gedachten van mensengeslachten zijn samengevat. Een nadenken dat tot de modder-wortels der waterplanten, tot diep in de voze grond dringt, moeiteloos, maar dat het eigen lijf slechts met moeite meer kan dwingen tot gaan. Alsof hij bij iedere pas een halve meter wegzakt (maar de bodem is zand, zie ik) vecht hij verder.

Dan gaat hij voorover. Ik denk dat hij het bewustzijn verliest.

Traag, met moeilijke rukken, zakt hij op de knieën. Het water is misschien veertig centimeter diep. Heeft hij brandwonden die ik niet zie,

opgelopen in dat ondeelbare ogenblik pas geleden? Even blijft hij zo zitten: een priester in zijn vreemde ritueel. De oogleden zijn nu over de bollen geschoven. Hij bezint zich voor het laatst, in uiterste concentratie, op iets wat hem niet meer te binnen schiet en gaat dan verder voorover. De starre handen tasten naar de gladde bodem. Vinden die. De vingers spreiden zich uit onder water. De benen strekken zich achterwaarts.

Eén moment rust hij op handen en voeten.

Een bizarre gymnastische oefening waarbij het erom gaat romp en hoofd droog te houden.

Dan glijdt het lichaam ook. Het laatst het hoofd: een star masker, de ogen dicht, om de mond een mengeling van tevredenheid en pijn, de tevredenheid schijnt te overheersen echter. Wat aan de mondhoeken trekt, ik zie het met iets als afschuw, kan wel een glimlach zijn.

Het vettige water effent de plaats waar het gebroken werd zonder haast. Er stijgen twee, drie luchtbellens: groot en als ogen, die daarna dichtknippen.

En dan kan ik weer schreeuwen.

Ik brul de lucht aan stukken, alsof ik geboren word, ikzelf, op dat ogenblik. Het is of ik word uitgestoten door een moederschoot van warmte en stilzwijgen. Het is koud. Maar de bui drijft over zie ik; de lucht, met koppen van onweer nog, wordt al helderder.

Op het water drijven bellen.

Door de rietbossen is een lichte wind in aantocht.

Mijn geschreeuw wordt overal beantwoord.

EEN SCHUIMRUBBEREN POP Marc die verderop door de struikengordel die de Pikkreek omgeeft, gebroken is, komt langs het water naar me toe rennen. Hij is lijkleek en zelf kan ik het trillen van mijn benen ook niet beheersen. Een elektrische stroom gaat door mijn spieren heen.

‘Een ontploffing’ schreeuwt hij, ‘er heeft iemand op een stuk oorlogstuig getrapt, er liggen hier nog mijnen zeggen ze’.

Het laat me koud. Ik geloof dat niet eens.

‘René’ zeg ik mat en wijs naar het water. De naam wil nauwelijks over mijn lippen komen.

‘Wat?’ vraagt Marc hijgend.

‘Hij is gevallen’ zeg ik, ‘in het water’. Hoe kan ik hem uitleggen wat er gebeurd is.

‘Voorover’ zeg ik nog dwaas, ‘hij kwam niet meer boven, daar, aan de andere kant’.

Marc is even geschrokken als ik, hij kijkt wild rond.

‘We moeten iets doen’ zegt hij en dan roept hij zijn ‘oehoe’ weer naar de anderen, die dichtbij terugroepen.

Even nadien staan we, een kleine bemodderde haveloze bende, met gescheurde hemden, sommigen met schrammen en bloedneuzen - de ontploffing heeft hen met hun gezicht in wortels en stronken geslingerd -, bleek en rillend, dicht bijeengegroept naar de overkant te kijken. Niemand weet het eerste ogenblik wat te beginnen. Het liefst zouden we nu de vlucht nemen, zo snel mogelijk, maar René ligt daar in het moeras. Misschien leeft hij nog. Hoewel geen van ons dat gelooft.

‘Het is nog maar een paar minuten geleden dat hij onderging’ zeg ik, ‘als we direkt iets doen...’

Marc heeft nu zijn zelfbeheersing alweer gedeeltelijk terug.

‘We vormen een rij’ zegt hij, ‘we houden elkaar vast, ik ga voorop’.

Resoluut stapt hij het stinkende zwarte water in, waarin langs de oever kleine witte bloemen drijven. Voorzichtig, de bodemvastheid beproevend met zijn stok, gaat hij verder. Wij volgen. Het gaat. De zandbodem blijft vast. Er is geen modder. Deze plas lijkt niet tot de eigenlijke moerassen, waar we doorheen zijn gekomen, te behoren, het is duidelijk meer een kreek.

Omzichtig zetten we eerst onze tenen op de bodem, dan de volle voet. Nu zijn we midden in de plas. Een soort walg om naar beneden getrokken te worden bevangt mij. Maar de plas wordt niet dieper dan een halve meter en reeds gaat het water om onze benen zakken.

Onder water ligt een geelachtige langwerpige gedaante.

Daarbij houden we stil.

Sommigen waden, uiterst voorzichtig nog steeds, naar de kant, de

anderen blijven staan. Alsof het afgesproken is bukken Marc en ik ons en we tillen de lichtkleurige vorm die haast niets meer weegt uit het water, hij bij het hoofd, ik aan de voeten. En gelijk zien we de monsterlijke verandering die zich voltrokken heeft. De andere jongens schrikken en zijn ineens aan de kant, waar het veiliger lijkt dan hier, in het geheime rillende water, met dat ijzingwekkende.

We dragen het lichaam naar de smalle zandstrook aan de voet van de hoge oever en leggen het daar neer.

‘Ik wil naar huis’ zegt een jongen ineens, half huilend.

Maar Marcs felle ‘godverdomme’ brengt hem tot zwijgen.

Het is ons teveel, allemaal. Onze gedachten trekken dicht naar elkaar toe. Wat daar ligt is buiten ons verbond. Het is ons vijandig omdat het ons angst aanjaagt.

Op het witte zand ligt een vreemd, grijzig-licht, kleurloos iets, gestroomlijnd van vorm als een vis. De benen naar de voeten smaller wordend, de voeten zelf kleine onherkenbare stompen.

De huid is sponzig met wijde poriën en er lopen overlangse leverrode strepen over aan de zijden. Een schuimrubberen pop, waarvan de kop zacht heen en weer beweegt aan een tot duimdikte ingeschrompelde hals. Met ontzetting kijken we naar die grotesk ontkennende kop: een onbeschrijflijk misvormde klomp gestold vruchtvlees, groen en geel; een platronde meloen, een scheve sponzige maan, zonder ogen, de neus weggezonden; uit het gat dat de mond geweest is steekt een spierwitte aan de randen bruinige krullende tong.

En het ergste is dat dit wezen ondanks alles nog een zekere blijmoedigheid aan de dag lijkt te leggen. De kop wiegelt zacht in de opgaande wind en om de zeeplantenmond zweeft een soort onzichtbaar vegetatief spotlachje, dat mij het zweet doet uitbreken.

De jongens staan als verlamd; zelfs Marc, die pogingen doet iets te zeggen, stokt de stem in de keel.

Een van ons moet overgeven. Hij stikt haast in zijn braaksel.

Ik kijk naar het ding op de grond; een afschrikwekkend beeld dat elk ogenblik tot onvermoed en afgrijselijk leven kan komen.

Of wij nu kunstmatige ademhaling moeten toepassen, vraagt er een

wanhopig. Niemand vloekt op hem. Marc, uit de ban van de verschrikking, kan weer praten.

‘Dat is niet nodig’ zegt hij met geknakte stem.

Ook zijn gedachten proberen te begrijpen weet ik, maar het gaat niet, het kan niet, - zullen wij dit ooit begrijpen? Zullen we hier ooit verstandig, oud, rijp genoeg voor worden?

Misschien is het een uitverkiezing, zoals de dommee op de catechisatie ons tracht uit te leggen, dat wij hierbij zijn, veeleer dan een ongeluk.

We durven, na de eerste keer dat we het uit het water getild hebben, dit wezen niet meer aanraken. Een angst voor vergiftiging, voor besmetting met onnoembare ziektekiemen houdt ons daarvan terug.

We moeten nu naar het dorp. Waar niemand dit ooit zal begrijpen, de dokter niet, onze ouders niet, niemand. En dat de onderwijzer dit zal geloven: ‘Waanzin!’ ‘Maar wij hebben hem niet doodgemaakt...’

Geen mens ter wereld zal dit kunnen begrijpen. Wij zijn met elkaar deelgenoten van een afschuwelijk geheim, waarvan we de oplossing niet eens kennen.

Ik besef plotseling dat ik moet urineren. Het doet me goed. Met mijn water, dat direkt door het natte zand weggezogen wordt, verlaat een zinderende opgekroptheid mijn buik. Het doet pijn omdat het zolang geleden is. Op het zand blijven schuimblaasjes achter.

De pop die zich, verbeeld ik mij, in het geniep ligt te verheugen op onze terugkeer, zijn monsterlijke tong achter onze ruggen nog verder zal uitsteken straks, schuddebolt onafgebroken aan zijn rubberen hals.

Dan zegt Marc dat we op moeten schieten. We gaan.

In de moerassen kwaken kikvorsen verachtelijk. Een uil stoot zijn doffe kreet uit. Onzichtbare waterdieren achter het riet. De kille stijgende modderdamp benevelt ons, verdooft ons denken aan almaar datzelfde ene ding.

Mijn hoofd is ijl alsof ik koorts heb.

VREDE Wat weet ik. Wat kan ik meer dan veronderstellen. Wat moet ik nu nog zeggen. Het besef heeft diep in mij wortel geschoten dat

dit ding niet geheel dood is, wel in de gewone dagelijkse zin van het woord maar niet in een andere. Ik weet dat het, schrikwekkend vredig bijna, op een vreemde, dichter het ritme van aarde en nacht en water benaderende wijze voortbestaat, en op dit moment misschien om mij lacht met een lach die op geen enkele manier meer van huilen verschilt omdat zulke onderscheiden niet meer bestaan.

Een vreemde jachtigheid doet me voortschrijven.

Deze dag is anders verlopen dan andere. In de nabijheid van dit huis vreten bulldozers de grond weg om de bedding voor een nieuw kanaal te maken. Daar heb ik tussen de aardheuvels fossiele resten van planten en dieren gevonden. Oeroude boomstronken lagen op grote hopen. Het was of ik afdaalde in een verloren maar intact gebleven prehistorie, die me zwijgend en onwelgezind opnam. Urenlang bracht ik door met de oude zwarte aarde, vreemd gevormde stenen en stukken hout. De kranen hoog tegen de lucht werden koppen van mammoeten die zich angstig tegen de horizon traag door een laagland van modder en plantengroei voortbewogen, dof plompend met hun logge gigantische poten.

Er waren wolken die hoog overwoeien, haastig op doorreis met onbekende bestemming. Wat zoek ik hier? Een verder nergens bestaande stilte, een plantaardig ademen, dat mij angst inboezemt en onweerstaanbaar aantrekt?

Dwars door mijn leven ligt een onmenselijk kadaver dat grond en groei aansteekt met bederf, maar dat voortbestaat: een schrikwekkend teken.

Misschien is het dit wat ik zoek langs dit opengebroke stuk aardhuid, wat ik weigerachtig terug wil vinden, om nu, nogmaals, volwassen, het mysterie ervan in levenden lijve te aanschouwen, het te weerstaan en daarmee de ban waarin het mij gehouden heeft te verbreken. Misschien is wat ik zoek hetzelfde als wat in zweren en wondkorsten huist, in kankergezwellen, pestbuilen en etter. In mensen met open lillend vlees, wanstaltig, met plantenvoeten, vastgegroeid in hun voortuintjes opeens, glimlachend verbaasd nog.

Misschien is het dat waarvoor huidzieken, een en al kwikzilverige schilfer, en melaatsen met weggrottende handen en voeten mij bang

maken, omdat ze straks met schubben overdekte vissen zijn, of zeehonden, wezenloos in de zon op de zandbanken aan de riviermonding. Wat ik zoek is de kiem misschien van dit alles, de onaanwijsbare oorzaak, het virus dat op geen enkele wijze in de medische laboratoria gelokaliseerd kan worden.

Gaf René toe aan een drang die hij niet meer meester was en die hem begoochelde? Of overviel het hem, plotseling? Ik weet het niet.

En ineens overvalt mij het gevoel dat ik nu door het moeras bagger zoals hij toen. Een radeloos voorgevoel neemt bezit van mijn hersens. Ik kan met moeite een voet verzetten. Kil van zweet ga ik op een boomstronk die hier enkele duizenden jaren ingekuuld heeft gelegen, zitten.

Het is later geworden, namiddag.

Eindelijk heb ik me zover hersteld dat ik naar huis kan gaan.

Er zijn witte eeuwige wakken in de lucht.

Is wat jaren geleden begon, waar de tijd zolang voor stilstond, nu pas aan een uiteindelijke voltooiing, thans over mij, toegekomen? En begint, het ogenblik waarop ik dit schrijf, daarom de donder te rommelen, ineens, zonder aankondiging van zwarte lucht of windstilte, dichtbij; alsof, nu pas, de ondraaglijke afwezigheid van geluid die lang geleden middag voorgoed opgeheven en een oorspronkelijk evenwicht hersteld gaat worden?

Brandoffer op zondag

Het is in augustus van 1951 geweest. De tweede week van die maand gingen we met de knapenvereniging van het gehucht kamperen in de buurt van het Zwin. Ik heb nog een foto die de leider van ons groepje maakte zonder dat we erg in hem hadden terwijl we met de afwas bezig waren voor onze tent. Bosneger zit op dat kiekje gehurkt aanwijzingen te geven, de Pok is een aluminium pan aan het schoonkrabben. Diederik manipuleert met een theedoek, Maan roert in de teil afwaswater waar ik stiekum een handvoltje zand in had laten glijden, en Reu Maes staat gebukt in de tentopening met halfdichte ogen tegen het zonlicht naar de camera te kijken.

Hij was wantrouwender dan wij, schichtiger en niet zonder reden: het gebeurde nogal eens dat we hem te grazen namen, hem alsof het afgesproken was, vastpakten en uitkleedden, zijn geslachtsdelen met kleefrommel insmeerden en hem vasthielden tot de insecten erop afkwamen. Altijd werd hij gepest, tot hij tenslotte hysterisch huilen ging, maar steeds opnieuw kwam hij terug en werd onder ons geduld, tot er een nieuwe uitbarsting volgde.

Waarom we zo waren tegenover hem is me nooit helemaal duidelijk geworden. Misschien waren wij, anderen, te zeer aan elkaar gewaagd, vreesden we elkaar met de diepe wilde angst van kinderen die nog leven vanuit de gevoelens onderin hun jachtige buik.

We hadden ook Maan kunnen nemen en dat is ook eens gebeurd. Ik wist hem zover te krijgen dat hij op het zij bord van een ouderwetse

boerenkar in de weiput ging varen. Ik had de plank geprobeerd, hij was te smal en lag wankel op het goorgroene zijkwatervan de put. Toen hij in het midden was werd hij bang en begon met de armen te maaieren. Aan de kant, daarna, terwijl het stinkende water uit zijn oren droop lag hij huilend en woest in het zand te klauwen dat hij naar zijn mond bracht en scheen te willen opeten. Waarschijnlijk hield iets ons ervan terug met hem te ver te gaan.

Reu was ongelijk aan ons, een lieger en bedrieger die meisjes meenam in het graan en nooit iets vertelde dat hij niet kwijt wilde zijn. Bovendien, anders dan wij, woonde hij niet bij zijn ouders maar bij zijn grootmoeder, een oud witharig, zeer dik vrouwtje, een soort paddestoel met een kalot op. Een koffer vol snuisterijen zeulend trok ze dagelijks door de streek. ‘Vrouw Nieuwjaar’ noemden we haar. Ze was uit België afkomstig en sprak een taal die we moeilijk verstonden, vol oi- en ai-klanken. ‘Ois’ zei ze in plaats van ‘huis’. En als ze ons waarschuwde haar ruiten met rust te laten, die gedurig sneuvelden in haar afwezigheid, zei ze tegen je dat ze naar de pollies zou gaan, zonne manneken. In de kleine propvolle kamer (we waren er nooit in geweest, als we Reu gingen halen kwam hij direkt naar buiten, nooit wilde hij ons binnenlaten; het mocht niet van zijn grootmoeder, zei hij) legde ze de kaart en keek in een kristallen bol, werd gezegd.

Haar kinderen woonden allemaal in België en haar man was jaren geleden weggelopen met een ander. Reu was het onechte kind van haar dochter die Irene heette en in Antwerpen leefde. Meer wisten we niet en meer scheen Reu zelf niet te weten. Hij vroeg zich niet veel af. Soms kreeg hij een gekke bui en liep, in de regen, zingend, op blote voeten, door het gehucht. Rare zelfgemaakte liedjes zong hij dan, van ‘regen regen ruis en we gaan nog niet naar huis’.

Hij was dom. We gebruikten hem, lieten hem allerlei waaghalzerigheden uithalen die hem bij ons recht op kameraadschap moesten geven. Hij deed zijn best voor vol te worden aangezien. Gooide een ruit in bij de winkelierster, stal noten voor ons en smeed kastanjedoppen door de tuimelramen het schoollokaal binnen tijdens de les. Reu ging op de roomse school in het naburige stadje, elke morgen was hij al op zijn

fiets vertrokken als wij pas van huis gingen. Hij kwam teruggeracet wanneer wij nog bezig waren in het zweterige lokaal met aardrijkskunde en sommen en vaderlandse geschiedenis.

Wat hij ook deed, het hielp hem niet. Hij werd nooit geheel opgenomen, bleef een vreemde eend in de bijt. We verdroegen hem, pestten hem wegen trokken hem weer aan. Het maakte hem grillig en onbetrouwbaar. Soms leek het of hij ons eigenlijk minachtte, kalm, tevreden in zichzelf gekeerd. Hij speelde dagenlang alleen. Op een dag zagen we hem met een katapult naar de straatlantaarns mikken. We haalden onze schiettuig na schooltijd, slokten haastig een boterham naar binnen en trokken gezamenlijk schietend, bekvechtend, weddend wie dit of dat met één schot zou kunnen raken, het gehucht door.

Het slot was dat we Reu, zijn opschepperig gelieg over z'n schuttersprestaties en sexuele suksessen op zijn school beu, in een sloot duwden, een loslopende hond tegen hem ophitsten of hem gezamenlijk te lijf gingen. Hij sloeg nooit terug, vluchtte onmiddellijk halsoverkop weg.

‘Rotzakken, vuile ketters’ schold hij dan uit de verte in antwoord op ons tergend wèèèèh-geroep.

Hoewel hij eigenlijk geen lid behoorde te zijn van de knapenvereniging, die uitging van de hervormde kerk, was hij dat toch geworden. De leider had, zijn rondhangen om de school tijdens de vergaderingen moe, gevraagd of we hem eens mee wilden brengen.

Hij was dadelijk lid geworden.

‘Zou je grootmoeder het goedvinden denk je?’ had de leider gevraagd.

‘Waarom niet’ had Reu onwillig geantwoord en hij was tamelijk trouw blijven komen in het vervolg en had ook zijn kontributie op tijd betaald. Het was of hij diep in zijn hart trots was bij onze vereniging te behoren. Misschien had hij het er wel op aangelegd door tijdens de bijeenkomsten steeds in de buurt van de school rond te zwerven, hard onze namen te roepen, en op allerlei manieren onze aandacht te trekken. De eerste keer dat Reu erbij was leerden we een soort negerlied van de leider:

‘Owa owa owawah

tsjing tsjang tjallewallewatzang. Boemba-ké’.

De ramen van het lokaal stonden open. Het klonk fijn, we schreeuwden uit volle borst en stampten met onze voeten op de vloer het ritme. Reu, die altijd geschimpt had op onze bezigheden, de spelen, het zingen, de verhalen die de leider vertelde, tierde zo hard hij kon met ons mee.

En daarna terwijl de leider een spannend verhaal over een moord en gestolen juwelen vertelde, werden we loom en slaapziek.

De Pok luisterde met wijdopen ogen. Maan vrat aan zijn nagels van spanning en ik riep toen het uit was ‘boembakee’.

En dan schreeuwden ze weer allemaal mee en we stompten elkaar onder het gebed en holden als gekken de school uit, het plein over met de kastanjabomen die zwart waren van groen, naar huis.

Er was toen nog een evenwicht, dat spoedig verbroken zou worden. Het was voelbaar in de warme zomerse schemering, het maakte onze kleine geharde lichamen jeukig, het verontrustte onze geniepige spelen die steeds een slachtoffer vergden en zochten.

Terwijl ik alleen met de Pok naar huis liep, zei hij peinzend:

‘Het moest net als in de bijbel zijn, gevechten met de Filistijnen. Als we in gevaar komen brengen we een offer. De rook stijgt heel hoog de lucht in, tot waar god is. Hij maakt ons dan onkwetsbaar’.

Ik schopte tegen een blikken busje, week uit en gaf hem een voorzet. Hij trapte het ding fel terug, tegen mijn scheenbeen. We namen het schoppend en roepend met ons mee.

Een offer? dacht ik.

We kampeerden sinds enkele dagen met een twaalfstal jongens in een paar oude Amerikaanse tenten op een afgezet stuk wei dat bij een vervallen boerderijtje behoorde, vlak achter de duinen. Er waren nog meer tenten en bij het damgat van het kampterrein naar de smalle asfaltweg die de binnenzijde van de duinen volgde en bedreigd werd door overhangende struiken en bossen, stond een lichtgroene caravan.

Onze tenten hadden we op last van de leider geheel achteraan op het grasveld gezet. Ze waren groter en kleurlozer dan de andere die we heimelijk mooier vonden en die oranje waren of zeegroen of blauw

Het gras van het kampeerterrein was gesleten van de vele voeten die er overheen gegaan waren. Het had een dorre tint. Achter de hoge woest begroeide duinen ruiste de zee savonds en bij nacht hoorbaar. Een eentonig slaapverwekkend geluid.

Overdag overstemden we het als we langs een iets voorbij de hoeve de duinen ingaand pad naar de zee klommen, waarop de zon loodrecht schitterde, zodat het je ogen pijn deed als je er te lang naar keek. Het was of de zee telkens, golf voor golf, zich trachtte af te zetten tegen het strand, verder terug wilde wijken. Het zand lag roerloos, zoog de hitte in zich op.

Snachts hingen de sterren vlak boven de duintoppen. Vloed, het geluid van een machtig aanspoelen van water in de klinkende ruimte, weerkaatst tegen de duinwanden.

In diepe zandkommen dreef een vage nevel. De grond dampte.

De zee een groot blinkend beest, een vis, de staart roerloos, vaag ademend, maar waakzaam, gereed.

En dan de eb. Voetstappen in het natte zand, de angst bij het late zwemmen verraderlijk meegelokt te worden naar de diepten waar het water zwart werd van kleur.

Later passeerden we diep in het duin een man, rakelings, hij zei niets, keek niet eens op.

Toen we de tweede dag na onze aankomst een wandeling door het Zwin naar Knokke maakten (Reu was alleen achtergebleven, vrijwillig, om op de tenten te passen) hoorden we van de wachtsman bij de geïmproviseerde grenspost langs een hoog rasterwerk - de scheiding tussen nederlands en belgisch grondgebied - dat hier nog overal oorlogstuig verspreid lag. Een gevaarlijk gebied, een niemandsland van lage brede duinen met scheefgezakte betonnen bunkers. De leider en enkele jongens wandelden verder. Bosneger, de Pok en ik wendden voetenpijn en vermoeidheid voor. We probeerden de wachter uit te horen waar we iets konden vinden.

Hij keek ons aan met zijn dorre slimme rimpeltjesgezicht en kauwde op de punten van zijn vuilwitte snor. Een oude boer, een schaapherder zonder kudde. Hij verschoof zijn pet en keek naar de lucht.

Wij slenterden terug, in de richting van de duinen die we gepasseerd waren. Er was niets te vinden. Ergens stond een bordje ‘Verboden Toegang Projektielen’.

‘Misschien liggen er nog wel mijnen’ zei de Pok. Hij schopte in het losse haast vloeibare zand.

Er waren daar geen voetsporen meer in te zien. Het leek een onbetreden gebied. Zwetend beklommen we een helling waarin aan de zeezijde een grauwe bunker verzakte.

Toen we bovenop het platform stonden, waarin roestige ijzeren stangen zaten, stak Bosneger de armen in de lucht en riep ‘Woehoeh’ naar de zee die hier blauwer en geheimer, stiller leek dan elders.

Er liepen maar enkele mensen op het strand. Soms bukten ze zich en raapten iets op. Schelpenzoekers? Traag gingen ze verder.

In de bunker was het schemerig ineens. Het rook er dof naar cement en bedorven aarde. Een kille onzomerse geur.

Bosneger stak een lucifer aan. Het vlammetje krulde aarzelend om het houtje naar boven, ging dan uit.

Op de stenen vloer onderscheidde we allerlei rommel. De Pok raapte iets op. Hij floot zacht tussen zijn tanden, zoals volwassenen doen die plotseling erg verbaasd zijn en dat niet willen laten merken.

Er kroop iets over mijn been naar boven. Een spin. Ik schudde hem af en we liepen naar buiten. Het daglicht sloeg op ons neer met wit geweld. De Pok toonde ons wat hij gevonden had. Een verroeste patroonhuls, de kogel er nog op.

‘Ai’ zei Bosneger en hij griste het ding uit de handen van de Pok en bekeek het begerig.

We gingen opnieuw de bunker binnen en tastten in het halfdonker de vloer af. Ik raapte een bandelier op, geheel gevuld met patronen. De bandelier was verroest en had zijn buigzaamheid verloren. Toen we hem rechtrokken brak hij op twee plaatsen. We haalden de kogels uit de houders en verdeelden ze.

Toen we het duin uitkwamen en op blote voeten terugslenterden door de paarsbruine hei van het Zwin, vol ondiepe plassen waarin de lucht en de bodem dooreen zichtbaar waren, als op een film, schreeuwde de

wachter bij het hekwerk in de verte iets onverstaanbaars naar ons. Hij zwaaide met een arm, het gebaar van hierkomen. We begonnen niet eens sneller te lopen.

Bij de duinovergang zette Bosneger een patroon met de punt naar beneden tussen een paar stenen, hij ging een stap achteruit en wierp een ander stuk steen precies op het slaghoedje.

Een knal, niet eens hard, een dun rookwolkje, er sprong iets weg, dan de sterke geur van klappertjes: kruit.

Een meisje kwam het duin af naar het strand. Ze droeg een groene zonnebril en verzette haar voeten voorzichtig, om niet uit te glijden in het rulle zand dat de houten treden geheel overstromd had, of misschien liep ze op blote voeten zoals wij en probeerde ze kleine scherpe dingen, glas, takjes, te ontwijken.

Ze keek niet naar ons.

‘Oe, Reu’ riep Bosneger schril. Ze stond stil en beschutte met een hand haar ogen, tuurde naar ons, even.

We wisten dat ze Fia heette en met haar ouders en een broertje, een dik rood mormel, in de caravan woonde. Soms loerden we door de ramen ervan om haar te zien. Eén keer had ze naakt gestaan, bezig zich met zonnebrandolie in te smeren.

Reu's mond had er niet over stilgestaan.

‘Godver, als je daar es mee in de tent kon liggen’ zei hij.

‘Jij zeker’ schimpte de Pok, wiens schilfer gezicht hem bij meisjes onmogelijk maakte.

Ik had niets gezegd. Het meisje daalde verder het pad af en verdween halverwege, aarzelend, omziend naar ons, in de bremstruiken die aan weerskanten uitpuilden over het pad. Ze droeg een kort broekje en een witte losse blouse.

De Pok floot weer, een kort geluid, zoals de wind door een metalen buis of een fleshals kan maken.

‘Ze gaat misschien pissen’ zei ik.

De anderen luisterden niet naar me.

Bosneger speelde met een van zijn patronen, een roestig stuk grond een misvormd en geklonterd takje.

‘Zo'n ding zou ik er wel eens in willen stoppen’ zei hij, ‘en dan pfft’.

Hij maakte het gebaar van er met iets zwaars op slaan.

We grinnikten flauw.

‘We gaan haar achterna’ zei de Pok gespannen, ‘kijken’.

Ze lagen weggerold in de struiken, tegen elkaar. Ik hoorde het ademen van de twee vriendjes. Het was vochtig heet, alsof het zou gaan regenen. Er zat iets in mijn keel, het kroop omhoog. Ik dreigde te stikken, bewoog.

‘Stil’ zei Bosneger bijna onhoorbaar in mijn hals.

Ze had geen zonnebril meer op.

Hij trok haar broekje uit en vingerde tussen haar benen. Ze ging op haar rug liggen en spreidde haar dijen open. Het was net of ze er niet bij was, hem maar liet doen, of ze het niet begreep, en eigenlijk iets anders in de zin had.

Met een hand streek ze een lok witblond haar weg uit haar ogen. Lag dan zonder beweging, de handen uiteen, naar boven te kijken, als vastgespijkerd.

Hij ging op haar liggen en bewoog, met korte felle rukken. Ze had haar armen nu om hem heen. Het duurde voort.

Dan lag hij naast haar, ineengekromd. Nam haar hand en bracht die naar zijn buik, binnen de broek. Zij speelde met hem. Hij liet haar zien hoe het vel bewoog over de rode top. Ze ging rechtzitten en blies erop en ineens lag hij met zijn hoofd tegen haar onderlijf en bleef zo.

Vanover het duin riep een scherpe vrouwenstem ‘Fia, Fiiaa’.

We schoven geruisloos achteruit en op het pad stompten we elkaar in maag en buik en op de gevaarlijke plaats.

‘Ik maak je kapot’ zei Bosneger en hij drukte met beide handen mijn keel dicht maar ik rukte me los en we renden verbijsterd het duin af, naar de tenten.

Bij de caravan stond de moeder, de handen als een scheepsroeper aan de mond. ‘Fiiaaa’.

Toen we haar voorbij waren draaide Bosneger zich om en schreeuwde door zijn handen 'Fiiiaaaa'.

We moesten er niet om lachen.

De Pok had gezegd dat we vergadering hadden tegen Maan en Diederik en Bosneger en mij. Reu was bij de anderen gebleven. In zijn gezicht was niets te lezen.

Toen de leider niet op ons lette na het eten verdwenen we, snel, één voor één. De anderen, die waren doorgelopen tot in Knokke zaten nu doodmoe op te scheppen over hun uithoudingsvermogen en over wat ze gezien hadden. Niets.

Ik had de patronen in mijn koffer gestopt. Eén hield ik met de hand tegen mijn dij gedrukt, in mijn zak.

Voorbij de kampplaats begon naast de hoge duinen tussen zee en strand een tweede rij, lager en wilder begroeid. Je mocht daar niet komen omdat het een broedplaats voor vogels was. Er lagen geen weggegooide papieren zakken. Je zag er niemand.

Achter elkaar klommen we de duinen binnen. Met de hoge gevaarten in de rug, voor ons de lagere kammen waarachter de zee in gele en zwarte schilfers uiteenbrak, nestelden we ons aan de rand van een diepe haast onbegroeide pan waarin veel sporen en verdroogde uitwerpselen van konijnen waren.

We zaten op een rijtje, de ellebogen op de knieën, het hoofd in de handen. De zon stond laag en bloedrood. Er was een zwart onbehagen, een blinde vlek in mijn hoofd.

'Hij heeft het met haar gedaan' zei de Pok.

'Zou jij zeker niet als je de kans kreeg' zei Diederik.

Omdat ik me herinnerde wat de Pok over het offer gezegd had, zei ik: 'We moeten hem offeren aan de god van de zee'.

Er viel een vreemde stilte.

Diederik roerde met een dun takje in het zand en ging dan op zijn buik liggen om de minuskule korrels van dichtbij te zien, alsof er iets bijzonders aan was.

‘In de bijbel werd je doodgemaakt als je zoiets gedaan had’ zei de Pok. Hij zweeg en keek naar Diederik, die lag alsof de bijeenkomst hem niet aanging.

‘Jij bent gek’ zei hij alleen, de woorden rekkend, pesterig.

‘We hebben de kogels’ zei Bosneger.

Hij droeg ze in al zijn zakken verdeeld. Ze waren geheime machtsmiddelen. ‘Je kunt er iemand mee doodmaken’ had hij gezegd toen ik hem voorstelde ze bij de mijne in de koffer te leggen. Vertrouwde hij me niet? Diederik en Maan hadden niets van de buit gekregen.

‘We kunnen hem martelen’ zei ik.

‘Dan moeten jullie mij van de kogels geven’ zei Diederik onwillig.

‘En mij’ zei Maan. Er was hebzucht in de manier waarop ze dat vroegen.

We waren eigenlijk niets van plan maar de hangende atmosfeer van naderend avontuur en gevaar, de onberekenbaarheid van wat kon gebeuren, overweldigde ons.

Bosneger haalde vier patronen tevoorschijn uit zijn broekzakken, krabde erover met zijn nagels en gaf de jongens er ieder twee. De Pok en ik zouden hem er uit ons aandeel elk één teruggeven.

Waren het die onbeduidende roestoverkorste stukjes metaal, met vochtig kruut gevuld, die onze verbeelding in de war stuurden? Je weet het niet.

De duinen deinden in de lichte wind. Er scheerde een vlucht meeuwen laag over, kantelend en schreeuwend wendden ze en verdwenen naar zee. Er was blijkbaar geen aas te vinden.

Het duin werd een woest berglandschap.

We hurkten bijeen en zetten onze messen voor ons in het zand. Dat van Diederik viel om. Hij vormde een heuveltje van zand en zette het daar rechtop in. Nu bleef het staan.

‘Dit moet gewroken worden’ zei de Pok. We luisterden verbaasd en ernstig naar zijn plechtige woorden. Onze ogen en monden werden zilt en grijs van de zee.

‘Howgh’ riep Diederik en greep het mes.

Er ging iets gebeuren. We wisten niet wat, maar dreven er reddeloos naar toe, weerstrevend, nieuwsgierig, kleine dieren die weten willen.

Bosneger pakte Maan bij de keel en maakte gebaren hem de strot af te snijden met zijn mes.

‘Het stront van Golgotha’ schreeuwde Maan uitzinnig. Kreeg hij weer een van zijn aanvallen? Het leek wel zo. Hij werd rood in zijn gezicht en zijn kiezen maalden.

‘Dood en verderf’.

Ik kende het boek waarin hij dat gelezen had. ‘De Watergeuzen van Oranje’ heette het en het was in de schoolbibliotheek.

Er vloog een bruine vogel op uit de bremstruiken.

Daarna zwoeren we plechtig dat we ons niet terug zouden trekken en niets zouden verraden, ook niet als we gemarteld werden.

Het moest snel gebeuren en behoedzaam. (*Wat? dacht ik aldoor, wat?*)

Achter elkaar slopen we, de messen verborgen in onze kleren, terug naar de tenten.

Om ons heen was de aarde leger en woester geworden. We namen de schutkleur van de zee aan. Schaduwen groeiden uit tot fantastische dierfiguren. Het duin lag als een leeuw, een draak, klauwend naar de onophoudelijk vergrauwende zee, achter ons nu.

We doken onderdoor het prikkeldraad dat de weide omgaf, precies tegenover het duinpad, teneinde niet om te hoeven lopen. Misschien ook hadden we geen van allen zin om langs de groene caravan bij de kampingang te gaan.

Maan bleef met zijn khaki hemd in de pinnen van de draad haken.

‘Wacht’ zei Bosneger, en dan: ‘Je bent los’.

Maan schoot verder en haalde het hemd over de hele lengte van de rug open. Daaronder was zijn naakte witte huid te zien. Hij hield niet van zonnebaden, lag wat op het kampterrein of aan het strand te suffen, zijn kleren aan. Soms voetbalde hij met ons en dreef ons met zijn waanzinnige kreten en volkomen onberekenbare beenbewegingen voorbij. Eigenlijk kon hij niet voetballen, hij kon niets. Op school was hij in iedere klas blijven zitten. We duldden hem om zijn soms bruikbare

waanzin.

Bosneger grinnikte naar ons. Maan merkte niets van de boze opzet, de vlugge vingerbeweging.

‘Verdju’ zei hij, naar zijn rug tastend.

Voor hun tent deden de leider en Erte, een van de overige jongens, een spel. De rest keek toe, rokend.

Tussen de leider en de jongen, die allebei op de grond zaten, was een oude stoelpoot die ze zeker in de rommel achter het boerderijtje hadden opgescharreld. Beiden hielden de flauw s-vormige poot met twee handen vast, hun voetzolen waren tegen elkaar geschoven. Ze trokken, voorzichtig eerst, dan harder. Erte met rukken, terwijl ze elkaar in de ogen keken om elkaars bedoelingen te weten te komen.

Erte klemde de tanden op elkaar. Het gezicht van de leider bleef effen, de stoelpoot brak met een droog knappend geluid dat aan dat van de patroon in het duin deed denken.

We gingen bij de anderen zitten en probeerden gewoon te doen. Het lukte niet helemaal.

‘Wat hebben jullie uitgevreten?’ wilde Reu weten.

‘Gewandeld’ zei Bosneger luid, zodat ze het allemaal hoorden, ‘we hebben een nest gevonden met wel zulke eieren erin, knalgroen’. Zijn handen wezen iets aan ongeveer zo groot als een kokosnoot.

De leider trok een scheef gezicht.

‘Bestaat nooit’ zei Reu, die zelf loog alsof het in de bijbel gedrukt stond, onaangedaan, zijn staalblauwe ogen op je gericht.

‘Wij waren er ook bij’ zei ik, ‘de Pok en ik’.

Aan de manier waarop we praatten hoorde hij onraad, zo gewiekst was hij wel, en toen we even later tussen de tenten door de wei opscharrelden en tegen uitstekende grassprietjes schopten, kwam hij achter ons aan.

We praatten even samen.

‘Dynamiet’ zei de Pok, ‘het is in ronde groenige staafjes. We hebben er vanmiddag één laten springen. Een geluid dat het maakte, de stenen vlogen meters de lucht in’.

‘Ik heb niets gehoord’ zei Reu.

‘Het was helemaal in het Zwin’ zei ik.

De begeerte naar het geheimzinnige ontploffingsmiddel deed hem aarzelen.

‘Nemen jullie me mee naar de plek.’

‘Het is een geheim’ zei de Pok fluisterig, ‘je moet direkt meegaan, anders krijg je er niets van’.

Godver, dacht ik, het gaat mis, Reu is slim genoeg om daar een valstrik achter te vermoeden. Hij deed het niet.

‘Okee’ zei hij zakelijk, ‘maar eerlijk delen’.

‘Okee’ zei ik.

‘Okee’ zei de Pok. Hij verdween in de tent en liep even later vlug met iets het terrein af.

De leider riep ons. We gingen een avondwandeling maken over het strand, in de richting van Groede waar kennissen van hem een huisje hadden. We zouden er iets te drinken krijgen. Op zondag mochten we geen bier of limonade kopen en ook niets anders. De leider hield zich daar streng aan. Maar Bosneger haalde de groene fles met het rooddoorletterde etiket uit zijn rugzak en nam hem mee onder de band van zijn hemd. We hadden de jenever samen betaald om hem in het duin met ons ploegje en eventuele meisjes op te drinken. Een gevaarlijke schadelijke genieting die naar spiritus rook en geen kleur had.

We slenterden, de leider voorop, met een korte broek die tot op zijn knieën reikte, zijn blote zwartbehaarde benen bij die elke stap sudderden, gelijkmatig verzettend.

Hij was een ongetrouwde huisschilder die zich met enthousiasme aan de jeugdbeweging op ons gehucht wijdde. Ik geloof niet dat hij zo'n kristen was als speciaal de volwassenen dachten. Eens vertelde hij ons dat hij mensenvlees gegeten had, in het concentratiekamp.

‘Vrouwenvlees zeker’ zei mijn vader toen ik het hem vertelde. Ik begreep toen al ongeveer wat hij bedoelde. We mochten de leider wel, soms vloekte hij. ‘Hij moest zijn mond houden over die oorlog’ zei mijn vader.

Hij wees naar de vuurrode gloed aan de lucht.

‘Daarom noemen ze ons werelddeel in het Oosten het Avondland’

zei hij. *Het Avondland*, dacht ik.

Bosneger rende armzwaaiend en struikelend het duin op. We volgden, de leider het laatst nu.

Even was er aarzeling, verwarring, dan sprong Bosneger joelend de bremsluiers in, Reu, Maan en Diederik wisten waarom het ging en kwamen direkt mee. Ik was de laatste.

‘Jongens, hee, Anton’ riep de leider. En hij bleef roepen:

‘Bosneger, Maan, Diederik! kom hier!’ alsof hij een stel honden terugriep. Het hield op en even later zag en hoorde ik hem met de overgeblevenen geforceerd zingend van ‘Susannah’ over het strand wegtrekken, naar Groede.

We hervonden elkaar in de donkere duinpan van smiddags, waar de Pok al wachtte en overal nog onze voetstappen stonden. Het stompe zandheuveltje waarin Diederik zijn mes geplant had leek een klein grafteken, van een kever, een piempampoentje dat we uit verveling bedolven hadden, met kleine handvoltjes.

Bosneger haalde de fles vanonder zijn hemd dat onderaan sloot met een brede elastische band. Hij trok de roodgelakte kurk van de fles, hield zijn vlakke hand tegen de opening, schudde even en dronk een slok. Hij hoestte.

‘Lekker sterk spul’ zei hij met een verwrongen gezicht.

We dronken om de beurt. Het goedje gleeed als stekels, als vuur door mijn keel. Brandde en giste in de maag.

Reu lustte het niet. Spuwde een mondvol uit.

‘Je moet het leren drinken’ zei ik, ‘dan vind je het vanzelf lekker’.

We namen allemaal nog een slokje en Bosneger liet de fles weer onder zijn hemd verdwijnen.

Dan gingen we op weg naar de dynamietplaats.

Er waren vage stemmen van mensen in de duinen en langs de steeds verder versplinterende zee liepen smalle zwarte gedaanten die als ze stilstonden op donkere palen leken.

Van toen af herinner ik me alleen nog brokstukken, fragmenten van wat plaats vond.

De manier waarop de Pok naar me keek, de glimlach in zijn harde

kristallen ogen. Het kolkend gevoel in mijn buik, dat sterker werd. De kreet van meeuwen, of van de zee, grijs in donkerder grijs.

We liepen gigantische zandtrappen op en af. Langs de einder zwaaide een veeg wit licht, gestadig, om de zoveel sekonden.

'Verdju' riep Maan wiens hemd nu met een speld bijeengehouden werd op de rug. Luid kwekkende vogels op hoge poten in het vloedwater dat het strand onmerkbaar versmalde en de geluiden duidelijker, nachtelijker maakte.

Ik wil begraven worden in een duin, dacht ik, voorgoed luisteren naar het ruisen van de zandkorrels en van de wind en de zee en de nacht. Ergens dicht tegen de duinvoet was een diepe kuil.

Het door kinderen uitgegraven zand lag hoog om de zijkanten. We keken erin. Op de bodem lag een rond blikken busje. Het etiket was eraf.

'Daar is het' wees de Pok Reu aan, die ineens in de kuil tuimelde, zich poogde vast te grijpen in de instortende wanden en op de bodem plofte. Alsof het afgesproken was duwden we het zand verder de kuil in. Reu riep iets. Toen alleen zijn hoofd boven het zand uitstak - hij huilde en zag rood en zijn mond stond open, er zat zand in - stampten we alles goed vast tot tegen zijn hals en Bosneger en Diederik en ik gingen de stukken hout halen die we gezien hadden. Er lag ook een holle boomstam, die droog en vermolmd leek. We sleepten het hout naar de put en de Pok haalde het petroleumblik uit de struiken van de duinpan waar hij het verstopt had toen Reu en wij naar het spel met de stoelpoot gekeken hadden.

De Pok besprenkelde de boomstam en de andere stukken hout. Het duurde me te tang en ik nam het blik van hem over. Het hout zoog de stinkende vloeistof dadelijk op. Ik goot het blik leeg en keerde het toen om over Reu's hoofd. Hij huilde zonder geluid, zijn gezicht was van zand en tranen.

'Ik stop een zakdoek in je kop als je niet ophoudt met dat geblèr' zei Bosneger.

Er was een tweede rechtszitting. We hurkten in een kring om het uit het zand stekende hoofd, dat nat was, en stonk naar petroleum, en we praatten gedempt.

'Hij is des doods schuldig' zei de Pok.

'Eerst moet hij nog een kruis slaan' zei Maan.

'En als ze er allemaal achter komen?' zei Diederik.

'Huh' zei ik.

We groeven hem uit tot zijn middel. Hij maakte bewegingen en Bosneger drukte hem weer naar beneden. Zijn armen waren nu vrij, ze zaten onder het natte klevende zand. Hij was een wezen van zand geworden, een gehuidloos verslijmend zanddier.

'Sla een kruis' zei Maan.

'Schiet op' zei de Pok.

Hij verroerde zich niet en toen hij ineens, kort, scherp, als een wild beest, diep uit zijn keel huilde, legde Bosneger zijn handen langs achter om zijn mond.

Maan had precies eender geschreeuwd toen hij uit de put was gekomen, de ogen rooddoorlopen, het gezicht opgezet als een stikkende baby.

Diederik hield Reu's armen vast maar hij was bang en deed het niet goed en ik ging hem helpen.

Dan was hij weer stil.

'Sla een kruis' zei Maan, 'als je het doet laten we je lopen'.

Het was niet waar, en Reu moet het geweten hebben zoals we het allemaal wisten. Er was niets meer aan te veranderen.

'De petroleum vervliegt' zei ik.

En toen maakte hij een snel gebaar met de rechterhand over hoofd en borst. We hadden het niet verwacht, het verhoogde de spanning, het was of hij een teken gemaakt had dat zijn noodlot onafwendbaar maakte. Hij haalde het naar zich toe. Ik kan het niet uitleggen. Als hij dat niet gedaan had, hadden we hem misschien uit de kuil gehaald en afgeranseld en volgegoten met jenever, om hem dronken te zien en om hem onzin te horen uitkramen, om hem te zien waggelen als de kippen bij Maan thuis wanneer hij ze in drank gesopte broodkorsten gevoerd had. We zouden gelachen hebben en de volgende dag had hij gepocht op zijn dronkenschap in de tent, stinkend naar de jenever, liegend en ziek.

'Je moet er bij bidden, hardop' zei de Pok.

Bosneger hield hem nog steeds vast.

Hij bad vlug en onverstaanbaar de woorden die wij nog nooit gehoord hadden.

'Weesgegrootmaria gijzijgezenonder de vrouwen en gezezenisjesus devruchtvanuwschoot.'

'Het stront van Golgotha' bulkte Maan. Hij was krankzinnig, maar op dat moment was hij er het dichtste bij.

'De fles' zei Bosneger tegen mij en ik griste het koele gladde ding vanonder zijn blouse en goot het kleurloze vocht in Reu's mond.

Hij gooide zijn hoofd heen en weer om het te ontgaan maar ik had in het maandonker een beeld van me van smiddags: hoe hij zijn hoofd op haar buik legde, en daarvoor: hoe ze erop blies bij hem.

Ik propte de fles in zijn mond tegen en tussen zijn tanden en goot. Hij slikte, de jenever liep als water over zijn gezicht. Hij liep paars aan.

Daarna dronken we zelf. Bosneger zoog haastig aan de fles, hem met één hand vasthoudend. Daarna gooide hij hem achter zich. Er vloeide een dun straaltje uit in het zand en weg. Jenever liet geen vlekken na had ik iemand (mijn vader?) horen zeggen.

De Pok en ik hielden hem vast. Bosneger trok zijn blouse op en wond de reservescheerlijn om zijn blote lijf. Er waren veel windingen. Het koord was nog haast ongebruikt, wit en vezelig.

Diederik keek naar de zee. Er was niets te zien.

Maan's kaken maalden langzaam. Wordt iets hem helder, ons allen? Het naderde, klapwiekte over ons, omving ons in een plotse storm aan de trommelvliezen. Het gebeurde buiten ons, we handelden, gehoorzaamden, waren gelijkelijk bevreed. Alleen Diederik was bang. Hij keek naar de grauwe steeds verder opvloeiende zee die door de maan aangevoerd werd.

Zijn armen werden op zijn rug gesnoerd. Weer was er die felle dierenkreet die niemand hoorde, verstond, en die niet uit zijn mond scheen te

komen, maar uit de aarde zelf. Bosneger wrong een zakdoek in Reu's mond. Het touw ging erover, werd geknoopt, aangetrokken, geknoopt. Ineens stond Diederik voor ons.

'Ik doe het niet' zei hij stotterend en hij liep wezenloos weg, de duinen in. We zagen hem staan, zwart tegen de lichte lucht, uit de struiken gegroeid, een kobold, klein, krachteloos.

We trokken hem uit het zand en boeiden zijn benen. Hij schopte verwoed, blindelings. Maar de Pok ging dwars over hem liggen en we wikkelden het eindeloos lijkende touw om hem heen en snoerden het vast, legden knopen.

Maan stak het hout aan. Eerst lukte het niet. Hij lag er op zijn knieën bij en blies, een geel vlammetje sprong op en neer. Het groeide, er was rook. Ik hoestte. Het hout begon te knappen, de vlam werd groter.

Bosneger legde voorzichtig op bepaalde plaatsen kleine voorwerpen in het vuur. Ik dacht aan de koffer in de tent, onbereikbaar geworden ineens.

We trokken onze messen en gevieren sleepten we hem naar de holle boomstam, die een roze bed van vuur begon te worden. We tilden hem op en legden hem er ruggelings in. Een bizarre doodkist, een brandstapel. De vlammen haptten naar zijn kleren, zetten onze gezichten in felle schijn. Er was een brede kring van licht op het onwezenlijk lijkende vochtige zand. We bevonden ons, in een rovershol dat plotseling geen muren meer had, verbijsterd bijeen. Er ontplofte iets in het vuur, en dan weer en weer. Korte droge knallen, van kogels.

Op het duin was Diederik niet meer te zien. Het was donker, de maan dreef weg achter geweldige wolkenkroppen, zakken van verborgen licht. Een bosbrand woei door de lucht. Het vuur smeulde, sloeg uit, vrat in het dorre hout. De vloed verwilderde ons steeds verder. De nacht. De vlam. De grijze stemmen overal om onze kleine cirkel. Het ruige dode duin achter ons.

En toen was de leider er, een geest; hij doorbrak onze extatische kring

en boog zich over de krimpende vlammen, nam de stijve vonkende vorm in zijn armen. Het hoofd knikte achterover, of het niet bij het lichaam hoorde. Hij liet ons staan, doodskou en walg kruipend over ons lijf, en holde, met Reu in de armen, dwars voor de borst, als een plank, naar het opstromende water. Dompelde het onder, rolde het om en om en legde het dan op het zand neer waar dunne glasgolfjes al over gleden.

We vluchtten niet, we keken elkaar niet aan. De Pok huilde opeens, zijn schouders schokten en hij herhaalde automatisch:

'Het is mijn schuld niet, het is mijn schuld niet.'

Bosneger stond, geslagen, de armen langs het lijf, in de verte te kijken en Maan blikte gedachtenloos, onbegrijpend van de een naar de ander. Ik gooide mijn mes in het vuur dat alleen in de boomstam nog brandde, een kleiner wordende rosse gloed, van duivelse tanden in een zwarte dode mond. De Pok volgde mijn voorbeeld, en toen Bosneger. De fles wierp de Pok in de halfvolgestorte kuil. We deden zinloze dingen, alsof dit nog goed te maken viel, of het niet onze schuld was.

De leider kwam terug en trapte het vuur uit, ook Diederik was er weer en we zeiden niets tegen hem en hij zei niets tegen ons.

Fia dacht ik verstikt, *Fia*. *Waarom heeft hij het gedaan? En ik kende haar niet eens.*

'Het is mijn schuld niet' zei de Pok wezenloos. Het water vloeide nu tot aan onze voeten en doofde de laatste glinsteringen in de zwarte houtskool.

En de leider liep terug naar het bewegingloze zwarte lichaam dat nu bespoeld werd door de opschuivende zee die zijn offer kwam eisen en geen genade kende en wreder was en eenzamer en veel onbegrijpelijker in zijn eenzame wreedheid dan wij waren.

'Help me hem in het duin te leggen' zei de leider tegen me.

Zijn stem verried niets. Geen enkele emotie, verdriet noch woede. Hij was machtelozer dan wij, die de vernietiging kenden.

'Het is nog zondag' zei hij daarna.

Niemand zei iets.

De Pok begon eindelijk weer te zeggen dat hij...

Ik slikte een naam door mijn keel, weg naar beneden, naar mijn buik waar mijn hart scheen te zijn, dat klopte of het eruit moest.

'Het is mijn schuld' zei ik.

'Ja' zei de leider, *'help me nu'*.

We droegen het koude natte lichaam de duinen in en legden het behoedzaam in het zand dat rul was en droog en geurig als verse lakens en bijna even wit.

'Het is niet alles' zei ik.

'Ja' zei de leider.

'Ik wilde, omdat Fia...'

Hij vroeg niet wie zij was, alsof hij het allang allemaal wist en of geen enkele toelichting meer voldoende was. Of ik een grens had overschreden waaroverheen woorden onbetekenend werden, leeg als strohalmen.

'Ja' zei de leider en hij bleef gehurkt kijken naar de jongen die nu zacht kreunde en zijn hoofd omdraaide in het oneffen hoofdkussen van het zand. Hij legde er zijn zakdoek onder. Er liep vocht uit de openstaande mond. Het haar was aan één kant weggeschroeid en zijn gezicht was rood en ruw als een vrucht.

De anderen stonden bij de kuil en het uitgetrapte vuur.

Ik zat op mijn knieën naast de leider en durfde niet meer te kijken en deed mijn ogen dicht.

Toen legde hij zijn hand op mijn schouder, even.

'Ik weet het' zei hij, *'we vragen erom. We weten niets anders. We zullen veel bidden dat het jou en de anderen maar vooral jou, mag vergeven worden'*.

De jongen in het zand stootte geluiden uit. De leider boog zich over hem. De vloed was toen al over zijn hoogtepunt.

Door een vlies van slaap en tranen

DINSDAG Het had pas geregend, de weg was nog vochtig en er vielen druppels van de bomen als er een windstoot plotseling doorheen ging. Sebastiaan was niet blij en ook niet bedroefd, er was alleen een vage onrust in zijn hoofd. Hij moest nadenken. Zijn magere spitse muizengezicht was in rimpels getrokken ('Waarom denk je?' vroeg zijn pleegmoeder, 'wat is er gebeurd?') Maar er was nooit iets gebeurd, nooit iets bijzonders althans. Hij dacht gewoon, aan het nieuwe zakmes dat de jongen die naast hem zat op school hem had laten zien smorgens, aan het hoofd van de buurman waarop een dikke wrat met stekelharen zat, aan de vogels die hij kruimels gaf op de straat voor zijn huis, aan de geur van het zilverpapier in een sigarettendoosje dat hij gevonden had in de buurt van het schoolplein, aan veel dingen).

In zijn broekzak voelde hij het witte opgevouwen velletje. Daarop stonden sommen die hij op school gemaakt had. Overal had het rode potlood van de onderwijzer er onleesbare dingen bijgeschreven. Hij haalde het papier tevoorschijn en vouwde het open. De wind liet het wapperen. Met zijn kleine handen scheurde hij het in duizend snippers. Ze woeien weg tussen de struiken van het park. Sommige bleven op het pad liggen. De wind probeerde ook die weg te vegen maar het lukte niet: de natte grond hield ze vast: ze trilden - kleine witte vogels die met één vleugel vastgespijkerd zijn.

Op het pad lagen ook veel roodbruine blaren die de herfst van de bomen geschud had. Hij bukte zich. nam een lichtgeel blad met don-

kere nerven en kartelranden op en wreef het fijn tussen zijn vingers. Tabak. Hij besnuffelde het gruis. Het geurde bitter. Hij blies het van zijn handpalm.

Er reed iemand voorbij op een fiets met nikkelen velgen. 'Je mag hier niet fietsen' dacht Sebastiaan, 'waarom doet die man het toch?'

In het park was verder niemand te zien. Doelloos sloeg hij een zijpad in. Aan weerskanten ervan stonden hoge beuken, de gladde vochtige huid vol knoesten. Hun takken waren zwart, een onregelmatig traliewerk waardoorheen je de grijswitte lucht zien kon. Hij werd draaierig van het omhoog kijken. Er waren geen vogels. Die moesten allang naar de warme landen in het zuiden vertrokken zijn. Hij begon honger te krijgen en dacht aan de witte snippers die niemand meer zou kunnen lezen (je zou ze allemaal moeten hebben, een legpuzzle, en ze op een stuk karton plakken, daar zou geen mens moeite voor doen) en begon in de richting van zijn huis te lopen.

Op een bank naast het pad zag hij een jonge vrouw in een glanzende zwarte bontmantel, ze had hoogopgestapeld haar, met kammen vastgehouden, en zat stijf rechtop, de gehandschoende handen om de knieën. Hij vroeg zich heel even af wat ze hier deed. Misschien slechts omdat hij nog niemand anders zo alleen had zien zitten in het park, op een van de groengeschilderde houten banken vol inkervingen van harten en pijlen en geheimzinnige letters en kruisjes.

Hij dacht aan Dorine Lioen uit zijn klas. Ze was een jaar jonger dan hij. S.N. × D.L. hadden jongens overal met potlood op de gekalkte muur van de speelplaats geschreven, S.N.: dat was hij. Hij had minachtend gedaan maar eigenlijk vond hij het wel fijn hun voorletters daar samen te zien. Soms wandelde hij naar school met Dorine, hij droeg dan haar tas een enkele keer, als ze het goedvond. Dat hadden andere jongens en meisjes gezien. Nadat het op de muur stond had hij haar tas niet meer gedragen. Nu liepen ze samen tot de straat voor de school. Elk op eigen gelegenheid kwamen ze het plein op. Er was niets over gezegd door een van hen tweeën. Het was een stilzwijgende afspraak.

Toen hij naar de vrouw keek merkte hij dat ze al een hele tijd op hem gelet had. Haar gezicht scheen te zeggen: ja, ik heb je al gezien, je hoeft

nu niet stilletjes meer weg te glippen. Ik weet precies wat je uitgevoerd hebt.

Hij sloeg schuw en verward, met een halve glimlach, zijn ogen neer, niet alleen omdat ze scheen te weten, ook omdat ze erg mooi was. Ze leek wel een koningin met haar heel bleke gezicht en dunne rode lippen, en de bontmantel die glinsterde of er sneeuw kristallen op gewaaid waren.

‘Dag’, stamelde hij (‘Dag mevrouw’ had hij moeten zeggen, zijn pleegmoeder had hem vaak genoeg op het hart gedrukt grote mensen met twee woorden aan te spreken. Zou ze ‘mevrouw’ heten? Hij dacht dat ze getrouwd moest zijn, ze zou misschien twee kinderen hebben, een jongen en een meisje van zijn leeftijd. Als ze hem meenam naar haar huis zou hij met ze kunnen spelen. Het leek hem prettig te spelen met twee nieuwe kameraadjes, die heel ander speelgoed zouden hebben dan hij, die een grote tuin achter het huis zouden hebben, of nee, ervoor, met geglasscherfde oude muren eromheen en een hond die zich de hele tijd door hen zou laten gebruiken bij hun wilde spelletjes, een goedge grote gele leeuw).

Ze glimlachte hem aanmoedigend toe en zei:

‘Kom je niet even bij me zitten? Het is zo stil hier, vind je niet?’ Dat was waar, alleen de wind roerde in de dorre blaren op de grond en de bijna even dorre blaren aan de bomen en struiken.

Hij knikte en keek naar haar in zwart leer gehulde handen die ze in haar schoot legde. Alsof ze plaats voor hem wilde maken, maar ze zat in het midden van de bank en er was aan weerskanten, ook aan de kant waar een kleine tas lag, plaats genoeg om te gaan zitten. Er zwol iets in zijn keel dat hij wegslikte en toen zat hij naast haar. Zijn benen reikten net niet tot de grond en hij liet ze zachtjes heen en weer bewegen en dacht na.

Ze keerde haar gezicht naar hem toe en glimlachte, alsof ze hem al heel lang kende en ze al zijn geheimen wist, dat van Dorine en haar schooltas en ook dat van vandaag, dat met het verscheurde vel waarop de foute, door elkaar gekrabbelde sommen gestaan hadden en de rode strepen en cirkels.

Haar gezicht rook zoals honing smaakt, zoet en romig. Het gaf hem een licht gevoel in zijn hoofd.

Hij had zich wel tegen haar dikke geplooidde pels willen aanvlijen. Dan kon hij de geur beter ruiken, de geur van grote gele en paarse bloemen. Hun kelken bevatten een fijn stofpoeder. Je krijgt het aan je vingers als je de binnenkant van de kelk aanraakt.

‘Hoe heet je?’ vroeg ze en keek hem met grote warme ogen aan.

Hij had min of meer verwacht dat ze zijn naam geweten zou hebben en het dus niet zou hebben gevraagd, maar, bedacht hij, natuurlijk kon een vreemde dame die in het park op een bank zat, helemaal alleen, je naam niet zomaar kennen. Hoewel, verder wist ze alles: bijvoorbeeld hoe hij vorige week smiddags gespijeld had om langs de rivieroever buiten de stad naar grillig gevormde schelpen en naar vogelgeraamtes te zoeken die hij thuis bewaarde tussen mecano-onderdelen en foto's van filmsterren in de grote kast op zijn kamertje.

‘Sebastiaan’ zei hij schuchter.

‘Sebastiaan’ zie ze, en ze probeerde de naam met haar sierlijke rode lippen die precies op elkaar pasten, twee helften van een tropische schelp.

‘Zullen we vrienden worden, Sebastiaan?’

Hij knikte en wiebelde met zijn benen.

Ze keek ernaar.

‘Hoe oud ben je?’ vroeg ze toen.

‘Raadt u eens’ zei hij met een scheef lachje, hij voelde dat het ongepast was maar zij zou er niet boos om zijn. Haar ogen gleden over zijn kleine jongenslijf, blauwe trui en khakibroekje. Hij hield zijn benen stil.

‘Zes’ zei ze.

‘Nee’ zei hij, ‘zeven’, maar er was niet het triomfantelijke in zijn stem dat er anders zou zijn geweest als een volwassene zijn leeftijd misgeraden zou hebben.

‘Vond je het vreemd toen je me helemaal alleen op de bank zag zitten?’

‘Nee’ zei hij en dacht weer na. Tussen zijn ogen kwam een kleine plooi. Die kreeg hij altijd als hij iets niet goed begreep of diep moest

nadenken over iets. ‘Professor van Rimpel’ had de onderwijzer hem daarom eens genoemd toen hij na lang nadenken geen antwoord kon geven op een vraag over een som die op het bord stond. De klas had gelachen, en de onderwijzer had woedend de uitkomst op het zwarte schoolbord gekrabbeld: een grote nul, met twee stippen erin, een recht streepje voor een neus en een plat voor de mond van het hoofd dat hem stompzinnig aankeek.

Toen was de rekenles afgelopen.

‘Kom je vaak in het park?’

‘Soms’ zei hij.

Ze raakte zijn kleine groezelige hand aan met haar gehandschoende hand die warm en glad aanvoelde. Opnieuw dacht hij eraan hoe lekker warm en geurig het zou zijn als hij zijn hoofd tegen haar jas zou mogen leggen.

Haar wijsvinger ging over de rug van zijn hand. Die vuil was, dat was altijd zo bij hem na schooltijd. Hoe kwam dat? ‘Ga eerst je handen wassen’ zei zijn pleegmoeder tegen hem als hij thuiskwam en een boterham vroeg.

Hij keek weer naar haar ogen en mond, die glimlachten.

Ze zei er niets van dat hij smerige handen had.

Even kneep ze zijn vingers samen, zodat hij ‘au’ wilde zeggen, maar ze liet ze direkt los.

‘Schrok je daarvan?’ vroeg ze, ‘ben je gauw bang?’

Hij had moeten zeggen: ‘U deed me pijn’ maar hij zei niet het niet, hij zei:

‘Ik heb honger’.

De dame deed haar handschoenen uit, ze droeg geen ringen aan de lange witte vingers waarmee ze de tas opende. Er steeg dezelfde geur, maar doffer en dikker, uit op als om haar gezicht en haren hing. Erin waren glinsterende voorwerpen, een poederdoos, een sleutelring met sleutels, er waren hele kleine bij. En een reep chocola. Ze scheurde het papier ervan los en vouwde het zilverpapier daaronder open. Hij kreeg de hele reep.

‘Dank u’ zei hij verlegen. Daarom had hij dat niet gezegd, dat hij

honger had. Misschien uit een vreemd gevoel van angst, omdat hij aan thuis dacht, waar ze nu al uren op hem wachtten en niet zouden begrijpen waar hij kon zijn.

Ze streek het zilverpapier glad en tikte ertegen. Het rinkelde zacht. Hij vroeg of hij het mocht hebben.

‘Wat doe je ermee?’ vroeg ze, ‘ik wil graag veel van je weten, spaar je het op?’

Hij zei dat hij het bewaarde in boeken om ernaar te kijken als het helemaal glad geworden was, dat hij het soms aan zijn oor hield en het liet ritselen. Dat was een plezierig geluid.

‘Ja’ zei ze, ‘dat is een plezierig geluid. Ik hoor het ook graag’.

Ze liepen samen door de verlichte winkelstraat, waarvan het asfalt vochtig glom. Af en toe moest hij even van het trottoir als het te smal werd om met zijn tweeën naast elkaar te lopen. Ook dan liet ze zijn hand niet los.

Van tijd tot tijd bekeek ze zichzelf van opzij in een onverlichte winkelruit. Eén keer bleef ze staan om iets aan haar haar te verschikken. Hij wachtte. Ze had de kraag van de jas, die nu in het elektrische licht glinsterde als water, opgezet. Het was een heel hoge kraag die tot halverwege haar hoofd kwam.

Sebastiaan begon het koud te krijgen.

Het was avond, het was niet druk meer. Enkele mensen voor de etalages, hard fietsende jongens die naar elkaar schreeuwden.

‘Nu moeten we die straat in’ wist hij.

Het was dicht bij de school.

Maar ze sloeg niet af, rechtdoor gingen ze, de geel- en roodverlichte tunnel van de hoofdstraat binnen.

‘Ik moest die straat in’ wees hij, ‘zo gaan we verkeerd’.

‘Kijk eens naar jezelf in het glas’ ze ze, en ze trok hem met zijn gezicht naar een grote donkere etalageruit. Hij was heel smalletjes en klein naast haar hoge gestalte. Het hoofd wat in de schouders bekeek hij zichzelf en haar. Toen nam ze hem mee verder, en begon weer te praten.

‘Je wilt toch wel eerst mee naar mijn huis, ook al zijn de jongen en het meisje er niet? (Hij had haar over zijn fantasie verteld, ze had erom gelachen. Ze woonde alleen.) Je pleegouders zullen het niet erg vinden, ik bel ze wel even op als we thuis zijn’.

Er was nu iets anders in haar stem gekomen, een kleine ondertoon van strengheid. Hij probeerde niet weg te lopen, opeens had hij geen zin meer om naar zijn huis te gaan, in de kale nieuwe straat die aan weerskanten precies dezelfde deuren en ramen en trottoirs en voortuintjes had. Maar toch verontrustte het hem enigszins dat ze zijn hand alsmaar bleef vasthouden.

Het koele bleke gezicht keek op hem neer.

Ze liet zijn hand los. Kon ze weten...?

Om een hoek was de school te zien, een donker gebouw met dode zwarte ogen en een leeg plein ervoor. Hij dacht vluchtig aan de muur waarop de letters stonden geschreven. Het was of hij langs iets van heel vroeger liep, dat hem niets meer te zeggen had. Toen sloeg de dame links af in een straat zonder winkels, waar alleen de lantarens brandden in de vroege schemer. Er liepen nog minder mensen dan in de winkelstraat. Een oude heer die de dame scheen te kennen lichtte zijn hoed voor haar, hij glimlachte naar Sebastiaan. Zij groette met een knikje van haar hoofd terug. De jongen, die nu geen last meer had van honger (het was te lang geleden dacht hij, dan ging het over) begon beter op de voorbijgangers te letten. Een man in een vormeloze grijze overjas, met een sigaret en een aktetas, stak bij het oversteken van de straat zijn hand op. Hij knipoogde naar Sebastiaan die een dun grijnsje op zijn gezicht tevoorschijn bracht. Zij knikte opnieuw, vriendelijk, zoals men naar oude bekenden knikt. Ze kende die man dus ook. Sebastiaan keek, verderlopend, vlak naast haar puntige schoenen zijn voeten zettend, achter zich. De man in de grijze jas stond hen na te kijken, hief de aktetas als groet.

Sebastiaan begon zich af te vragen hoe ze heette, of ze in een mooi huis woonde, of hij iets krijgen zou. Misschien had ze een zonderlinge schelp voor hem, of een opgezette vogel, wie weet. Ze moest rijk zijn.

Met zijn pleegmoeder keek hij soms naar bontmantels in de etalages,

als hij met haar mee moest om een nieuw kledingstuk te kopen. Ze keken dan alleen, gingen niet eens de winkels binnen om naar zo'n jas te vragen.

‘Ben je moe?’ vroeg ze.

Hij was niet moe, alleen deed zijn hoofd een beetje pijn, dat had hij vaak savonds.

‘We zijn er nu gauw’ zei ze.

In een straat die hij niet kende brak de huizenrij aan één kant plotseling af. Er was een hek met ijzeren spijlen in de vorm van speren, aan weerskanten daarvan een lage natuurstenen muur. Ze opende het hek, hij liep achter haar het tuinpad langs, naar een witgepleisterde gevel, met een grote donkerhouten deur die ze met een sleutel uit haar tas opende.

Hij ging binnen. Achter hem sloot ze de deur.

Er brandde een schemerlamp.

Ze zat aan tafel, een sigaret tussen haar lippen en één oog dicht voor de rook, het hoofd iets schuin, aandachtig naar hem te kijken terwijl hij at van de boterhammen die ze voor hem had klaargemaakt. Hij had geen honger, toch at hij twee sneden en dronk het glas melk leeg dat ze gereedgezet had.

De bontmantel had ze nu afgelegd. Daaronder droeg ze een zwarte jurk met gouden biesjes aan de hals en de mouwen. Ze was nog mooier dan in het park, smaller en jonger, bijna een meisje.

Hij legde mes en vork neer en trok met zijn vinger figuren in het servet dat ze onder zijn bord over het geel en zwarte tafelkleed gelegd had.

‘Heb je lekker gegeten?’ vroeg ze.

‘Ja’ zei hij en hij wist dat hij weer onbeleefd was. Hoe moest hij haar nu noemen? Ze was alleen had ze gezegd. Was ze dan niet getrouwd zoals zijn pleegouders en de ouders van Dorine en de andere grote mensen uit de straat? Of was haar man niet thuis, op reis misschien?

‘Dan moet je nu eerst in bad’ zei ze en ze stond op.

Hij keek haar met schrikkerige ogen aan. Het was toch geen zaterdag

en alleen zijn pleegmoeder mocht hem naakt zien als hij gewassen moest worden. Ging zij hem nu uitkleden?

Hij werd langzaam rood.

Ze zag zijn verwarring.

‘Je mag alles zelf doen als je dat wilt, kom, dan zal ik je de badkamer wijzen; terwijl jij een bad neemt bel ik je pleegouders op om te zeggen dat je bij mij bent. Je wilt toch niet zo in bed?’

Hij volgde haar lichaam dat wiegde alsof er een veer inzat, door de gang. Ze deed een witgeschilderde deur open en draaide een schakelaar om. In de badkamer, die door een platte ronde lamp aan het plafond direkt verwarmd werd, hing een zoet aroma dat leek op dat van haarzelf, maar met andere geuren, van zeep en eau de cologne gemengd. Hij wachtte tot ze teruggegaan was naar de kamer en draaide aan een kraan. Even een gorgelgeluid, dan spetterde een harde waterstraal in de witstenen wasbak. Hij draaide de kraan dicht en wilde de deur afsluiten. Er was geen knipje zoals bij hem thuis. Hij aarzelde. Op de linoleumvloer, naast de rubber vloermat met dikke ribbels, lag wasgoed. Hij vond er een wit verkreukeld zakdoekje bij en rook eraan.

In een hoek van het doekje waren kleine ronde lettertjes geborduurd: A.E.E.P.A. A.E.E.P.A.? Hij vroeg zich af hoe haar voornaam zou zijn. Angela, Amanda. Verder wist hij zo gauw geen passende meisjesnaam te bedenken die met een A begon.

Hij legde het zakdoekje terug en keek in de spiegel boven de wastafel. Op een brede vlamstenen richel daaronder stonden kleurige flakons en potjes. Op de etiketten waren kleine gouden letters gedrukt. Hij raakte niets aan.

Ineens ging de deur van de badkamer open. Ze stond in een witte kimono met rode vlinders en bloemen voor hem.

‘Ik heb gebeld’ zei ze, ‘durf je niet Sebastiaan? Je zult het heus erg prettig vinden’.

Ze draaide de kraan van de badkuip open en keek naar hem om ‘Trek je kleren maar uit’.

Hij begon zijn schoenveters los te peuteren. Het duurde lang, één zat er in de knoop.

‘Wacht, ik zal je helpen’ zei ze en ze had zo de veter los en begon hem uit te kleden. Toen hij alleen zijn slipje nog aan had maakte hij een onwillige beweging waar ze om moest lachen.

Ook dat lag op de grond.

De badkuip was halfvol. Het water dampte. Ze mengde het bij met water uit de koude kraan.

‘Kom’ zei ze en hij gleed gewillig in de warme koestering.

Ze nam een rose stuk zeep van de richel waarop de flakons en potjes stonden en begon hem te wassen. Het schuim vlokte om zijn mond. Hij veegde het weg met zijn hand.

‘Vind je het prettig?’ vroeg ze.

‘Nee’ zei hij en ze keek even naar hem en begon te lachen.

‘Je begrijpt me niet’ zei ze vrolijk, ‘ik bedoel niet de *zeep* maar het wassen, de warmte.’

Ze leek nu een verpleegster, alleen hadden die geen rode vlinders en bloemen op hun uniformen.

‘Je bent mijn kleine zieke’ zei ze. ‘ik zal heel goed op je passen, je zult vaak bij me terugkomen, nietwaar Sebastiaan?’ en ze wreef met een schuimhand over zijn natte klishaar.

Toen was hij klaar en stapte uit het bad. Hij schaamde zich voor haar toen ze hem met een ruwe geurloze handdoek afgedroogd had en naar hem keek. Hij wendde zich half af, wilde zich gaan aankleden.

‘Nee’ zei ze, in haar stem weer de strengheid die er voor het eerst in was geweest bij het lopen door de stad.

Ze nam hem mee naar de kamer waar hij op een sofa moest gaan liggen waarna ze met haar vingers over zijn huid begon te wrijven en duwen. Het deed geen pijn, het was prettig haar sterke warme handen over zijn lichaam te voelen glijden. Hij lag met zijn ogen dicht. Begon slaap te krijgen.

Ze kneedde de spieren van zijn benen, van zijn buik, de armen. Steeds hoger kwamen haar handen. ‘Ze zou me kunnen wurgen’ dacht hij doezelig, bij het stille sluipende naderen van haar vingers.

Ze drukte ze tegen zijn hals. Hij hield zijn ogen nog steeds dicht. Ze sloeg haar handen, de duimen op zijn keel, de vingers losjes ge-

spreid, in zijn nek. Het werd gloeiend heet in zijn hoofd. Hij opende de ogen. Ze stond helemaal over hem heen. Haar ogen waren heel groot en heel donker in haar witte gezicht boven de wijde kimono. Haar mond lachte niet, hoewel haar lippen ongesloten waren. Ze liet hem los.

Hij slikte, twee, drie keer.

Toen mocht hij zijn kleren gaan halen, het was of ze bang was hem nog langer zo naakt te zien.

WOENSDAG Sebastiaan zat in een lage stoel voor het raam. Hij had een paar bloempotten opzij geschoven en zijn ellebogen op de vensterbank gelegd. Hij keek met strakke ogen naar de huizen aan de overkant van de straat die haast allemaal televisieantennes hadden. Zij hadden geen televisietoestel. Dat was jammer maar hij mocht komen kijken bij de buurman met het kale hoofd en de wrat als ‘Bonanza’ er was en ruiters met breedgerande hoeden, schietend en lachend over de golvende grasvelden en de wuivende heuvels naar hem toe kwamen rijden.

Het was woensdagmiddag en hij hoefde dus niet naar school. Zijn pleegmoeder zat aan tafel te naaien. Hij mocht niet naar buiten voor straf, omdat hij gisteren pas thuis was gekomen toen het al helemaal donker was. De vrouw uit het park had hem weggebracht tot bij de hoek van zijn straat, waar Dorine vaak op hem wachtte, of hij op haar, voor ze naar school gingen. Hij had haar dat verteld, terwijl hij voelde dat het kinderachtig klonk, maar hij had haar iets willen toevertrouwen dat hij aan geen andere onbekende verteld zou hebben en ze had er niet om gelachen. Ze had alleen gevraagd hoe Dorine eruit zag, of ze lief was.

Hij was verlegen geworden en ze had gezegd dat hij donderdags na schooltijd naar haar huis komen moest. Wilde hij dat? Ja, als ze het thuis goedvonden, maar dat wist hij nog niet, en toen had ze even haar zwart gehandschoende hand op zijn netjes gekamde haar gelegd en gezegd dat hij tòch komen moest en dat hij het doen zou, nietwaar?

Ze praatte met een medeplichtige fluistering in haar stem, een geheime vertrouwelijkheid waar de anderen, zijn pleegouders en zelfs Dorine,

buiten stonden, niets van afwisten. Hij was er een beetje trots op dat zij, zo'n mooie vrouw, met lippen als hij nog niet gezien had, zijn vriendin was geworden, zomaar, nadat ze hem had gevraagd bij haar te komen zitten op de bank in het park. In zijn broekzak, vlak tegen zijn dij, was de veelkleurige parelmoeren schelp voor zijn verzameling, waarover hij haar had verteld. De schelp had op een tafeltje met een glasplaat gelegen, temidden van witte en groene stenen met adertjes en bruin gedroogd mos in groeven er nog aan.

Ze had hem gevraagd wat hij daar graag van wilde hebben en toen hij met zwijgend verlangen naar de grote schelp keek, die op een versteend en glimmend gepoetst boomblad leek, groen en violet en melkweit met de tinteling van haar lange geglazuurde nagels, had ze hem van het tafeltje genomen en gezegd:

‘Deze schelp zal je steeds aan me doen denken, je moet hem een ereplaats geven tussen je andere schelpen, in de kast op je kamertje’. Hij had getracht haar te bedanken en ze had gevraagd met iets geamuseerds om zijn blijdschap en verbazing zo iets ongelooflijks zomaar gekregen te hebben: ‘Kom je overmorgen?’

‘Ja’ had hij gezegd.

‘Waar ben je geweest?’ vroeg zijn pleegvader dreigend toen hij hem had binnengelaten en hij bevreemd in de kamer stond die hij zo goed kende en die anders rook dan alle andere kamers.

Hij zweeg.

‘Nou’ drong zijn pleegvader, ‘kun je niet meer praten? Waarom was het nodig ons urenlang in ongerustheid te laten? Wij zijn verantwoordelijk voor jou.’

Er was hem een heleboel overkomen, dacht Sebastiaan, maar hoe kon je daarover praten? Ze zouden het eenvoudig niet geloven, zeggen dat hij een leugenaar was. Er is geen enkele dame die met weer als dat van vandaag alleen op een bank in het park zit en jou meeneemt, en dat andere, later, zou hij niet eens durven vertellen. Het was onbegrijpelijk opeens, hij had een onhelder gevoel dat hij hen er heel verdrietig of heel kwaad mee zou maken.

Bijna onverschillig zei hij wat hij nooit had durven vertellen, zelfs

niet na uren en uren rondzwerven na schooltijd, wanneer dat andere er niet bijgekomen was, dat al het vroegere klein en onbelangrijk maakte.

‘Ik heb een onvoldoende gekregen voor mijn sommen en ik dacht...’ En ineens vertelde hij hoe boos de onderwijzer op hem was geweest toen die hem zijn blaadje waarop niets dan fouten en doorhalingen in rood en blauw stonden, had teruggegeven.

‘Waar ben je dan heel de tijd geweest?’ vroeg zijn pleegmoeder. Hij hoorde dat ze niet boos was, alleen verdrietig.

‘Overall’ zei hij, ‘ik heb zomaar wat rondgelopen’.

‘En het heeft geregend vanavond en je bent helemaal niet nat’ zei ze niet begrijpend.

Hij zei niets.

‘Geef antwoord: waar ben je geweest?’ zei zijn pleegvader met iets donkers, dat tot antwoorden dwong, in zijn stem.

Sebastiaan schrok.

‘Ik heb en, in portieken geschild, in de stad’ zei hij haperig.

De ander bleef hem wantrouwend aankijken, maar vroeg hem niets meer. Zij ging naar de keuken en kwam met boterhammen op een bordje terug.

‘Ik heb geen honger’ zei hij.

‘Heb je dan ergens gegeten?’ vroeg zij.

Hij schudde ontkennend het hoofd.

‘Ik heb geen honger, ik kan er heus niets aan doen’ zei hij.

Hij dronk alleen een kop thee en werd daarna door zijn pleegvader naar bed gestuurd, waar hij blij om was.

‘Morgenmiddag ga je niet naar buiten’ hoorde hij nog achter zich. Hij draaide zich niet meer om. Begon de trap op te lopen.

Op zijn nachtkastje, naast zijn bed, legde hij voorzichtig de glinsterende schelp, die al de andere in de kast waardeloos en overbodig maakte. Het zilverpapier vouwde hij op en legde het eronder.

‘De bewijzen’ dacht hij, onder de lakens kruipend, ‘de bewijzen’.

Op het trottoir, aan de overkant van de straat liep een meisje met

vlasblond haar, gekleed in een groen en zwart geblokt truitje. Ze zwaaide naar hem. Het was Dorine. Hij had zo intens gestaard naar de beelden die als op een televisiescherm waren opgedoken, door elkaar heen gedwarreld, verdwenen, om plaats te maken voor andere, dat hij haar niet ineens zag en hoorde.

‘Sebastiaan’ riep ze met een hoog stemmetje, ‘Sebastiaan! Droom je? Hoor je me niet, Sebastiaan!’

Hij schrok wakker uit zijn gedagdream. Het was of zijn ogen en oren zich ineens op een andere golfengte, veel dichterbij, en van uit de verte waarin hij moeilijk te bereiken was, instelden, automatisch.

Ze stak de straat over en stond in het kale tuintje voor zijn huis. ‘Ik moet boodschappen doen’ riep ze, ‘ga je mee?’

Hij schudde van nee en keek achterom naar zijn pleegmoeder die bijna onmerkbaar knikte. Als de pleegvader niet thuis was mocht hij altijd veel meer. Hij deed of hij haar toestemmende hoofdbeweging niet gezien had en riep tegen het meisje aan de andere kant van het glas dat zijn adem lichtbewaasd had:

‘Tot morgen’.

Het speet hem niet, hij begreep het zelf niet.

Ze bleef nog even staan en hij probeerde te glimlachen. Eigenlijk was hij daar te moe voor.

‘Dag dan’ riep ze.

‘Waarom ga je niet?’ vroeg zijn pleegmoeder.

Hij liep naar zijn kamertje, waar de schelp en het zilverpapier hun gesloten geheime glinstering behouden hadden in het kalme licht van de middag. Hij was bijna blij dat hem door zijn pleegvader verboden was het huis te verlaten. Hij zou toch zijn thuisgebleven, maar nu gaf het verbod rustige tevredenheid aan zijn gedachten.

DONDERDAG Temidden van de uitgelaten rumoerende kinderen trok Sebastiaan in de lange blauwgeschilderde gang zijn jas aan. Zijn pleegmoeder had smorgens gezegd dat het te koud werd, hij zou ziek worden, een longontsteking oplopen als hij zo in zijn dunne trui met

alleen een hemd eronder naar school bleef gaan. Hij had tegengesparteld maar het had niet gebaat.

De jas voelde ruw aan, er was de lucht in van de kast waarin hij heel de zomer was opgeborgen geweest, een geur van motteballen en kleren die niet gedragen worden. Zijn eigen geur was eruit gegaan. Het was zijn jas niet meer, dat kwam pas na een tijdje weer.

Traag duwde hij de knopen door de knoopsgaten die gekrompen leken. Het ging moeilijk. Hij trok de kapuchon over zijn hoofd en stak de handen in de zakken waarin hij pluisjes voelde en kleverige plekken van snoepgoed.

Hij dacht aan de dame die op hem wachten zou, aan het huis met de tuin ervoor en het hek met de speerpunten.

Snachts had hij van haar gedroomd en hij dacht aan die droom. Hij zat in de klas, naast de jongen met het nieuwe zakmes waarmee ze beurtelings stiekum kerfjes gemaakt hadden in het blad van hun bank. Het bolle glazige brillehoofd van de onderwijzer bewoog op en neer voor het bord. Hij vertelde.

‘Wie is dat?’ vroeg een heldere meisjesstem opeens. Het leek de stem van Dorine.

‘De prinses’ zei de onderwijzer en hij leunde achterover, zijn hoofd kwam tegen het bord waarop zinnnetjes stonden met veel verbeteringen in groen krijt. Sebastiaan keek en plotseling zag hij haar ook. Ze droeg de zwarte mantel, als van glinsterende parelmoeren schubben, nee, zilveren golfjes waren het, waaronder de klas met de kinderhoofden en de onderwijzer die naar hem keek en de wandkaarten en platen en de beschreven borden zachtjes wegdeinden.

Zijn hand omklemde de schelp die ze hem gegeven had en die weer in zijn broekzak zat.

‘Ik kan niet meer komen’ wilde hij zeggen, ‘u hebt niet opgebeld. Ze weten van niets. Ik heb gelogen dat ik door de stad gelopen heb omdat ik niet naar huis durfde vanwege het velletje met de foute sommen’. Hij bewoog alleen zijn lippen, misschien zou ze hem ook zo verstaan. Ver, een beeld achter een beeld, net als op de film, zag hij de ogen van de onderwijzer star op zich gericht, vingers gingen de lucht in.

‘De foute sommen’ zei ze nadenkend. Haar haar was heel zwart, hoog in dikke draaiingen om haar hoofd gelegd.

‘Maar je hebt mij beloofd dat je zou komen, je zult het heel prettig hebben bij me. Ik heb taartjes en coca cola. Morgenavond zullen we samen feestvieren’.

‘Mijn pleegvader heeft me straf gegeven’ fluisterde hij, ‘ik mocht vanmiddag niet naar buiten. Ik heb aan u gedacht. Ik kan niet komen. Hij zegt dat ik niet naar huis durfde, ik heb niets verteld, zegt u hen dat het allemaal echt gebeurd is, dat ik bij u geweest ben. Mij zullen ze niet geloven’.

‘Waarom Sebastiaan?’ zei ze en ze kwam dichterbij hem staan, hij had wel altijd in haar ogen willen kijken die op Dorine's ogen leken maar groter en glanzender waren en waarmee ze naar hem lachte.

‘Waarom?’ ze ze, ‘dat is toch een geheim tussen jou en mij, dat hoeft niemand te weten. Je pleegouders zouden mij zeker ook niet geloven’.

Sebastiaan dacht aan de letters van haar naam, die zelf een geheim vormden.

‘Ik heb niets met hen te maken Sebastiaan, het gaat me om jou. Jij bent mijn vriend en je moet morgenavond komen, dat heb je beloofd en een belofte moet je altijd nakomen’ zei ze vriendelijk maar in haar stem was ook weer de strengheid, als toen ze ‘nee’ zei, na het bad, toen hij zich vlug wilde aankleden.

Ineens kon hij haar niet goed meer zien. De jongen met het zakmes gaf hem een stomp in zijn zij.

‘Au’ zei hij hardop en heel de klas draaide het hoofd om naar hem.

De onderwijzer nam zijn blikerende bril af en keek hem dreigend aan. Hij zei: ‘Wat...’ (toen een golf haar weer aanspoelde en hij met open mond verdronk. Het water was een dikke vacht van glinsterende zwarte haren, het was een mantel van bont met harde kristallen glanzes bespikkeld. ‘Praat maar, ze verstaan ons toch niet’ zei het zwarte water geruststellend. Zij moest daarin zijn, maar hij kon haar niet onderscheiden. Het water, een stem in een hol huis, zei: ‘ze zullen je nooit meer verstaan, als je maar komt, morgenavond, als je maar komt, als je maar komt, als je maar...’)

‘... scheelt je?’

Sebastiaan slikte diep in zijn keel woorden weg en keek hem hulpeloos aan. En op dat moment begon de klas te kapseizen als een schip, de banken met de kinderen erin, die onbeweeglijk naar hem staarden, rezen schuin omhoog, de onderwijzer wankelde mee en praatte, praatte, - Sebastiaan verstond geen woord van wat hij zei.

Hij dorst niet naar haar grote huis gaan dat achter het hek en de muur en de tuin lag, in de straat die hij niet kende maar toch zonder moeite zou hebben kunnen terugvinden. In hem streden tegenstrijdige gevoelens.

Niet gaan was verraad, hij had beloofd te zullen komen, direkt van school. Maar als het nu niet kon? Wat zouden zijn pleegouders zeggen als hij opnieuw veel te laat thuiskwam? Als hij weer geen honger zou hebben en deze keer ook geen enkele reden zou kunnen opgeven voor zijn wegblijven? Hij zou moeten liegen en ze zouden hem niet geloven. Ze merkten het altijd dadelijk als hij de waarheid niet sprak. Dan werd hij rood, begon te stotteren en zijn pleegvader zei langzaam: ‘Denk goed na bij wat je zegt, Sebastiaan; je liegt’.

Hij treuzelde bij de schooldeur, liep het plein over waar nog enkele kinderen elkaar schreeuwend achterna zaten. De meesten waren al weg. Dorine ook, misschien wachtte ze nog op hem bij de winkel om de hoek. Hij begon te hollen. Een vrachtauto remde voor hem. Midden op straat stond hij stil. De man achter het stuur keek kwaad.

De winkel had een diepe portiek met een brede pilaar, daarachter was de glazen deur, met rode en witte letters diagonaal beschilderd. Zijn gezicht raakte iets zachts en donkers dat bewoog. Geschrokken deed bij een stap achteruit.

‘Dag’ zei hij beschroomd om zijn vluchtpoging en hij keek naar haar gezicht en haar en schouders. Ze had een trotse glimlach om haar mond, de glimlach van de moeder die haar kind afhaalt van school en het mooier en groter en steviger vindt dan alle andere kinderen, omdat het van haar is.

‘Dag Sebastiaan’ zei ze, ‘je was me toch niet vergeten?’

Bevangen liep hij met haar mee.

Hij bevond zich opnieuw in haar kamer. Ze waren deze keer langs een heel andere weg naar het huis met de tuin ervoor en het hek met de speerpunten gelopen. Het huis had anders geleken dan een paar dagen - het leek veel langer - geleden. De gevel was hoger en de tuin een klein park met hier en daar nog bloeiende herfstasters.

Het hek piepte toen ze het opendeed. Het kon wel een heel ander huis zijn dan de eerste keer, dacht hij.

Hij had taartjes gegeten en coca cola gedronken en nu zaten ze op het dikke paarse tapijt en luisterden samen naar grammofoonplaten die traag cirkelden op de kleine witte pickup die tussen hen in stond. Hij keek naar de glimmende schijf met de fijne haast onzichtbare groeven. Een vrouwenstem zong daaruit, vlakbij, met een vermoeide hese stem, hij kon de woorden niet verstaan van haar taal, het leek of ze een groot verdriet had. Dat wat hij savonds soms voelde als hij door het raam van zijn kamertje naar de ondergaande zon, achter het huis, staarde, die dan een bloedrode bol was en in zee ging verzinken. Eindeloos dalen in koud grijs water.

‘Waarom denk je?’ vroeg ze.

‘Aan de zon’ zei hij.

‘En aan wat nog meer?’

Haar hand kwam op zijn blote bruine been rusten. Ze was goed, hij hield van haar, al was hij de eerste keer even bang geworden. Ze had hem aan het schrikken willen maken.

‘Alleen aan de zon’ zei hij, ‘savonds, als hij zo rood als bloed wordt en wegzakt achter de huizen, voorbij onze tuin’.

‘Dan is het goed’ zei ze, ‘je begrijpt de muziek beter dan wie ook. Zou je niet altijd bij mij willen blijven?’

Hij schrok niet, - later misschien, dacht hij.

‘Waarom nu niet?’ vroeg ze. Ze zette de grammofoon af, zocht een andere plaat, met een kleurige hoes waarop een blauwe trompet was afgebeeld, achter een rasterwerk van dunne zwarte strepen.

Ze luisterden weer, en nu moest hij aan een diepe groene zee denken. De zon was een witte slapende maan geworden daarin. Het verdriet was voorbij. Trage ritmen, koel en woelig, en dan opeens weer doodstil en schuiling zoekend als hagedissen, tegen een veeg gevaar, dat onzichtbaar naderkwam, omvingen hem. Hij had willen slapen nu, maar ze zette de grammofoon af en zei dat het tijd werd voor zijn bad.

Gewillig kleepte hij zich uit in de badkamer.

Ze was weer gehuld in de kimono met de vlinders en bloemen en wreef met haar smalle strelende handen het roze schuim over zijn lichaam, dat zich ontspande.

‘Waarom wilde je niet komen, toen de school uit was?’ vroeg ze nadien, weer in de kamer terug. Ze was bezig voor een spiegel de ronde kammen uit haar haar te halen, dat in lange golven naar beneden viel, tot haar middel reikte.

Hij zat op de grond de platenhoezen te bekijken, die een nieuwe geur hadden van winkels en drukinkt.

‘Ik had wel willen komen’ zei hij.

‘Maar waarom kwam je niet?’ vroeg ze.

Hij zei dat hij de hele woensdagmiddag had moeten binnenblijven om zijn telaar komen de eerste keer, en dat hij steeds direkt van school naar huis moest. Hij zei haar niet dat hij zijn pleegouders niets over haar verteld had. Maar dat wist ze, want ze zei, in de spiegel naar hem kijkend:

‘Het is goed dat je over mij gezwegen hebt. Ze zouden je niet geloven en het niet begrijpen. Het is een geheim tussen ons tweeën, iets waar niemand wat mee te maken heeft’.

‘Als in de droom’ dacht hij, ‘net als in de droom’ en het verbaasde hem niet eens.

Toen mocht hij haar haar kammen. Met een dof ritselend geluid deed hij de kam door de zwarte honinggeurige golven glijden.

Hij werd er lichtelijk duizelig van. Ze draaide zich om en lachte naar

hem, en naderde hem heel dicht, haar aroma omvloeide hem geheel, hij woonde erin, en ze kuste hem met haar weke lippen op zijn voorhoofd.

Verward leunde hij tegen haar. En ze drukte hem zo stijf tegen haar lichaam dat hij even dacht te zullen stikken.

‘U doet me pijn’ wilde hij zeggen maar hij wist dat het niet waar was, dat hij bedoeld had dat ze hem nog vaster tegen zich moest aanklemmen, dat ze hem nooit meer moest loslaten.

Eindelijk liet ze hem toch los. Hij durfde haar niet aankijken, alsof er nu iets tussen hen was dat zien vernietigen kon. Zij lette ook niet op hem, bracht haar haar verder in orde, stak de kammen er weer in, nam de bontmantel die op een stoel gelegen had.

Die keer bracht ze hem tot vlakbij zijn huis, waar het licht nog brandde.

‘Daar woon ik’ wees hij.

Ze knikte zonder iets te zeggen. Ze omhelsde hem, de frisse koude geur van haar mantel kietelde in zijn neus. Nu kuste ze hem niet. Was dat alleen als ze samen waren, in haar kamer?

‘Tot morgen Sebastiaan’ zei ze.

‘Ja’ zei hij, ‘dag’. Hij wist hoe moeilijk het voor hem zou zijn op die tijd bij haar te wezen.

Toen hij gebeld had en omkeek, liep ze met snelle tikkende passen de straat uit. Ze wendde zich om en zwaaide. Hij kon niet meer terugzwaaien: de deur werd opengedaan.

VRIJDAG Schichtig keek hij door de deuropening van de school over het plein. Er liepen een paar moeders te wachten voor het hek. Zij was er niet bij.

Snel glipte hij, zijn jas nog sluitend, met een wee gevoel van verraad in zich, en lafheid, en verdriet, langs de zijmuur van het schoolgebouw.

Aan het eind daarvan was een oude afbladderende deur die haast nooit gebruikt werd. Hij opende die en stond in een nauw gangetje, aan één kant andere deuren: die van het kolenhok, die van de bergplaats

voor oude boeken en allerlei rommel. Aan de andere kant een laag muurtje met flesscherven erop. Als je oppaste had je er geen hinder van bij het erover klimmen.

Voorzichtig legde hij zijn handen tussen de scherpe stukken glas, zette een voet tegen het muurtje en hees zich omhoog. Eén voet op de ongelijke splinters, die hier en daar afgebrokkeld en ongevaarlijk geworden waren - er kropen wel meer jongens over blijkbaar - de andere nog beneden, sprong hij al. Kwam in het gras terecht van het verwilderde terrein achter de school. Hij holde.

‘Verrader’ zei een stem in zijn hoofd.

‘Nee, nee, helemaal niet, je ouders wachten op je’ zei een andere.

‘Waarom heb je het dan beloofd?’ riep de eerste stem.

‘Je had nooit met haar mee moeten gaan, het is je eigen schuld, je hield nog wel van haar’ hoorde hij, ‘wandelen maar liever met Dorine in de straat, dat is veel verstandiger, ze wacht op je en ze zal...’

‘Nietwaar’ zei weer een stem daartegenin. Hij vroeg zich af wat ‘nietwaar’ was.

Thuis lag de parelmoeren schelp op tafel.

Wat hadden ze daar aan te komen? Dachten ze soms dat hij die gestolen had? Zijn pleegmoeder was alleen thuis, en vroeg waar hij de schelp vandaan had.

‘Ik heb hem gevonden’ loog hij.

‘Waar dan?’ vroeg ze.

‘In het park’.

‘In het park?’

‘Ja’.

Ze zag dat hij de waarheid niet sprak, dat hij niet wilde zeggen hoe hij aan de schelp gekomen was. Er kwam een dreigende rimpel tussen haar ogen. Hij dacht aan gisteravond, toen hij alweer veel te laat was thuisgekomen en zijn pleegvader hem geslagen had, zodat heel zijn hoofd pijn deed en hoe hij naar bed was gestuurd, zonder eten, - en toen had hij wel honger gehad, ondanks de taartjes en de coca cola die hij bij háár gekregen had.

‘Waar heb je die schelp vandaan?’ vroeg ze weer.

‘Gekregen’ zei hij.

‘Je liegt het’ zei ze, ‘ik kan jou niet geloven. Je bent een leugenaar’.

Ze hief haar hand op om hem te slaan.

Maar hij was haar voor, graaide de schelp van tafel en rende de kamer uit, naar boven. Zij kwam hem niet achterna. Binnen de voorlopig veilige muren van zijn kamertje, zittend op de paardedeken van zijn bed, met het kostbaar kleinood (niemand geeft zo'n schelp aan een kleine jongen weg, niemand, alleen zij wel, aan mij) in zijn handen, wachtte hij tot zijn pleegvader thuis zou komen en ze hem zouden roepen voor het eten en hij misschien weer klappen zou krijgen, nu om de schelp, waarvan ook zijn pleegvader zou denken dat hij die gestolen had.

Hij hoorde beneden deuren open- en dichtgaan. De vragende stem van zijn pleegmoeder, een beetje gerekt, en het donkere gebrom van die man die antwoord gaf.

Voetstappen op de trap. Hij.

‘Wat is dat nu weer?’ vroeg hij nors.

Sebastiaan dacht ‘ik heb de schelp vier dagen. Zij moet hem woensdagmorgen bij het beddenopmaken al gezien hebben. Waarom heeft ze er toen niets van gezegd, of tegen hem wel soms?’

Hij kon hun gedragingen nooit doorgronden.

Tegen zijn pleegmoeder had hij gezegd dat hij de schelp gevonden had en toen dat hij hem had gekregen, nu zei hij niets. Meer mogelijkheden waren er niet. Hij had hem niet kunnen kopen, hij wist niet eens of er winkels waren waar ze schelpen verkochten, hij kende er in elk geval geen.

De ander wachtte op antwoord. Het kwam niet.

‘Goed’ zei hij, ‘dan blijf je hier, zonder eten. Als je je bedenkt over dat ding kun je naar beneden komen, dan zullen we zien’.

De deur ging dicht.

Sebastiaan keek naar de schelp. Er kwamen andere kleuren en glanzen in als hij hem een beetje draaide in het schemerlicht van zijn kamertje.

Pauwenstaarten zag hij erin, en regenbogen.

Beneden hoorde hij de twee van tijd tot tijd praten. Het ging natuurlijk over hem.

Op zijn nachtkastje naast het ledikant legde hij de schelp neer, op het stuk zilverpapier dat onaangeroerd gebleven was.

Hij kleepte zich uit, kroop onder de dekens en ging liggen kijken naar de kast waarin zijn verzameling lag, die door de grote aanwinst eigenlijk onbetekenend geworden was, en waarin de stukken geraamte lagen van vogels die hij langs de rivieroever gevonden had, en de mekano-onderdelen, en platenboeken, met zilverpapier tussen de bladzijden.

Vandaar gleden zijn blikken naar het nachtkastje naast zijn bed en het parelmoeren voorwerp ter grootte van een hand, dat hij nu niet meer wilde aanraken, alleen bekijken, de koele kleurige veranderende schitteringen ervan, in het grijzig avondlicht dat door het venster naar binnen dreef.

Het was iets troostends en blijs zo alleen te zijn met haar geschenk. Toen hoorde hij weer voetstappen. De donkere deur ging open. Door een vlies van slaap en tranen zag hij haar op zich toekomen, de wijde golvende glinstering van de mantel, die fris rook naar nacht en herfstkoude, en die met kristallen van de avond besterd was, zodat het de ogen pijn deed.

Als twee helften van een vreemde exotische schelp spleten haar lippen, in een lange, durende glimlach.

Met bonzend hart kwam hij overeind.

‘Kom’ zei ze.

An den Knaben Elis

[1]

Er was een bezoeker die hij niet te zien kreeg, in haar kamer. Een man die praatte maar niet met de stem waarmee je gewoonlijk praat. Het was of de man iets voorlas. Erwin kon de woorden niet verstaan. Eerst had hij verondersteld dat tante Alice naar de radio luisterde en op een dag toen ze in de lage auto waarmee ze hem van het station gehaald had en waarmee ze hard langs de landwegen stoof, was weggereden - vaag hoorde hij de motor grommen - glipte hij haar kamer binnen waarvan de deur tegenover die van de huiskamer lag, aan de overkant van de gang.

Bevreemd had hij om zich heengekeken. Het vertrek had de geur van de sigaretten die ze rookte, uit groene pakjes. Een koele pepermuntlucht. Overal lagen peukjes, halve sigaretten, verfrommeld als in haast, zelfs op de vloer. Er lag een dierenvel voor de open dode haard waarin houtblokken waren opgestapeld, en ook een voor het bed. Tijgerhuiden dacht hij. Er waren lichte en donkere strepen in, vlekken.

Op haar schrijftafel, bij het raam, lagen boeken met kleurige omslagen en veel lichtblauwe vellen waarop rechtsboven haar naam gedrukt stond in platte zwarte letters. Er stond ook een groenstenen kop op van een jonge man met zonderling uitgebluste ogen, een blinde. De beeldhouwer had hem niet kunnen laten zien. Onder de tafel was een kleine vierkante koffer, van wit leer. Wat hem het meeste trof was een schilderij dat heel de achterwand in beslag nam, vol rode en blauwe vegen, een aquarium vol onbekende planten en vissen, met naakte

zwarte langharige mensen erin die elkaar vasthielden en samen naar beneden schenen te glijden, verstrengeld raakten in de vangarmen van inktvisachtige spinsels. En door alles heen, soms onzichtbaar achter algenlierten, groene uitdijende inktdruppels in een waterglas, sterk vergroot, dan weer zich krommend, bruin en wit, slingerde zich in wijde draaiing van beneden naar boven een reusachtige slang. Op zijn ingerolde staart hief hij zich rekkend omhoog en hield in de lange getande kaken een eironde okeren bol, een zon waarin een spiernaakte meisjesfiguur in liggende houding was afgebeeld, bijna gebed in haar haren.

Hij kon zijn ogen niet van de schildering afwenden. Het was tegelijk mooier en duisterder dan alles wat hij aan platen gezien had. Het deed hem vaag aan de bijbelse geschiedenislessen op school denken waarin het ging over de slang in de hof van Eden en Adam en Eva, die ook naakt waren. Omdat alles een naam moest hebben, omdat het daardoor geheimer en dichterbij werd, noemde hij het 'De boomslang'. Het beeld vulde de kamer zodanig dat hij zich lichtelijk beangst voelde worden, het was of hij in een groot onderwaterhol was waarin de gedaanten van het schilderij op hem toe gleden, wier hem kon gaan omvlechten.

Er was geen radio. Voor het raam lag de tuin als een ineens onbereikbaar geworden landschap van zonlicht en met de heldere blauwe lucht erboven als een geheim.

Hij durfde de muur niet aanraken hoe graag hij het gewild had, en liep, achteruit, ernaar kijkend, op de tenen naar de deur die ineens reopend werd. Tante Alice stond voor hem, haar korte grauwe haar in pieken, de dunne kleurloze lippen bewegend, doordringende ogen op hem richtend alsof ze door hem heen wilde kijken.

Ze was mager en lang en hij sloeg zijn wimpers neer, keek naar haar smalle broekspijpen en schoenen die op zijn gym schoentjes leken, niet groter waren, maar meer versleten.

'Wat voer je hier uit?' vroeg ze koel.

'Ik keek naar het schilderij' zei hij. Er kietelde iets over zijn rug, angst.

Ze bleef hem aankijken, hij wist niet of haar gezicht veranderde, vriendelijker, bozer werd.

‘Deze kamer is van mij’ zei ze toen, ‘je hebt er niets te maken. Ik vind je hier niet weer’.

‘Nee tante’ zei hij.

‘Ik kan niet verdragen dat er iemand anders dan ikzelf in komt. Dat is zo een van mijn eigenaardigheden waarover je vader en moeder je wel ingelicht zullen hebben’.

Haar stem kreeg een bijkans spottende klank. Hij waagde het even zijn ogen op te slaan, sloeg ze snel weer neer. Er was een zweem van een lach die niets geruststellends had om haar mondhoeken waar alle lijnen van haar gezicht samenvielen.

De man komt wel in de kamer, dacht hij bliksemsnel. Want het is een man, het staat nu vast, hij vertelt haar dingen en zij luistert. Haar stem is niet te horen.

Ze raakte zijn haar aan, duwde zijn hoofd een weinig achterover zodat hij haar aan moest kijken.

‘Ben je bang voor me?’ vroeg ze toen met een andere stem, zachter, bijna of ze zich schaamde voor de manier waarop ze daarnet tegen hem gepraat had, ‘hebben ze je bang gemaakt voor me?’

‘Wat bedoelt u’ zei hij.

Ze bleef zijn haar vasthouden met een vinnige greep die bijna pijn deed.

‘Niets’ zei ze, ‘het is goed zo. Je mag alleen niet meer in die kamer komen. Dat vind ik prettiger’.

‘Ja tante’ zei hij.

Ze liet hem los, hij liep de gang in, achter hem draaide ze de deur van haar kamer op slot. Toen hij de trap opliep naar zijn slaapvertrek hoorde hij haar auto starten. Was ze niet weggeweest of was ze zonder dat hij het gemerkt had teruggekomen om hem te kunnen betrappen? Was het mogelijk dat ze geweten had wat hij van plan was?

Er zijn dingen die ik niet mag weten, dacht hij op zijn bed zittend en friemelend aan de franjes van de witte sprei die hem aan een golvend sneeuwlandschap deed denken. Het bed was niet opgemaakt, hij had de dekens zelf een beetje rechtgetrokken. Mevrouw Daals was er niet, over een paar dagen kwam ze weer zei tante.

2

Toen ze laat in de namiddag, het licht was bruiner van tint geworden, terugkwam, repte ze met geen woord over wat was voorgevallen. Ze aten.

Een onzichtbare man praat tegen haar in de kamer waarin ik niet mag komen dacht hij.

Terwijl hij zijn brood met de vork tegen de bordrand drukte en het in reepjes sneed, er jam op smeerde, loerde hij naar haar. Ze at haast niets, staarde af en toe bewegingloos voor zich uit. Ze scheen niet eens te merken dat hij er was. Het was doodstil. Het gerinkel ineens van zijn mes dat uitschoot op het bord deed haar opschrikken. Hij dook even in elkaar, zich schuldig voelend om het gerucht dat hij veroorzaakt had. Haar ogen kwamen terug uit de verte van de wand tussen de ramen, ze keek vluchtig naar zijn met vork en mes bezige handen. Hij boog zich voorover en at. Prikte een kruimel op, bewoog hem met zijn tong langs zijn gehemelte: een ruw hard krentje dat geen smaak had.

‘Amuseer je je?’ vroeg ze, stak een van haar sigaretten op. Hij keek naar het groene doosje dat ze achteloos op tafel liet vallen. Ze had bijna niets gegeten. Liet ze het om slank te zijn, zoals zijn moeder, die smorgens enkel een kop thee dronk en een vliedunne boterham at? Maar het was onnodig, hij kon de aders op haar handen zien liggen, blauw onder de witte huid.

‘Ja’ zei hij zonder overtuiging.

‘Het is erg stil hier’ zei ze, achterover leunend en haar lippen tuitend, door een minieme opening ademde ze de rook van haar sigaret uit. Het was erg stil in haar huis. Zelfs de klok op de schoorsteenmantel gaf geen kik. Niemand wond hem op, of moest hij gerepareerd worden?

‘Nogal’ zei hij.

‘Verveel je je?’ vroeg ze.

Hij legde mes en vork kruiselings over zijn bord. Hij had geen honger meer, haar korte vragen brachten hem in verwarring, de afwezige grijze blik waarmee ze hem gadesloeg.

‘Nee tante’ zei hij vormelijk.

Terwijl ze haar sigaret oprookte, hem weer vergat, hij zag het aan haar ogen die naar de raamkant dwaalden, bleef hij stilletjes zitten, durfde door op te staan niet opnieuw haar aandacht trekken. Ze moest veel nadenken, of...

‘Hoor’ zei ze opeens. Haar ogen waren bol en groot, gleden door de kamer of zich ergens iets verborg, of achter de rijen boeken, de leunstoelen, de zware geplooide overgordijnen iets een geluid gemaakt had, een kat, een vogel. (Bij hem thuis haalde wel eens een kat het vlees van het aanrecht als de keukendeur openstond. Hier was geen kat te bekennen geweest).

Hij luisterde.

‘Ik hoor niets’ zei hij. Ze moest dus toch opgelet hebben, terwijl hij dacht dat ze in gedachten verzonken was, ze had scherp geluisterd. Hij keek naar het raam, bijna onder zijn bereik. Er bewoog een rozerank licht tegen het glas, alsof hij vroeg binnengelaten te worden, het gaf geen geluid.

Ze drukte de sigaret die nog maar half opgerookt was in haar bord uit, praatte, als voor zich alleen, om het geluid te overstemmen en het tegelijk beter te kunnen beluisteren leek het wel. Hij was er evenwel zeker van dat niets te horen geweest was en hij had niet kunnen zeggen waarom hij, wetend dat het niet waar was, op vragende toon zei:

‘Het is misschien het takje tegen het raam geweest’.

Ze keek naar het glas, haar lippen bewogen bijna onmerkbaar, haar hoofd ging met rukjes op en neer, alsof ze ergens mee instemde, met iets dat in haar opgekomen was, niet met wat hij gezegd had.

‘Het is er niet meer’ zei ze, ‘het komt terug. Doordat je er niet aan denkt komt het terug. Het is er altijd ineens’.

Wat? dacht hij, de Stem? Maar er was niets geweest hoewel hij het nu zelf niet zeker meer wist. Het was zo stil. Of zei ze het om hem schrik aan te jagen? Hij wist gelijk dat dit niet waar kon zijn. Ze had werkelijk een geluid waargenomen dat haar tegelijkertijd licht ontstelde en bijna blij maakte. Er was een vage blos op haar wangen gekomen en ze haalde diep adem. Liep naar de bijna tot het plafond reikende in een brede vergulde lijst gevatte kroonvormige spiegel die naast de deur stond en

ging er vlak voor staan, boog zich dicht naar het glas toe, legde dan de handen tegen haar slapen en bleef zo staan.

Hij was eraan gewoon dat zijn moeder lang voor de spiegel haar haren kamde, keek of een jurk die ze gemaakt had de juiste lengte had, of niet onder haar jas uitkwam, maar dit was anders. Tante Alice verschikte niets aan haar kleding of haar. Ze stond, de handen aan het hoofd, dicht naar het glas gebogen, onbeweeglijk. Er schokte iets in haar schouders daarna en ze zei schor, zonder zich om te draaien, met een stem of ze plotseling hilde en woedend was:

‘Ga naar je kamer’.

Hij haastte zich, bij ingeving wetend dat er iets ging gebeuren dat hij niet zou durven zien. Iets dat zo zwart was dat het hem duizelig maakte terwijl hij de trap opholde en achter zich de sleutel in het slot van zijn slaapkamerdeur omdraaide. En nu hoorde hij het ook, het geluid, dat niets menselijks had, een schreeuw als van een beest dat met gloeiende ijzers aangeraakt werd, die door de vloer heendrong en hem het hoofd onder de dekens deed verbergen. Het was tante Alice die schreeuwde. Rillend van afschuw om wat gebeurde begon hij te bidden, snel, hardop om niets te horen, om het geluid te dempen, de woorden door elkaar haspelend, de keel toegeknepen van ontzetting. Later was het geluid er niet meer. Gekleed kroop hij verder onder de dekens, helemaal, hij begroef zich, maakte zich onzichtbaar om er niet te zijn.

Achter de geheime deur van de slaap sprak een Stem.

3

Hij werd wakker door het zonlicht dat warm over zijn gezicht vingerde en bleef doodstil liggen, om iets te zien dat aanwezig was in de kleine kamer. Het was een trucje dat hij soms thuis in bed deed. Als je je ogen langzaam opende, je een beetje oprichtte, had het je in de gaten en was weg voor je iets gemerkt had. Wat het was wist hij niet, het bestond zolang je je oogleden gesloten hield, het keek naar je, ademde vlak boven je, zwevend. Het had geen gezicht maar het haalde hoorbaar

adem, bewoog zich trillend als vlindervleugels door een kamer.

Plotseling sloeg hij zijn ogen op: het trok zich onmiddellijk terug, niet te betrappen.

Soms had hij gedacht dat het een engel was die zich dicht bij hem onzichtbaar maakte, hem in zijn slaap gadesloeg en dromen deed.

Een engel was niet te zien en bestond toch, angst inboezemend, hoewel hij geen kwaad in de zin had en de mensen steeds geruststellende geheime boodschappen bracht. Vaak, in de bijbel, was een engel alleen een stem.

Hij stapte uit bed, waste zich, en begon zijn kleren aan te trekken, traag, nadenkend, af en toe op zijn onderlip bijtend om zich beter te concentreren.

Een engel was meestal alleen een stem; de adem kende hij, meer niet. Meer niet? meer niet? En de stem in tante Alices kamer waar de boomslang langs de muur kronkelde als een reusachtige plantentak? En wat ze gehoord had en wat hij niet kon horen zodat hij maar gezegd had dat het misschien de rank langs het venster was? Hadden de rank en de slang iets met elkaar te maken, was er een verband dat hem ontging en dat tante Alice kende?

Hij dacht aan de koele kruidige pepermuntlucht, een vage balsem, een wee makende wierook die in de middeleeuwse kerk hing die hij met zijn vader bezocht had en waarin bloemen waren en mensen die geruisloos knielden, prevelend voor zich uitkeken, de ogen open en star terwijl zij langs liepen. Het scheen hem nu veel minder iets zo gewoons als sigarettenlucht wat in haar kamer hing dan wel een geur van stilte, van zachte schemer, bevreemdende aanwezigheid van iets. Er woonde een stem bij haar die zich verhulde in een geur. Een engel, een wezen waarvan zij alleen afwist, en nu hij ook, en dat haar anders maakte dan alle andere grote mensen die hij kende. Het was een ontdekking, die hem, hoewel hij tegelijk door twijfel overvallen werd, lichthoofdig maakte en vol diepe nieuwsgierigheid.

Hij klom de trap af, langzaam, even stilstaand op iedere tree, dan ineens zacht en soepel verdersluitend

Haar deur was dicht, bevond ze zich daarachter?

Het huis was doodstil. Hij opende de kamerdeur. De resten van de vorige maaltijd stonden nog op tafel. De boeken fronsten aan de wand. Er kropen vliegen in de jam die aan zijn bordrand kleefde. Hij nam de verkreukelde sigaret uit haar bord, er zat een lang bruin mondstuk aan dat gaaf gebleven was. De sigaret had geen geur. Hij streek hem glad en liet hem in zijn broekzak glijden. De stem, dacht hij, de sigaret, en de slang.

Toen alles stil bleef nam hij een boterham uit de witte schaal en begon er boter op te smeren, jam, hij knabbelde, uit de hand, net als hij thuis deed als zijn ouders er niet op letten. Het was makkelijker en het brood smaakte lekkerder zo.

Ineens hoorde hij iets, een vaag geluid, een zoemen dat sterker werd, een stem die langzaam en zwaar begon te praten.

Hij legde de half opgegeten boterham op zijn bord waar om de vliegen bleven cirkelen, grillig, alsof ze in een onmerkbare kleine wervelwind hingen die hen heen en weer blies.

Hij stond op en liep op zijn tenen naar de deur die hij op een kier gelaten had, duwde hem zo ver open dat hij erdoor kon. Gelukkig piepte hij niet, alles bewoog geruisloos in tantes huis. Voetstappen dempten in de diepe tapijten als in blauwfluwelen sneeuw.

Achter haar deur was de stem. Hij luisterde zo scherp dat het bonzen in zijn oren hem belette iets te horen. De stem was langzaam, groeide, werd heel groot, een lichaam, deed hem trillen op zijn benen. Flarden, en dan weer stilte en weer de stem die diep uit de borst van degene die sprak leek te komen en als tegen de deur aandrukte, die zwak kraakte. Een zware stem die licht en tegelijk donker inhield en ineens, laag en bevend zei:

‘An den knaben Elies’.

Stilte en de stem begon weer te spreken, woorden die hij maar half opving, in een taal die hij niet verstond.

‘An den knaben Elies’ dacht hij. Dat betekende ‘aan de knaap Elies’. Aan haar, zijn tante. Aan zijn tante die een knaap was. Ze leek op een jongen met haar kortgeknipte haar, met de smalle grijze herenpantalon, de sigaretten die ze achteloos rookte, als een man, een jongen.

De stem werd zachter, huiverender. Brak af. Dode stilte, waarin hij zich door de lange gang naar de achterdeur haastte, de tuin in waar mussen tjlpten en van niets wisten. Achter een beschermend netwerk van struiken gleed hij om het huis heen. Bespiedde, gebukt, met fel kloppend hart, haar raam. De jaloezieën waren neergelaten. Ze wilde voorkomen dat iemand naar binnen keek. Het stelde hem even onzegbaar teleur, toen stapte hij tussen de struiken vandaan en liep over het gazon vlug naar het venster toe, uit ervaring wetend dat hij door de smalle repen metaal amper of in het geheel niet gezien kon worden.

Hij legde zijn handen langs zijn ogen en drukte zijn gezicht tegen het glas. De stem was er nog.

Eerst zag hij niets, donker: het wende. De omtrekken van de kamer doken daar langzaam uit op. Hij tuurde, meer gescherpt door verlangen tot waarnemen dan hij ooit gedaan had. Het was of zijn leven gemoeid was met wat hij zou ontdekken.

Eindelijk zag hij. Zijn tante zat in een lage leunstoel bij de schrijftafel met de groene blinde mannenkop, haar ene hand lag op het blad uitgestrekt, de palm naar boven gekeerd. In de andere hield ze een sigaret die ze niet naar haar mond bracht. Ze zat met het hoofd geheven naar het raam te kijken, de ogen bol en wijd, zonder iets te zien. Ze staarde.

Achter haar was het schilderij, hij kon de kronkels van het slangenlijf en de wiersluiers ervan zien. Er was geen man in het vertrek te bekennen. De stem was er niet meer.

Toen hij zich omdraaide sloeg de zon zijn ogen met blindheid. De bloemen vlamden vuurrood en hard blauw en groen dooreen. Hij wankelde en bleef staan, voelde zich opgenomen worden in zoveel warrelend donker dat hij het evenwicht bijna verloor. Daarna lag de tuin als tevoren, wiegend in zijn bladeren en bloemen, verbergend.

Hij boog zich aan de rand van het gras, dat langs zijn enkels omhoogkroop en kietelde, hem grillig plezierig maakte opeens, over een bloemstruik met opengestulpte paarse monden en spitse tongen waarin het bruine behaarde achterlijf van een bij trilde. Het diertje beet onzichtbaar in iets dieps, hield het met de tengelpootjes omklemd, zoog.

Het was warm en hij deed twee knoopjes van zijn blouse los, rekte zich, de armen half opwaarts gestrekt, achterover uit en liet zo de zon op zijn blote gezicht en keel en borst schijnen.

Voorzichtig zette hij een been tussen de planten, dan het andere. Hij waadde, gebogen, speurend, door de diepe tuin.

Het huis lag breed en wit achter hem, ineengedoken onder een zwaar rieten dak, de ramen leken kleiner nu en wat daarachter lag scheen spiegelend donker.

4

‘Moet je niet buiten spelen met dit mooie weer?’ had de huishoudster gevraagd. Hij was gebleven.

Ze zat met haar dikke borst tegen de rand van de tafel aan, haar brede grijze rug hol. Met voorzichtige stompe vingers vol ringen waaraan groene en blauwe stenen leken te sissen in het zonlicht, hief ze haar theekopje naar de mond. Haar ogen zagen heen over tante Alice die met haar ellebogen op de tafelrand leunde.

‘Denkt u dat vandaag gunstig is?’ vroeg ze op de bijna nederige toon die ze voortdurend gebruikte tegenover de huishoudster die helemaal geen huishoudster leek, die hier sinds gisteren alleen sliep en at en de kaken haast ongeopend, streng kijkend, als tot een lastig kind, tot tante sprak, haar iets uitlegde, geduldig meestal, soms - zoals daarnet - ineens driftig. Tante Alice praatte alsof ze bang was voor mevrouw Daals, die toch haar bediende was. Ook hierin was geheim aanwezig.

‘Dat hangt ervan af’ zei de huishoudster, zette haar kopje hard op het schotelkje.

Hij glipte van zijn stoel, nam de dode klok van de schoorsteen en ging er als met een speeldier mee op de vloer zitten, luisterde eraan, schudde hem heen en weer, even tikte hij. De list lukte; hij opende het glazen deurtje en verschoof met zijn vingers de bestofte blauwzwarte wijzers, glimmend als insectenvleugels waar hij ze aanraakte. Schijnbaar volledig in beslag genomen door de klok luisterde hij naar het

gesprek. Het bleef onsamenhangend. Thuis praatten zijn ouders zo over tante Alice, hier praatte ze zelf zo met een dikke onvriendelijke oude vrouw.

‘Ik begrijp het’ zei tante.

‘Ik word ouder Alice’ zei de huishoudster, ‘het kost me steeds meer moeite. Snachts lig ik wakker. Ik heb het al te lang gedaan, er moet een eind aan gaan komen’.

Hij had aan de geelkoperen achterkant van de klok een knopje gevonden waarmee hij de wijzers langzaam maar veel vlugger dan normaal liet voortschuiven. Half negen, negen uur. Hij draaide snel door, de knop bewoog stroef, de kartelrand ervan drong in de zachte huid van zijn duim- en wijsvingertop.

‘Het is goed’ zei tante. Het was of ze ineens kleiner werd, ineendoek.

Ze ligt er snachts wakker van, dacht hij, waarvan? Wat heeft ze te lang gedaan, iets wat ze nu liever niet meer doet? maar wat tante van haar verlangt?

Ze praatten nu zachter, schenen zich toch vaag bewust te blijven van zijn aanwezigheid. Er waren brokstukken.

‘Soms’ zei tante, ‘het lijkt of er een vogel piept, of een deur opengaat’. De deuren piepen hier niet, dacht hij.

‘Het kan’ zei de huishoudster, ‘ik ontken het niet. Maar je moet zien. Veranderde het sinds de jongen...?’

Zijn ogen waren gevestigd op het punt waarlangs de lange en de korte wijzer aan elkaar zaten.

‘Nee’ zei tante, en met een andere stem, minder goed hoorbaar:

‘Hoe ik soms mijn gezicht zie in de spiegel ineens, ik ben groen als een lijk, denkt u dat ik...’

Hij had niet geweten dat mensen als ze dood waren groen werden maar het verbaasde hem niet: hun gezicht werd een zachte rijpende groene schaal.

‘...mijn ogen 'zei ze, ‘ik houd het alleen uit in het donker’.

De ogen van de stenen mannenkop, de blindemansogen, dacht hij rustig, steeds rustiger. Er groeide een kleine kern van helderheid in zijn hoofd.

‘Het is een goed teken’ zei de huishoudster.

‘Wat (ze aarzelde) bedoelt u?’ zei tante.

‘Vanavond, vanavond’ zei de andere, droge stem, ‘het zal je rustiger maken, Alice’.

De stem haperde, er ritselden kleren. Met de dode klok in zijn handen keek hij. De vrouw had zich ver voorovergebogen, haar lippen waren strak, ze had haar handen op tantes ogen gelegd alsof ze zou gaan zeggen ‘een twee drie: raad eens wie?’ Tante zat, haar kin in de palmen, de mond een beetje open. Het gezicht van mevrouw Daals was van kruimelige steen. In een van de stenen aan haar vingers spatte een groene vonk open, een naald die naar zijn ogen prikte. Hij zat met de klok tussen zijn knieën in een stil en afgesloten deel van de kamer en het groene gezicht van de huishoudster die ineens spierwit haar had, zwol en slonk als een ballon waarop iemand ogen en een neus en twee dunne lippen had getekend.

Hij drukte de klok stevig tussen zijn benen en keek naar de wijzers die onder zijn ogen opkrulden als bloemstengels, zich tegen het glas vlijden en slap op de witte plaat met cijfers en stippen bleven liggen. En ineens ging het mechanisme tikken, met korte doffe klikken, de klok was een kamer waarin een hart sloeg, regelmatig en gevaarlijk. Terwijl het zweet hem uitbrak ratelde het metaal zijn opgekropt geluid weg.

‘Zet die klok stil’ snauwde de huishoudster.

Hij duwde op de knoppen, trok eraan, draaide, abrupt brak het gehamer af. Leek er niet geweest te zijn. Hij voelde de ruimte om hem heen het in zich opzuigen.

‘Ga naar buiten’ zei ze. Betoverde zij dingen?

Tante Alice merkte niets.

5

Voor zijn voeten lag een draaddunne lichtstraal.

Achter de deur was het zware monotone gepraat van de Stem met in adempauzen daardoorheen die van tante Alice die kirde als een vogel

en de dorre stem van de huishoudster die praatte zoals zijn moeder tegen hem deed toen hij klein was, op een rustige vragende toon. Hij kon de woorden niet verstaan, de geluiden klonken door elkaar, bleven verward. Er werd iets zwaars verschoven. Wat deden zij? De stem overgonsde de andere stemmen, verborg ze in een grote donkere hand, een uit ruwe vezels gevlochten nest, hij leek zelfs opzettelijk harder te worden, schielijk, alsof hij een trap opklom, twee-driemaal een trede hoger ging staan, dichterbij kwam. Het was of ze zich eronder verstopten en geluiden maakten, nu ook de huishoudster, als onder een dikke geluiddempende deken. Hij hoorde een doffe bons en dan de stem van tante Alice die schreeuwend met gloeiende ijzers werd aangeraakt, gestoken met naalden in haar buik. Een kreet die een stuiptrekking was en waarop andere volgden. De stem brak af, werd een raspig gezoem en daarin was een gepiep als van een muis dat in hijgend ademen overging. En dáárin was haar stem die 'toe, toe, toe nou' smeekte, ergens laag, achter in de kamer, verstikt.

Er knapte iets, zoals een takje dat gebroken wordt, telkens opnieuw en iedere keer riep tante Alice. Hij had een gifgroen schaalgezicht voor zich, in zijn ogen gedrukt zodat het nooit meer kon loslaten en waarin vonkende blindemansogen stonden die hem gruwen deden. Nu was er maar één ding meer: ontkomen aan deze schrikbarende duisternis waarnaast dingen plaatsgrepen die bloed waren en dood en waarvoor nooit woorden bestaan konden, zo diep lagen ze gebed in een verschrikkelijk eenzame leegte. Ontkomen aan die leegte die een onherkenbaar gezicht was, een feest van zwarte golven, vlammen met sissende inktvisarmen die hem wilden omhelzen. Weg uit dit huis, naar buiten, waar de maan was, sterren, wind, de bloemen, plantengeur, aarde. Hij holde.

Er waren sterren, er woei een koele bries. En de bloemstruiken voor het huis roken als zoete olie.

Het raam was een vierkant uitgehakt wak licht. Hij waadde er onontkoombaar heen, geboeid, gedreven, terwijl het gras aan zijn voeten kriebelde en zijn pyamabroek natmaakte. Hij trapte in iets scherps: een stekel? een stuk glas?

De jaloezieën waren opgetrokken. Hij deed zijn ogen dicht en opende ze toen hij een meter van het venster vandaan stond en het gras ophield, grint onder zich voelde.

Mevrouw Daals zat op het bed, zijlings, haar voeten op de verlegde dierenhuid, als een vrouw die aan het zonnebaden is, gezwollen, spierwit.

Langdurig en gretig liet ze haar knedende liefkozende handen over het smalle uitgestrekte roodgeringde lichaam van tante Alice gaan, die kirde als een vogel, een duif.

6

Op een aanvankelijk pikdonkere trap waarvan de treden als roltrappen naar beneden renden terwijl hij naar boven moest en telkens struikelde, zich aan de leuning probeerde vast te houden, viel hij tegen de jongen Elies aan die zich zacht tegen hem begon te duwen en geluiden maakte in zijn keel.

Hij droeg een klein wit koffertje waaruit muziek kwam, een vrolijk wijsje. Aan het koffertje herkende hij de jongen eigenlijk.

‘Erwin?’ zei de jongen. Hij had meisjeshaar en droeg een ring die vonken schoot.

‘Jij bent Elies’ antwoordde hij bedremmeld, zo gauw niet wetend wat anders te zeggen.

‘Loop je zover mee op?’ vroeg de jongen.

Erwin knikte.

‘Ik ben uit logeren geweest’ zei hij.

‘Weet ik’ zei de jongen. Hij schudde zijn lange haar in de nek en streek het glad achter de oren.

Er viel steeds meer licht onder de overkapping die in zicht gekomen was. Hij knipperde ertegen, zo scherp en glashelder was het. Uit het witte koffertje dat de jongen droeg zong de muziek, kopergroen. Een trompet dacht Erwin. Hij liep nog steeds moeilijk, een beetje scheef.

‘Een saxofoon’ zei de jongen.

Ze zwegen. Het licht was een groot hol, van veerkrachtig matglas waarin hij zag hoe blauwe rook uit zijn neusgaten wolkte. De lucht geurde koel en als pepermunt.

De roltrappen stonden stil en hij stapte met tastende voeten op het grijze plaveisel.

Er waren mannen met groenachtige schaalgezichten en ronde blindemansogen op een schuit langs de walkant. Daar stond een half ontkroonde boom die bovenaan de vorm van een katapult had. Tussen de benen van de katapult hing een man, als een aap, zijn ene arm wees naar beneden en er was een touw om zijn middel dat heen en weer bewoog. Het was of hij zich met één hand en de voeten in de stam vastgehaakt had.

Op het schip lag een hoge vracht groene takken.

Een man hield een ronde razende motor in zijn handen en zaagde daarmee de takken een voor een af. Het binnenste was roomwit.

Tussen het plotselinge korte knetteren van de motor in werd het doodstil.

Het water was groen en dik om de diepliggende oude boot. Er dreven bruine bolvormige blaren op.

Grafbeeld in ontijd

De tuin is een verwilderde boomgaard vol struiken, met een door planken omgeven zandbak waarin een fles en roestige schepjes liggen, met een heg vol verborgen prikkeldraad en zwarte en groene kevers en mieren die vlug en doelloos over de korrelige grond kruipen.

Ik trap er een dood onder mijn rubberzolen, een schallebijter met zwartgouden en groene dekschilden, en draai hem om met het stuk houtskool: er komt vocht uit zijn buik, de pootjes wriemelen.

Vooraf de orebeesten zijn gevaarlijk, ze kunnen in je oor glippen en een gaatje in je trommelvlies boren zonder dat je het merkt, dan hoor je niets meer. Ze zaaien geheim verderf.

Het wachten op het teken duurt.

Het lijkt licht op de vermolmde, langwerpige helft van een vensterblinde, onder de heg. Het is in een kleed gewikkeld dat alleen de handen en het gezicht vrijlaat. Het ligt doodstil, met ijzergrijze ogen in bolle glazen blik naar de zacht bewegende twijgen van de heg te kijken.

Haar ogen zijn stil diep water onder een onrustige herfstlucht, worden dierenogen.

Mijn handen doen pijn van de spadesteel. Ze zijn helemaal rood en droog aan de binnenkant, gezwollen. Tussen linkerwijsvinger en middelvinger komt een grote witte blaas.

De kever houdt op met bewegen, wordt een zwart brokje. Een stukje houtskool. Met mijn hak druk ik hem de grond in.

Er is het droge knappen van dor hout dat de wind breekt en dan hipt

er een mus uit het niets van de lucht de zandbak in. Hij wipt naar de grafrand met gekke verende sprongetjes, springt in de kuil. Pikt in de vochtige bodem. ‘Dank je mus’ zeg ik, blij om het teken, terwijl de kleine grauwe vogel schuin de struiken vlak achter de zandbak insuist.

Hector is opgesloten in de schuur, ik heb zelf de grendel op de deur gedaan. Het ging moeilijk, de deur wordt zeker nooit afgesloten. Maar het is nodig. Hektor houdt van haar en hij zal dit niet begrijpen omdat hij een hond is met alleen ogen die kunnen denken. Hij voelt dat er iets heel ergs gebeuren gaat, jankt zacht en krabt met zijn nagels tegen het hout. Dat gekrab is gevaarlijk, hij kan het niet laten en het mag niet, nu vooral niet.

De graszoden heb ik al uitgestoken met de oude spa die tussen de rommel bij de schuur ligt. Ze zitten vast in de aarde met fijne witte en bruine worteltjes, als je het ruwige haar van het gras vastpakt en trekt komen ze met een raspig geluid los. Ik heb ze opgestapeld naast de zandbak, een muurtje van grond en groen. In de bak is een lange smalle ondiepe kuil uitgeschept, daarin is het zand donkerder (ik heb de spa schoongezwiept de struiken in, een hagelbui telkens, regengeritsel in de blaren).

Het lijk is zwaar, ik kan het niet dragen. Moeizaam sleep ik het op de plank door het warrige gras dat al geel en dun begint te worden. Mijn keel wordt toegeknepen. Ze is een beeld geworden dat ik niet meer durf herkennen. Haar mond die ik met bramensap gekleurd heb is blauw en gesloten. Het zwartzijden doodskleed, dat we op zolder gevonden hebben, tussen lappen en oude dameshoeden en kapotte stoelen, plooit in waterige rimpels om haar lichaam. Het is te groot, ze verdrinkt erin, het sleept achter de plank aan over de grond.

Het is een echte begrafenis en zij is een pop die sprekend op een meisje lijkt.

Bij de kuil laat ik de plank zakken, veeg mijn handen die smerig geworden zijn van het zwamachtige rottende hout, af aan het gras. Op mijn knieën naast de baar hurkend druk ik een kus op haar blauwe lippen. Ze zijn koud, bevroren. Dan wil ik bidden, zoals het hoort, maar er schiet me geen gebed te binnen. Ik sta op en kijk naar boven,

waar een wolk met een gerafelde opengesperde hondekop toekijkt 'Hondekop in de Lucht' bid ik nameloos beklemd - ik doe iets streng verbodens, iets wat niemand ooit mag te weten komen, het is heiligschennis - 'maak haar weer levend en eet de Kever op die haar geprikt heeft. Amen'.

Hektor jankt gesmoord in de schuur. Stemmen. Die van haar moeder, die niet weet dat ze dood is en dat ik voor haar gebeden heb tot de Wolk die andere wolken wordt en verdwijnt.

Voorzichtig rol ik haar van de plank de kuil in. De plank komt scheef op de rand te liggen. De grafwand glijdt naar binnen. Het lijk valt op de buik in het graf, stijf. Ik duw en trek tot het goed ligt, met het gezicht naar boven gekeerd. Er zit zand in het witblonde haar, ik veeg het eruit en modelleer de lange lokken ordelijk om haar hoofd, leg haar benen naast elkaar, trek het kleed glad en recht en vouw haar armen over haar borst en buik, verstrengel de handen. De vingers laten elkaar los. Ik druk ze vaster in elkaar. Het gebed, denk ik, is niet echt geweest, het was te kort en ik heb een heleboel dingen vergeten te zeggen; nu is het te laat.

Terwijl ik met het stuk houtskool haar naam op haar voorhoofd teken - het brokkelt telkens af en ik blaas het zwarte stof weg; de letters blijven onduidelijk - zeg ik dingen tegen haar die net als het gebed niemand horen mag behalve het zand en de struiken en de afgevallen blaren en het grote oor van de lucht. Dan schuif ik met geschulpte handen de kuilrand tegen het kleed. Er rollen korrels op.

De tuin staat roerloos om de plechtigheid heen, in zwart en bruin en muisgrijs gehuld. Het gejaank van de hond is opgehouden.

Ik leg een zode op haar onderbeen, en nog een, hoger, en nog een. Ik maak een heuvel van gras over haar heen, over haar borst en armen en handen. Alleen het hoofd blijft onbedekt. Ze is een aarden beeld geworden en ineens denk ik dat het mijn schuld is dat ze is doodgegaan, omdat ik haar begraven heb, van haar ouders en broertjes en zusjes heb afgenomen, voor altijd. *Ze kan nooit meer wakker worden nu.*

'Regi' zeg ik, 'Regi, Regi'. De hond is er; gejaagd, in sprongen, rent hij op de grafheuvel toe, snuffelt, ontdekt haar hoofd, draait zich om

en rent op me toe, de bek vol speekselglinsterende tanden. Ze is dood, ze kan niets doen, niets zeggen. Het dier haakt opspringend zijn voorpoten in mijn blouse, de nagels dringen hard als dorens in mijn huid. Dolzinnig gromt hij, kijkt me aan, hijgend, wil de verschrikkelijke waarheid uit me losscheuren. ‘Hektor’ zeg ik, ‘Hektor’, op de grond vallend, hij over me heen. Ik struikel, ren weg.

De parkwachter doet of hij lacht, bolt zijn slappe ongeschoren wangen, opent de mond alsof hij gaat braken of schreeuwen. Zijn bleekrose opgekrulde tong is duidelijk te zien. Dan hoest hij, - een schrapend onsmakelijk geluid. Diep uit zijn luchtpijp scheurt hij de vastkoekende oudemanneslijmen los, hij rochelt binnensmonds, spuwt dan op de rulle zandige grond van een bloemperk en steekt kwaadaardig met zijn schop in het propje vuiligheid, of dat de schuld is van zijn in ontbinding overgaand lichaam.

‘De gekste dingen gebeuren’ zegt hij terwijl hij de schop tegen een betonnen paal van de afrastering langs de straat zet. ‘Je zult het niet geloven. Een keer ben ik in mijn eentje de rozestruiken aan het snoeien en ineens, midden tussen die bossen, wat denk je, het lijktje van een kind, een meisje van een jaar of twaalf, dertien. Hardstikkedood, het stonk al. Ze hadden het half onder de losse grond gefrommeld’.

Hij ademt in stoten door zijn scheve mond met stompen van tanden, een gat vol verrottenis.

‘Ze had alles nog gewoon aan, later stond in de krant dat het niet met haar gebeurd was’ zegt hij me met vergiftigde ogen zonder bestendige kleur een ogenblik strak aanziend, om de uitwerking van zijn verhaal te controleren.

Hij buigt vertrouwelijk zijn van binnen veretterend hoofd vlak bij het mijne, ik durf niet achteruit te gaan, sluit mijn lippen opeen en probeer te ademen zonder hem te ruiken.

‘Ik zal je iets vertellen’ zegt hij begerig bijna, ‘Ik zou het gedaan hebben. Meisjes op die leeftijd vragen erom. Je moet soms zien hoe ze om me rondhangen terwijl ik aan het werk ben. Altijd zijn ze met twee

of drie, ze durven dan beter, van die bewegingen maken en giechelen. De felste, die meestal niks durft zeggen, pakken de anderen vast en die brengen ze naar je toe. Zo'n kind wil gewoon'.

Hij laat zijn wit aangeslagen onderlip hangen en probeert te knipogen, zijn gezicht vertrekt in een mislukte grimas. Zweetdruppels biggelen uit mijn oksels traag naar beneden, maken mijn hemd nat. Walg ketent me aan hem vast.

'Ik heb natuurlijk wel eens een afspraakje gemaakt' zegt hij, hitsig wordend lijkt het wel, 'dat was er eentje die wel eens alleen naar me toekwam. Anders was ik er nooit aan begonnen, het lekt zo uit en met hun ouders of de politie wil ik niks te maken krijgen'.

Het zwarte glas in de brede ramen van de kleuterschool spiegelt de struiken en daarachter en daartussen zitten kinderen in lage banken aandachtig naar iets onzichtbaars voor zich uit te kijken.

Hij praat weer, niet langer omzichtig; gebeten, onderbroken door een korte moedwillige hoestbui. Het is of hij aan één stuk door vuil uit zich moet losschrapen.

'Ik heb haar meegenomen tussen de struiken' zegt hij, 'eerst werd ze bang toen ik mijn gulp opendeed. Ze wilde het ineens niet meer maar ik kon haar toch bij me laten doen wat ik hebben wilde. Als ik er geduvel door gekregen had' zegt hij, 'ik weet nog niet, misschien had iemand weer een kinderlijkje opgevist ergens'.

Hij probeert te lachen en stoot een hikkend 'hèhè' uit, hoest lang en grondig daarna. Spuwt zijn mond schoon. (Er dringt gezang door: de kinderen zingen nu, ik zie uit een ooghoek hun lippen bewegen in het glas). Dan zegt hij:

'Wist je dat ik aan handlezen doe?'

Ik mag hem niet ontstemmen, ik heb het spoor gevonden. De gore verziekte hond, zijn handlanger, komt uit de struiken tevoorschijn en begint wezenloos aan mijn broekspijpen te snuffelen. Scharrelt hinkepotig terug de begroeiing in.

De parkwachter pakt mijn hand vast met de zijne die vrij schoon blijkt, maar die mij walgen doet; onwillekeurig open ik mijn vingers, strek ze aaneengesloten uit. Hij bekrast met zijn gerafelde nagels de

lijnen van mijn palm, praat, zacht en konstaterend, met een heel andere stem dan zoëven.

‘Gek’ zegt hij, met een geboeid rukkerig hoofdbeweginkje, ‘je bent geen vrouwenman hè. Je zult heel laat of helemaal niet trouwen. Gek. Je bent net als ik, je houdt meer van mannen’.

Ik wil mijn hand terugtrekken uit zijn klauw maar hij houdt me vast.

‘Ik ben nog niet klaar’ zegt hij, ‘je bent nogal praktisch verder. Gek, je lijnenspel lijkt op het mijne geloof ik’.

Hij houdt de vrije klauw ter vergelijking naast mijn hand die hij nog steeds vasthoudt. En dan legt hij een arm om mij heen en zegt met strakke ogen kijkend:

‘Ik heb je dat daarnet maar verteld. - Ze noemen het een ziekte. Het is niet zo, ik heb het er jarenlang moeilijk mee gehad. Ik ben eigenlijk katholiek, dus je begrijpt. Tot ik erachter kwam. Ik heb het uit boeken. Jij bent ook zo hè?’

Als ik me losruk strompelt hij achteruit, een in zijn strot zwellende hoestbui bedwingend, het hoofd in de schouders getrokken.

‘Zo’ zegt hij langzaam, ‘dus je wilt niets van me weten, omdat ik oud ben en hoest hè? Je bent vies van me’.

‘Nee’ zeg ik en haal een vodje uit mijn broekzak. Er staat aan weerskanten een adres op, het ene van het hotel dat moet zijn afgebroken, dat in puin weggehaald is. Of kan ik het alleen niet meer terugvinden?

Ik houd hem het stukje papier voor en hij zegt voorzichtig:

‘Het zou best kunnen dat ik die straat en zo heel goed ken’, en dan heeft hij het uit mijn handen gegrist, draait het om, neemt in zich op wat aan de achterzijde staat en geeft het terug.

‘Misschien kom ik wel eens langs’ zegt hij. Is het een bijna onmerkbaar bedreiging die in zijn woorden doorklinkt? Hij fluit de hond die zich onmiddellijk onder de lage bosjes vandaan wringt, pakt de schop op en sjokt door het beest gevolgd het tegelpad op naar de speelplaats.

De morgen is wit, uitgestorven.

Uit school ben ik bijna aan één stuk doorgehold naar Regi's huis.

Maar even heb ik getreuzeld. Langs de weg staan kastanjabomen die hun vruchten laten vallen. De groenige schil vol prikkels barst op de stenen in twee stukken open en de glanzende bruine bollen met een lichtere vlek op de buik, liggen open en bloot. Niemand schijnt ze de moeite van het oprapen waard gevonden te hebben. Ik heb vijf grote in mijn broekzak laten glijden. Ze voelen glad aan tegen mijn vingertoppen, warm van mijn dij. Vanavond thuis zal ik misschien een pijp maken.

Het is donker in de braamstruiken waarin ik me verborgen heb, een schemering vol dorens en schilferige blaren. Waarom roept ze nu niet.

De struiken die eigenlijk één grote verstrengelde Struik zijn, achterin de tuin, een slordige voortzetting van de heg, knisteren geheimzinnig. Er hangen nog enkele kleine onrijpe bramen aan hier en daar. Niemand is tussen de dorens gedrongen om die te plukken en er komt geen zonlicht dat ze rijp maakt.

Ik trek er met voorzichtige vingers, toch prik ik mij in de pols. ai, een paar af en proef. Ze smaken een beetje wrang, niet vies. Ik haal een rank naar me toe waaraan ik er meer zie, een heel trosje, en eet ook die op. Een is er waarvan de pitjes blootliggen. Als ik hem in mijn mond heb denk ik aan de insecten die eraan genibbeld hebben met hun zuignapjes en giftmondjes. Spuw de reeds weke bes vlug uit. Het zou dom zijn die op te eten. Welke ziekte zou je ervan krijgen? Ik verzin vlug een paar namen die een vage afschuw in me wekken: mergkanker, bloedwirmmel. Je tandvlees gaat zweren, je tanden komen los te staan, vallen uit. Je moet de hele dag door naar de w.c. lopen. Je darmen glippen in hete dunne slierten uit je weg en dan ga je natuurlijk dood.

Ze heeft nog niet 'ikkom' geroepen. 'Wachten duurt altijd lang, vooral als je alleen bent en dan die onzekerheid, het is soms niet te harden' zegt moeder tegen de vriendin aan wie ik een hekel heb omdat ze me wil zoenen en omdat ze iedere keer net doet of ze verbaasd is dat ik weer gegroeid ben. Ze liegt het, ik heb met mijn zakmes boven mijn hoofd een klein kerfje gemaakt in de kamerdeur. Het is bijna niet te zien. Ik ga eronder staan en voel het krasje met mijn vingers. Ik blijf precies even lang. Misschien groei ik wel niet meer, blijf een dwerg.

Waar had moeder het over toen ze dat zei? Ik vang altijd brokstukken

op van haar urenlange, soms gefluisterde gesprekken met andere vrouwen, kom nooit te weten waar ze het over hebben. Het is mijn eigen schuld, hun gepraat verveelt me, ik hoor het soms niet, schrik op als mijn naam genoemd wordt.

Ze hebben het vaak over mijn vader, van wie ik denk dat hij matroos is en geen tijd heeft om ons te bezoeken. Er staat een portret van hem met een witte pet en letters daarin op het dressoir. Hij lacht niet zoals ik moest van de fotograaf die op school kwam en mij kiekte in de bank met een boek voor me vol sommen waar ik niets van begreep.

Mijn vader kijkt net of hij kwaad is op wie naar hem kijkt, met smalle dichte lippen.

Regi roept niet en ik heb toch tijd genoeg gehad om me te verstoppen. Ik ga gemakkelijk op de grond zitten, een beetje huiverig in mijn blouse en korte broek. Het is of ik me bevind in een grot van bladeren en takken en dorens. Ervoor verbergen gras en brandnetelvelden de lage toegang.

Ik tel tot honderd - diep in mij kiemt een zaadje: wantrouwen: is ze het spel vergeten? Het is meer gebeurd -, tot tweehonderd. Als ik niet slapen kan. 'Je moet iedere keer opnieuw van één tot honderd gaan en dan bijeen tellen' zegt moeder, maar dan is er niets aan, de getallen moeten steeds langer en moeilijker worden, je raakt bang dat het misgaat en dan - Ik houd ermee op, een beetje doezelig in mijn hoofd.

Ineens is haar stem er, ergens achter mij, ver weg (het is een list, ze is expres onhoorbaar gebleven, wil plotseling 'hoeh' roepen, ze weet dat ik bang ben als ze geruisloos opduikt, vlak voor of vooral achter me, - het is of ik betrapt word, een huiver van genot en angst klimt. Maar waarom verraadt ze zich?).

Ik hoor tweemaal, kort, helder, alsof er een speld in haar vel gestoken wordt: 'ieh, ieh', dan een donker brommend geluid. De hond? Ik gooi mij plat op de grond, kruip op handen en voeten onder de braambossen uit, spring hoogop tussen de brandnetels zonder dat ze me in de benen bijten en begin te hollen in de richting van de stemmen. Misschien hoort ook dit bij haar list, loop ik in de val. Ze zal lachen met geknepen kraalogen en zeggen dat ik dom ben.

Haar roep is er opnieuw. ‘Oeh’ schreeuwt ze. Onnoembaar gevaar nadert, doet haar weer en weer gillen. De bossen bewegen, verbergen. Daar, daar. Ik zie haar rode jurk door de bladeren. Een monster, een donker uit de grond opgerezen beest dat mijn ogen niet willen opnemen gooit haar omver. Ze worstelt, huilt. Het beest stort zich over haar heen, vermorzelt haar, drukt haar mond dicht met zijn klauwen. Gromt en grolt. De bossen wemelen om en over hen heen.

‘Regi’ roep ik en strek mijn armen naar haar uit, er is dodende kracht in mijn gebaar, het beest laat haar los en is een man die vloekt en zweet. Zijn gezicht is vuurrood. Hij vloekt en laat haar los en springt tussen de bossen die zich direkt achter hem sluiten.

Ze ligt in elkaar gekrompen in de brandnetels. Er loopt bloed van haar lip in een dun straaltje langs haar kin.

‘Hij is weg’ zeg ik, met verlamde stem, kijkend, dit in me opnemend, dieper dan ik ooit iets in me zal opnemen, zo ver weg dat ik het nooit meer terug zal weten te vinden. Want het mag niet gebeurd zijn. Niemand mag haar aangeraakt hebben, *niemand*.

‘Ja’ zegt ze en komt overeind en veegt langs haar mond, merkt dan dat ze bloedt en zuigt haar lip naar binnen.

Ik geef haar mijn zakdoek die kreukelig is en hard. Ze let er niet op, bet haar lip. Kijkt niet, huilt geluidloos. Het kan nu misschien nooit meer tussen ons zijn als vroeger, ik weet niet waarom. Er is een glazen muur tussen ons, die ik kapot moet stoten.

‘We moeten vluchten’ zeg ik, ‘hij zal terugkomen, het mag niet’.

Ze snikt stilletjes, mijn zakdoek, vol rode vegen, tegen haar gezicht gedrukt.

‘We moeten vluchten’ dring ik aan en vraag me af wat ik daarmee bedoel.

‘Ja’ knikt ze. Haar jurk is gescheurd, er zijn overal schrammen en bulten op haar armen en benen.

Ik neem haar hand en we rennen ademloos van haast de tuin in, naar het huis en de schuur, waar alles veiliger lijkt, maar dat is niet werkelijk zo, overal loert gevaar.

De hond, aan de versleten ketting voor zijn hek, bast wantrouwend.

Het monster kan altijd en waar ook terugkomen om haar te mishandelen. Onduidelijke gruweldaden met haar te doen.

‘Zeg je het aan je moeder?’ vraag ik.

‘...’

‘Niemand buiten ons mag het weten’ zeg ik, ‘het was een monster. We moeten proberen te ontsnappen, als je het iemand vertelt komt het monster het te weten, je mag het niet vertellen.’

‘...’

‘Morgen gaan we weg’ zeg ik.

Ze kijkt me ineens gespannen aan. Het bloeden is opgehouden, ze trekt met de tanden het vel van haar onderlip strak om te proberen of het niet terugkomt.

‘Durf je echt weglopen?’ vraagt ze. Ik durf het niet, zal het nooit durven, maar het moet, het moet.

‘Ja’ zeg ik, naar de grond kijkend.

‘Ik ook’ zegt ze na een pauze, ‘we moeten Hektor meenemen. Hij zal geen hekel meer aan je hebben, hij is ons kind’. Het is etenstijd, de stem van haar moeder. Ik hol tussen de bomenrijen door naar huis en zeg ‘ja’ als mijn moeder vraagt of ik prettig gespeeld heb. Kijk recht in haar ogen: ze kan niets weten.

Het is nu niet meer nodig om een pijp te maken. Ik leg de kastanjes naast elkaar op de vensterbank, in de keuken. De kat springt op de vensterbank om eraan te snuffelen. Je kunt ze niet eten, ook niet als je ze poft, het zijn geen tamme kastanjes.

‘Morgel’ zegt hij met uitgestoken hand, grinnikend, ‘rijmt op gorgel, niet toevallig zou je haast zeggen’.

Ik druk de hand niet, laat de man met het grauwe sluipbeest binnen. Hij zakt steunend in een stoel. Het hoesten is erger geworden. Het doet hem schokken. Het water staat ervan in zijn ogen, loopt over zijn wangen. Hij rukt een smerige zakdoek uit zijn jaszak en spuwt erin.

‘En hoe heet jij, er zat geen plaatje op de deur maar het adres klopte toch’ zegt hij, het alweer benauwd krijgend. De hospita die beneden

woont had hem niet binnen moeten laten. Maar wat dan, want hij weet dingen.

‘Theokin’ lispel ik langzaam, hem aankijkend, zijn ogen glibberen weg.

Beneden is de hospita aan het koffie malen, het gezoem van de elektrische molen.

‘Theokin’ proeft hij de naam tussen zijn fluimige lippen die hij niet meer strak kan houden, laat hangen als een mongoloïed kind. Hij schuddebolt traag, grinnikend nog steeds, hijgerig, streelt over de hondekop tussen zijn knieën. Het beest legt zijn snuit over de gulp waaraan een knoop ontbreekt of waarvan een knoop in het verkeerde knoopsgat zit.

Het gehoest van de parkwachter kent eb en vloed, een grijze stroom is onophoudelijk in hem aan de gang. Komt nu door de holle trechters van zijn longen, luchtpijp, strottenhoofd, mond- en neusholte opzetten.

Hij hijgt om de beklemming te boven te komen, de mond wagenwijd open. Het is niet tegen te houden. Het vuil moet eruit of hij zal erin stikken. Het hoofd voorover, met de handen de hondekop tegen zijn onderbuik aanpersend, schrobt hij zijn bedorven holten schoon. Rochelt, blijft met de mond vol drab even roerloos zitten. Streelt de hond die zich dood houdt. Slikt dan.

‘Aiaiaiaiaiai’ zegt hij tegen het beest, ‘je baas is ziek zou je haast zeggen manneke, hèhè’.

Zijn bacillen moeten nu in trosjes aan onzichtbare stengels in het vertrek bewegen: eigeel en zwart, inkteneieren, larven; ademend, zwellend. Zich hechtend aan de wanden, de zoldering, overal voedsel vindend. Onverwijderbaar. Walg kruipt in mijn vlees. Als hij weg is zal ik het raam weer openzetten en enkele nachten in de slaapkamer wonen. Dit vertrek is door hem aangetast met bederf en hij weet het, blijft zitten, wachtend op een nieuwe ovulatie, lacht wanneer de hond die dezelfde kiemen als hij in zijn lijf draagt, minder merkbaar, opstaat en zich tegen de deur opwerkt met de voorpoten, er met de nagels in krast.

‘Het is niks’ zegt hij, ‘je denkt natuurlijk dat hij zijn behoefte moet doen. Niks daarvan. Ik ken hem langer dan vandaag. Hij hoort iets’.

Ik luister scherp. Het geluid van de koffiemolen is er niet meer. Het

suizen van gas, of elektriciteit, ik weet niet wat, het is er altijd. Snachts lig ik er soms door wakker.

Het beest duwt zijn snuit tegen het deurpaneel, er trilt wat in zijn magere flanken. Iets gebeurt.

... De parkwachter jankt zachtjes. 'Kijk naar je handen' zeg ik tot mezelf: het zijn de geschubde klauwen van een monsterhagedis aan het worden. Kijk in de spiegel - je kijkt soms urenlang naar je gezicht in de roerloze stenen schaal: je hebt de platte oorloze onkop van een otter. Straks doet de hond zijn bek open en zegt dat hij Morgel heet...

Als ik me naar hem omdraai, met een ruk, heeft hij de foto van het buffet achter zich genomen.

Hij kijkt ernaar, bewust van het feit dat hij gadegeslagen wordt, daarom zijn aandacht verdiepend, een spel spelend.

Dan zet hij het portret terug, begint te praten, het gedrag van de hond is hij vergeten of hij wil mijn aandacht ervan afleiden. Zijn stem is weer gewoon, zijn adem gaat geregelder. Het is of hij is opgelucht.

'Weet je dat ik getrouwd geweest ben?' zegt hij. Een hikkend lachje, dat aanduidt, verbergt.

'Je liegt' zeg ik, ik moet oppassen, niet te ver gaan, hem niet boos maken, doen of ik hem geloof.

'Soms wel' zegt hij. Ineens is hij minder schrikwekkend, een bijna meelijwekkende oude man, op de rand van het graf. Maar met geheimen. In de klerkast binnen mijn bereik, ligt de kleine houtbijkl. De hospita heeft hem niet eens gemist.

'Ik moest trouwen of betalen, wat doe je dan. Maar ze heeft ervoor geboet' zegt hij, 'ze kon niet eten van de keelpijn als ik haar halsje gestreeld had. Ik scheurde haar de kleren van het lijf. Naakt en blèrend liep ze een keer de straat op. Ik spuwde op haar. Pestte haar het huis uit. Zo scharrelde ze een vent op, in een café. Ik gaf niks om 'r. Gek, maar dat met die ander kon ik niet hebben. Ik heb haar bij hem weggehaald. De vent kreeg ik niet te pakken maar zij...'

De hond komt naar me toe, met grote gifgroene ogen, alsof hij een verband gevonden heeft tussen wat daareven achter de deur was en mij, een overeenkomst in geur.

Hij gromt diep in de strot, zijn sluike vuile nekhaar komt recht.

‘Kalm jij, kalm zeg ik’ gebiedt de parkwachter. Het beest gaat met de kop op de voorpoten voor zijn stoel liggen. Wat gebeurt hier?

Hij vertelt niet verder. Een nieuwe uitbarsting maakt het hem onmogelijk. Of verschuilt hij zich daarachter? Hij spuugt iets in zijn zakdoek, kijkt. Hij propt de lap snel terug in de zak. Staat, haastig ineens, op, maant de hond. Op de gang is niets bijzonders te zien.

‘Salut’ zegt hij nog, ‘tot ziens’. Stommelt de trap af. Zijn dolzinnige hoest klinkt tot me door als hij al op straat moet zijn.

In de deur staan de hondenagels scherp geëetst, een achtergelaten slordig en dreigend teken.

Er zijn schaduwplekken over verblindend witte velden gedwarreld, als handen, grote blaren, uit langzaam doodgaande bossen gevallen.

‘Het is herfst, overal komen blaren de bodem van vroeger toedekken’ zegt ze spijtig. Ze is niet veel veranderd. Haar mond is donker en er zijn schaduwvegen om haar ogen en kin. Ze heeft het niet koud.

Ze is alleen bedroefd om het zich overal nestelende donker dat langzaam een zijden kleed wordt met veel rimpels en ronde vouwen en dat alles omsluiten gaat, bomen, struiken, huizen, heuvels en bergen, - dat de rivieren dempt en uitwist.

Ik houd van het donker waarover een fluwelen schijn komt. Het donker is zwart mos als ik het met mijn handen aanraak, de minuskule haartjes heen en weer strijk: naar de ene kant dof, naar de andere glinsterend.

Ik kruip over het kleed dat gespreid ligt, zorgvuldig en achteloos als in een etalage, op handen en voeten langs de weke glooiingen ervan. Het is een echt gewaad, zie ik, een hermelijnen koninginnemantel. Ergens schittert een siersteen tussen het zwart, dat een gesmoorde geur heeft, van vogelveren: dof en vol nachtelijke gekondenseerde frisheid.

Als ik de steen met mijn wijsvinger aanraak glijdt er een hete trilling langs mijn rug, de mantel valt golvend uiteen in dorre blaren, uit de bomen op haar mantel gegleden. Blaren van kastanjabomen, licht

omkrullend, roestbruin, als verzengd.

Ook op mijn kleren liggen ze. Zij slaapt al niet meer, zit klaarwakker met ronde oude kinderogen het geel en oranje en zwarte rood van het najaar in zich op te nemen, dicht tegen mij aangekropen. Een bang vogeltje.

Er loopt een brievenbesteller voorbij, een man met een donker uniform, die terloops naar ons kijkt. Ze krimpt ineen onder zijn blik. Maar hij gaat met gehaste kleine passen verder. Ziet niet meer om. Ze heeft gedacht dat het een politieman was. Haar angst is altijd zinloos, ze kan er niet aan ontsnappen. Hij woont te diep in haar daarvoor, tot daar waar ze net als ik helemaal koud is, naakt, wit.

Ik leg mijn arm om haar heen en ruik aan haar haar: de geur van regen, sommige houtsoorten. Ik praat geruststellend, ze mag niet aan het Gevaar denken. ('We moeten hier weg' zegt ze, 'we kunnen hier niet blijven. Hij was in het warenhuis' zegt ze, 'hij stond voor de etalage te kijken waarin poppen lagen. Hij keek naar me. Op straat kon ik hem pas kwijtraken'. Ze praat vaak over de man die haar overal achtervolgt, aan haar ogen kan ik zien of ze aan hem denkt. 'Hij is een beest' zegt ze, 'eens heeft hij me gebeten'. Er is een litteken in haar schouder. Van tanden. 'Hij is overal' zegt ze, 'op een keer toen ik thuis was zat hij in de kamer. Daarna in een trein. Hij kwam naast me zitten en nam mijn hand in de zijne, praatte. Zijn handen streelden, knepen. Ik durfde niet te gillen. Op het station liet hij me gewoon gaan. Eens liep hij savonds op straat met me mee, toen heeft hij mijn kleren gescheurd, me gebeten. De politie kan me niet helpen, hij zal die voor zijn.' Hoe hij eruit ziet zegt ze niet, en evenmin hoe hij heet. Klein, oudachtig is hij, het is niet zeker. Hij draagt misschien versleten donkere kleren).

'Voel je je beter?' vraag ik. Ze moet nee zeggen. Ze kan er niet tegen in de open lucht te overnachten. Haar voeten zullen weer ijskoud zijn, en haar rug doet pijn. Ik weet dat ze geen nee kan zeggen. Ze zou haar weerstand erdoor verliezen, machteloos worden.

'Ja' zegt ze.

Het grijze geruis en gezinder van de stad wordt al luider. IJl vergaand klokgelui. Andere klokken in antwoord daarop. Ze hebben op

het teken gewacht en vullen nu de lucht met blauw gebeier. Zij zegt dat het blauw is. Meer mensen, op weg naar hun werk, onuitgeslapen als wij, met vermoeide ogen ons belangstellingloos opnemend in het voorbijgaan.

Ik vraag haar niet of ze spijt heeft. Ze zou nee zeggen maar hoe kan ik in dit geval weten wat zij denkt, niet uitspreekt?

‘Je hebt het niet koud gehad hè?’ zeg ik.

‘Nee’ zegt ze. Ze schuift een beetje opzij, knoopt haar mantel los. Daaronder draagt ze een dunne witte blouse en een donkere ruwe rok die haar knieën blootlaat. Haar makkelijke lage schoenen die al versleten zijn, met riempjes om haar enkels bevestigd, staan diep in de blaren.

‘We zullen in een hotel gaan over een tijdje’ zeg ik.

Ze strijkt het haar weg uit haar gezicht, ordent het achter haar vliedunne oorschelpen.

‘We hebben er geen geld voor’.

‘Het komt’ zeg ik.

‘Denk je?’ vraagt ze gelovig.

‘Natuurlijk’ zeg ik, ‘je zult zien: vandaag, morgen verkopen we een heleboel. Er zijn nog massa's winkels waar we niet geweest zijn, ik moet alleen achter de adressen komen’.

‘Een hotel’ zegt ze, ‘een bed met echte lakens. Smorgens blijven we tot elf uur liggen. We praten een beetje, zomaar’.

‘Ik zet de radio aan’ zeg ik.

‘Nemen we een kamer met een radio?’ vraagt ze, ‘is dat niet te duur?’

‘Welnee’ zeg ik, ‘het ding speelt een uur als je er een muntstukje ingooit. Het heeft niets met de kamerhuur te maken’.

‘Ik wil niet de hele tijd naar die radio luisteren. Je moet ook verhalen vertellen’ zegt ze wispelturig.

‘Goed’.

‘Waarover gaan ze?’ vraagt ze, ‘over de Voedoe priester?’

‘Ook’.

‘Hoe vertel je dan, ik kan het me niet voorstellen, in dat grote witte bed’

‘Luister’ zeg ik. ‘Heb je ik al verteld dat hij geen pijn voelde als hij niet wilde?’

‘Nee’ zegt ze reeds gespannen.

‘Wel’ zeg ik, ‘een beeldhouwer bracht hem mee uit de Tropische Gebieden, waar hij als een groot tovenaars bekend stond. Hij kon iemand doodmaken door naar hem te kijken, precies tussen zijn ogen. Hij zat hele dagen in het atelier van de beeldhouwer, gehurkt op de grond, over heel zijn lichaam getatoeëerd met lianen, haaien en slangen. Een man van blauwzwart marmer. Iedereen was eigenlijk bang van hem, misschien ook de beeldhouwer. Als er mensen waren stak hij met een lange els tot aan het handvat in de armen en dijen van de priester. Hij bleef koud, glad gepolijst. Knipperde niet eens met de ogen. Hij was helemaal een beeld. Men zegt dat hij de beeldhouwer heeft dood-gekeken toen het spel hem vervelen ging. Maar ze hebben hem niet voor het gerecht gehaald, dat begrijp je’.

‘Mooi’ zegt ze en is het vergeten. Over drie dagen duikt het weer in haar herinnering op, wil ze meer weten. Ik moet tientallen verhaaltjes voor haar verzinnen, liefst over de Voedepriester.

‘We moeten brood kopen’ zegt ze en staat op, ‘en ik moet naar een kapper. Ik wil mijn haar heel kort laten knippen, net als bij jongens’.

‘Waar haal je het geld vandaan?’ vraag ik, nog steeds boos als ze over mijn verhalen heenpraakt, hoewel ik weet dat ze ze niet echt vergeet.

‘Eerst gaan we ringen verkopen’ zegt ze, vrolijk, door het vooruitzicht van de kapsalon, de spiegels, de geuren, de vergulde etiketten en kleurige flessen.

‘Goed’ zeg ik. Sta ook op. Ik voel mij stijf en rillerig.

‘Ik heb echt geen last van kou gehad vannacht’ zegt ze half vragend.

‘...’

‘Ik rammel van de honger’.

De tros druiven die ik van een stalletje genomen heb is het enige wat we gisteren gegeten hebben. Ik heb het takje doorgesneden met mijn zakmes. We aten elkaars druiven, in de zon, voor een kerk waarvan ik de naam niet weet. Er zijn er teveel.

‘Vandaag kunnen we vast brood kopen’ zegt ze. Ik knik, kus haar

vochtige halfopen mond. We lopen het park door, de lege banken langs, nat van dauw, naar de rivier die breeduit en heupwiegend onder de bruggen doorslingert. Ze lacht en haar koele adem strijkt over mijn gezicht, ze is even kort als ik.

‘Zot’ zegt ze.

Ik knijp in haar hals. onder het lange verwarde asblonde haar.

‘Ieh’ zegt ze.

‘Kom’ zeg ik, ‘Hektor’.

Het wordt steeds lastiger voor hem doordat hij uitgeput raakt, eenmaal per dag mag hij een blikje water leegslobberen.

Nu doet hij net of hij moe is, ligt roerloos, de poten bijeengebonden, op de vloer. ‘Arm beest wat hebben ze met je gedaan’ denk ik. De zweep striemt over zijn rug, slaat zijn armetierige vacht plat als een windvlaag iedere keer. Hij rochelt in de strot, net als de dode parkwachter Morgel. ‘Hij had open longtuberculose’ zegt de hospita, ‘hij lag met zijn hoofd op tafel in zijn huisje toen de buurman hem vond. Een dag of drie moet hij toen al zo geweest zijn volgens de dokter. De krant waarin hij gelezen had was zwart van het uitgespuwde geronnen bloed. Hij is erin gestikt’. Zegt ze, en ook dat men in de slaapkamer een oude aktetas vol foto's van jongens en meisjes gevonden heeft. ‘Wat doet zo'n oude man daar nou mee?’ en ze kijkt me strak aan met daar-weet-jij-meer-van ogen.

Ik laat de punt van de zweep boven zijn kop op en neer wippen. Hij draait zijn ogen uit de kassen om het ding in de gaten te houden. Duikt ineen, wacht de striem. Die nu nog niet direkt komt.

Dat ellendige spugertje dat allang niet eens longen meer in zijn lijf had maakt me woedend, en daarom suist nu de zweep opnieuw neer. Ik sla waar ik raken kan. Gooi de zweep weg en schop hem in de buik, die week aanvoelt, meegeeft. Een gespannen vel met wat botten en verder gelei, pulp, meer is dit beest niet. Ik ben er vies van, haat het en maak de boeien los.

‘Kom’ zeg ik, ‘Hektor, het is voorbij voor vandaag’.

Hij komt overeind, met schuddende kop en onvaste poten, waggelt vol bloeddorst op me toe. Als hij gaat grommen, het nekhaar overeind, zoals steeds, geef ik hem een schop dat mijn voet pijn doet. Hij deinst terug, laag tegen de vloer, loerend.

Ik raap het touw dat eindigt om zijn hals op, open de ingebouwde kleerkast. Aan het andere uiteinde heeft het touw een dikke knoop. Ik ruk aan het touw tot de knoop binnen de kast is en wring de deur toe. Draai de sleutel om. De hond ligt nu achterin de kamer. Als hij bedaard is doe ik de muilkorf af. Klem zijn kop tussen mijn knieën. Hij is ongevaarlijk. Ik streel zijn nekharen, was daarna mijn handen zorgvuldig en ga naar beneden, eten.

De hospita kijkt me met rustige wazige schaalogen van over tafel aan, zegt: ‘U ziet er niet al te best uit, slaapt u soms weer niet?’

Wat gaat het haar aan of ik slaap. Als ze wil dat ik slaap moet ze haar gasbuizen en elektrisch gesis stilhouden.

‘Als een roos’ zeg ik. Ik zou een buiging willen maken maar dat mag niet. Ze merkt niets, zegt dat het aardig van me is dat ik me het lot van Morgels hond heb aangetrokken, ondanks het extra werk dat het dier voor haar meebrengt.

Als ik terugkom op mijn kamer ligt de hond aan zijn touw te knagen.

Ik schop hem precies tussen de ogen, zonder woede, heel kalm.

We zitten tegenover elkaar aan een wiebelend terrastafeltje. Met haar voet duwt ze zacht tegen de standaard die het afschilferende blad draagt waarop twee witte plastic chocoladekoppen staan. Er zit een laagje bruinig schuim onderin.

Ze wacht tot het geraas van de vrachtwagen die gas geeft en door het groene licht rijdt, weggetrokken is. Vouwt haar karmozijnrode lippen open en praat, lang en overtuigend, ik buig me naar haar toe om me geen woord te laten ontgaan, het is moeilijk goed te luisteren met zoveel mensen om je heen die ook praten en naar je kijken en gebaren maken, die zeggen ‘ja’ en ‘nee’ en ‘ik weet het niet’ en ‘hoe is het mogelijk’.

‘Heus, het moet’ zegt ze, ‘ik wist het allang.’ Wat moet, wat wist ze? Ik begrijp haar niet. Haar gezicht is ondoorzichtig, net als bij de andere mensen. Nooit weet ik wat binnen haar voorhoofd omgaat. Ik zou het moeten openbreken om erachter te komen en dat kan niet omdat ik van haar houd.

‘Régine’ zeg ik.

‘Hou daar nou mee op’ zegt ze vermoeid.

‘Maar...’

‘Hou ermee op’ zegt ze, ‘zul je dan nooit volwassen worden? Maar nee: dat zul je niet, je blijft voorgoed een kind. Ik kan er niet meer tegen, ik heb genoeg mijn best gedaan, ik vertrouwde je’.

‘Maar de verhalen, - ik zal je altijd blijven vertellen, steeds andere al gaan ze over dezelfde dingen natuurlijk, ik vertel ze je in bed, altijd’ zeg ik, ‘je wilde het zelf’.

‘Het is niet echt’ zegt ze, ‘hou er over op, het is niet goed meer’.

En dan, met lage veranderde stem, is ze bang?

‘Geloof je daar nou zelf in?’

‘Het is allemaal echt gebeurd’ zeg ik, ‘behalve dat van de Voedepriester, - de begrafenis en dat met de onbekende, je weet het net zo goed als ik. Voor wie ben je met me gevlucht? We hebben ringen verkocht in het begin, we verdienden er geld mee, daar heb je gereedschappen en zilver en steentjes van gekocht, we hebben meer ringen verkocht en ook andere sieraden. We huurden het kamertje in het hotel en je zei dat je nooit meer weg zou gaan van me. Je was toch gelukkig, Regi?’

‘Noem die naam niet meer’ zegt ze.

Het rood is over de lijnen van haar lippen heen gesmeerd. Ze is er nog niet handig in. Van nu af zal ik het voor haar doen.

‘Laat mij je lippen kleuren’ zeg ik, ‘ik heb het meer gedaan’.

‘Arme jongen’ zegt ze, ‘je haalt dingen door elkaar, je vergeet dingen’.

Vergeet ik soms dat ze gezegd heeft van het Monster dat haar achtervolgt te houden, van het beest dat haar beet, dat ze zijn vrouw blijft?

‘Ik kleur mijn lippen zelf, die kinderspelletjes zijn voorbij’ zegt ze,

niet onvriendelijk maar van heel ver, van zo ver dat ik hard moet praten om nog verstaanbaar voor haar te zijn, het komt ook door de auto's dat ze zo ver is.

‘Ik moet gaan’ zegt ze.

‘Ga je naar hèm?’ vraag ik.

Ze knikt, heel langzaam, haar ogen neergeslagen. In haar gebloemde schouder is de haper van het litteken onzichtbaar.

Er stopt een glimmend zwarte taxi langs het trottoir. Een man leunt half door het raampje, hij heeft een platte pet op, kijkt naar de mensen op het terras, naar ons.

Hoest en wordt rood en spuwt op het trottoir, zomaar, terwijl de mensen vlak langs hem heen lopen.

‘Daar is de taxi’ zegt ze, staat op, neemt haar tas die aan de stoelleuning gehangen heeft met de smalle leren riem.

Ze wipt het houten plankier af naar de straat, steekt het trottoir over.

De man komt naar buiten en opent het achterportier voor haar. Ze buigt zich naar binnen.

‘Regi’ roep ik zo hard ik kan. De mensen kijken naar me. De auto zoemt en glijdt weg. Ik ren hem achterna, verlies hem uit het oog bij een straathoek.

In de kleine lichtloze kamer die we samen bewoond hebben draai ik het licht aan. Er is geen radio en de lakens zijn niet wit. Ze zijn nog niet ververst sinds we gekomen zijn. Het monster is de verrotting en de verrotting is het monster, denk ik, alles is afgelopen. Ze komt niet terug.

Ik ga gekleed op het bed liggen, de handen onder het hoofd, de borst geheven, de buik hol, en denk dat ik dood ben.

Dan is er zacht gekrabbel aan hout, aan de deur. Ik richt mij op. Er krabbelt een hond met zijn voorpoten tegen het paneel. Hij jankt rustig, vriendelijk haast, om maar binnen gelaten te worden.

Ik heb ontdekt dat op het versleten pluchen vloerkleed een soort mosschimmel begint te ontspruiten. De vensterbank die helemaal afgebladderd is wordt er reeds gedeeltelijk door overdekt. Een langzame

dunne zwarte korst begint zich te vormen op de stoelzittingen. Er dalen spinnen aan dunne draden van de zoldering.

De kamerruimte wordt een rag dat zich steeds dichter spannen gaat. De lucht is dik, ik kan er met moeite nog in ademen. Ik woon in een planktonveld dat me door mond, neus, poriën binnendringt en onpasselijk maakt, als een zuigeling die doodgevoerd wordt.

De hond scheidt een geheim vocht af dat de lucht nog meer verontreinigt en verpest, bezwaddert met bacteriën die de kiem zijn van vraatzuchtige parasieten die niets nodig hebben om zich te ontplooien, die zich aan dood hout, aan muursteen en bekleding hechten.

Met elke ademtocht vergiftigt hij de atmosfeer en is hij bezig mij te vermoorden. Men zal mij vinden in een door wier en langharige algen gevulde ruimte, een rottend kadaver dat tot de onbegrijpelijke groei van onbestaanbare woekeringen het zijne bijdraagt. De hond heeft zich in mijn dood op mij geworpen, stikkend in de ruimte waaraan de dodende groei alle zuurstof onttrekt. Zijn tanden in mijn zachte uiteen vallende vlees worden wij gevonden.

Ik word enorm groot - of alles om me heen piepklein? -, het is of ik voor het eerst sedert mijn geboorte ben gaan groeien, razend snel, de kamer wordt te klein voor mij, beklemmt mij nameloos. Het raam staat open maar ik snak naar lucht. Ik heb in dagen niet geslapen, mijn adem gaat zwaar en snurkend evenwel. Als ik mijn voeten verzet dreunt de vloer en trillen de meubels of ergens een met geweldige luchtverplaatsing gepaard gaande explosie plaatsvindt. De lak springt van stoelpoten en tafel af. Overal op de grond liggen schilfers die net blaren zijn. Het is of de herfst zich baan breken gaat en vernielen tot binnen de woningen.

Het is ondraaglijk warm, ook het beest heeft er last van. Hij ligt met de tong uit de bek te reutelen als een stervende. Zijn graatmager lijf, dat sterk gekrompen is, schokt en trekt.

Met de hakbijl in de hand nader ik de vijand, die zijn touw heeft doorgeknaagd en achteruit wijkt, mijn kracht aanvoelt, en achteruit wijkt, de ogen naar de grond. Het mos zit al dik in zijn vacht, wordt een nieuwe huid, hij is aangetast door zijn eigen uitademsel die mij

zullen versponzen als ik niet oppas.

Het minieme bijltje, een speelgoedwapen, belachelijk in mijn reuzenvuist, weegt als lood. Ik kan het bijna niet opgetild krijgen.

Met uiterste krachtsinspanning hef ik het, in beide handen, boven mijn hoofd. Topzwaar tuimel ik gigantisch voorover en raak binnen een geluidloze luchtbol de hond, lang nadat mijn arm met de bijl naar beneden gevallen is. Ik tref hem tussen de ogen. De kop opengespleten rent hij op me toe. Vuil spat uit hem op. De bijl beweegt zich automatisch, buiten mij om, trekt mijn arm omhoog en dwingt die neer te vallen, richtend alleen. De bijl hakt, kerft. Mijn handen worden warm en rood van het monsterbloed. Het beest blijft heen en weer rennen, radeloos, blind van razernij en pijn een uitweg zoekend. Springt naar het neerhamerende flitsende ijzer, vangt de vlijmscherpe snede op met zijn versplinterende tanden.

Opnieuw de slag. Hij ontwijkt de bijl en klampt zich aan me vast. Ik struikel, rol om, verpletter hem onder mijn gewicht. De botten kraken, zijn ingewanden knappen als gepofte kastanjes. De poten krauwen nog even over de grond, vochtig van bloed. In een dood moswoud lig ik hijgend van inspanning over mijn slachtoffer heen. Ruik het dikke stinkende bloed. De geur van uitwerpselen.

Ergens slaakt iemand een kreet, wordt een deur dicht gesmakt. Ik richt mij moeizaam op. Het bloed zit in de zacht wapperende gordijnen gespat. Alles is bloed. Ik ben bloed.

Het bos glijdt terug door het raam, lost op als herfstnevel. Een stofwolk trekt langzaam op over de bomen van het park aan de overkant. Er toetert een auto: kinderstemmen, joelend.

Ik sleep het lijk bij de poten de kamer uit, de trap af, de tuin in. Onder de keukenkraan spoel ik de bijl schoon daarna, droog hem af met een handdoek en leg hem in de spijkerbak terug, in het schuurtje.

Ik neem een kolenschop en graaf een put waar ik het bloedende kreng in gooi. Stamp de grond aan. Dode blaren. Het is nu voor altijd afgelopen.

Mezelf geen tijd gunnend mij te wassen en om te kleden, ren ik door

alle kamers, open alle deuren, ook die der kasten, in heel het huis. De muren zouden opengebrouwen moeten worden.

Overal leegte en stof, ovale spiegels met afgebladderde vergulde lijsten, door het mos aangevreten en als ontdooiend. Goedkope schilderijen met kinderen spelend in het gras. Namaakantieke vazen met boeketten kunstbloemen erin. Onbewoonde vertrekken waarin ik mijn intrek neem.

Ik loop knerpemde trappen op en af. Van de zoldering tot de kelder maak ik alle deuren open, laat het najaar binnen in geuren en golven, zet de kranen open die alle sporen moeten wegspoelen. In de keuken draai ik het gas aan dat zich sissend verspreidt door het huis. Het elektrische licht moet overal branden. De radio in de zitkamer speelt keihard. Een orkest van herfst die aanwolkt en vernietigend bezit neemt van alle berghokken, gaten, kasten, laden. Die elke vroegere geur doodt, elk plekje desinfecteert. Het huis geurt naar gas en kربول.

Als de mannen komen zeg ik dat ik mij eerst moet omkleden; het vel om mijn handen en gezicht wordt hard, er zit een bruinzwarte korst over, ik krab eraan met mijn nagels.

De mannen knikken, verstaan het niet, nemen me bij de arm. Ze praten door een dik gaas dat voor hun gezicht gespannen is. Ze kunnen niets zien, niets horen.

Ik ruk me los en begin te hollen.

... de boven mij elkaar rakende stegenmuren. Mannen met besnorde doodskoppen van gezichten, hol. Een geheel kale vrouw, een gruwelijk obsceen hoofd. Met open klauw zittend tegen een blinde schimmelmuur. Haar benen onder de afgezakte kapotte kousen overdekt met zweren en littekens. Mannen luidruchtig en als in heftige woordenwisseling gebarend onder een lantaren in een elleboog van de geul waarin ik verloren loop, weg. Weg. Om een kar waarop oranjekleurige doormidden gesneden vruchten liggen. Geur van uien, van knoflook, rottende vis, wijn, bier: ik herken ze. Een open kroegdeur. Ik schuif naar binnen en bestel een fles wijn. De waard een lange kerel met een wild en verziekt

uiterlijk, een soort schort aan, wil een stoel voor me vrijmaken. De gasten verzetten zich. Er valt een wezen waarvan de leeftijd niet te schatten is op de planken vloer. Een monstermens, krampachtig met armen en benen bewegend, de bloeddoorlopen ogen onder het grauwe voorover sliertende haar staren me aan, worden het centrum van het wezen, de enige levende onaangetaste plek daarin. Knarsetandend houdt hij me vast met zijn blik. Men laat hem liggen, een voet schopt hem opzij, uit de weg. Ik moet me omdraaien.

De waard draagt het hoopje kermend en weerstrevend vuil naarbuiten. Gelaten zien de overigen toe. Een man met een bontmuts aan een der banken begint te zingen, schor en haperend. Slaat het ritme met de vlakke handen op het tafelblad. Anderen klappen mee. Een lege dolzinnige vreugde die angst aanjaagt. Ik dring naar buiten en vlucht, verder de stegenstad in. Arabische keelklanken, de geur van het droomverwekkend kruid dat de Oosterlingen roken. Uit een voddebaal in een der talloze sloppen steekt een benige hand die iets onzichtbaars vasthoudt - een talisman tegen de angsten en sombere verschijningen van de nacht die voorgoed van de stad bezit schijnen genomen te hebben.

... geleidelijk worden de straten weer breder, de lantarens talrijker. Er zijn trottoirs vol mensen met allemaal andere kleren, auto's op straat. Wetend dat ik verdwaald ben, opnieuw gevangen word, loop ik verder. De wind strijkt langs mijn gezicht. Ik moet mij blijven bewegen tegen de gevaarlijk groeiende loden zwaarte in mijn hoofd, een uitweg zien te vinden. Een muur om tegen te leunen, steeds een andere. Een straat. Een herberg daarna, met een oude morsige vrouw die mij onwillig een glas wijn inschenkt. Opgejaagd zwerf ik verder. Durf niet met de métro uit angst voor een onderwereld die zich daar opnieuw op mij zou kunnen werpen.

De straten kruisen elkaar, splitsen zich, vertakken, lopen ineen. Zijn alle dezelfde. Geluiden, stemmen. De kreet van een bedelaar bij een brug over de brede grauwe rivier waaruit een besmeurd gestorven licht als rook opstijgt. Pleinen liggen gestrekt en grenzenloos verlaten.

Een reusachtig geelstenen gebouw. De laatste vrijstad. Op de binnenplaats een versteend tafereel: balspelende kinderen.

Ik loop trappen op en weer af, steeds andere zalen binnen. Beelden in roerloos gebaar. Fluisterende mensen. Stilte, de dikke mosgeur van ontijd. De geüniformeerden kijken mij koel, kennisloos aan. Eindelijk de ontmenste grafbeeldenkelders. Traag vloeiend licht. Gewelven. Een man met een fototoestel als een fetisj aan een riem over zijn buik, onbeweeglijk. Ik neem mijn plaats onder de beelden in. Hij richt zijn vizier.

‘Je moet je geheel ontspannen’ zegt hij, ‘ga rustig liggen en denk eraan dat je heel moe bent en gaat slapen’.

‘Je moet iets te eten halen’ zegt ze.

‘Het is avond’ zegt de man, ‘leg je handen open, - voel je de moeheid kloppen in je vingers?’

‘Wat’ zeg ik met mijn lippen, mijn hoofd kan ik niet bewegen.

‘Brood, kaas, vruchten, ik heb trek in druiven, groene druiven, des raisins blancs’ zegt ze.

‘Nu neem ik je handen in de mijne’ zegt de man, ‘Jouw handen zijn nog steeds gloeiend heet, de mijne zijn koel’.

‘Ik heb hem gezien toen hij dood was, de hond at van zijn bloed, ik heb hem meegenomen’ zeg ik, ‘ik heb druiven voor je meegebracht’.

‘Probeer nu aan witte lakens te denken en aan de geur van sering en onder het venster waar je sliep toen je klein was en bang werd van de sterren die soms blauw en als vuisten voor het raam stonden’ zegt de man.

‘Je moet het licht aandoen, ik houd niet van het donker’ zegt ze.

‘Je gedachten beginnen te verkorrelen, ik voel het, ze glijden langs je vingertoppen in mij weg’ zegt de man, ‘in mij is plaats genoeg, in mij is koude en slaap genoeg’ zegt hij.

‘Regi’ zeg ik om te weten of zij al slaapt.

‘Je moet eerst het licht aandoen’ zegt ze.

‘Probeer nu in te slapen’ zegt hij.

‘Ja’ zeg ik.

‘Het is hier zo warm’ zegt ze, ik ben het niet meer gewend’.

De lakens geuren naar stijf sel en kalk, ik wil haar kussen.

‘Je gaat slapen’ zegt hij.

‘Nu niet’ zegt ze, ‘luister’.

‘Je slaapt al’ zegt hij.

Haar pupillen zijn heel klein geworden, alsof het halfdonker voor haar vol licht is, haar nachthemd hangt open over haar borst, ze is nat van het zweet, haar huid is koud en ze praat met een tederheid die me bang maakt, drukt met een kreetje haar mond en borst en buik tegen me aan.

‘Slaap’ zegt hij.

‘Wat heb ik gedaan vannacht’ zegt ze, ‘droomde ik erg?’

Er is een smalle verzilverde fles waaraan de man een lange dunne naald laat zuigen.

‘Je bent ziek geworden’ zeg ik en zie het perkamenten gezicht van de oude vrouw die haar door de op een kier geopende deur verse lakens toereikt; het gezicht is gesloten, niets verradend.

‘Ik heb van hem gedroomd vannacht’ zegt ze.

Er is bloed, er is overal bloed, het kleeft tegen mijn benen, het is klam, vochtig, warm.

‘Ja’ zeg ik, ‘je was bang, je kroop heel dicht tegen me aan, het maakte mij ook bang’.

‘Stil’ zegt ze.

‘Regi’ zeg ik.

‘Stil’ zegt ze.

Het door merg en bot snijdend besef een wezen te zijn zonder voor - of nageslacht. Uitgestoten.

Dodende loomheid, gif en verdovend middel verlammen mij. Mijn lichaam is hard. Met moeite kan ik een hand naar mijn borst, hals, gezicht brengen. Voel niet dat de vingers iets aanraken.

Over mijn bovenlijf ligt een laag gips die naar beneden uitvloeit, mij geheel gaat bedekken.

Mijn vingers zijn onbeweegbaar, de rest van mijn handen, de polsgewrichten. Ik probeer een arm te strekken, het lukt niet.

De man met de kamera houdt ons onbewogen vast met zijn insektenoog. Hij zal een uitdrukkingloos dubbelbeeld ontwikkelen: Liggende en Staande Figuur, grafbeeld in ontijd, zandsteen en gips. Musée du Louvre, no. 11436921. Zijn gezicht drukt verslindende aandacht uit.

Ze is onbeschrijflijk in haar rust. Onnoembare gedaante in de ronde vouwen van een stenen kled. De borst licht geheven, ademend vereeuwigd, de armen kruiselings gestrekt, in fijne vertakkingen de plantelijke vingers gebeeldhouwd, zoals ik haar gelegd heb.

De lippen breed en zuiver gesneden; die van een door vrieskou versteende. De mond van een stervende of een dode of van een wezen zonder menselijke gevoelens, zonder verdriet of vreugde of gebrek of pijn.

Geen man, geen vrouw. Een pop; een oervorm van koude. Een meermin, een vissenlichaam. Een non. In tijd zonder jaartallen, zonder namen. Ongedragen, nooit gebaard, niet begraven. In de bloedpijn van lichaam en aarde gestold. Een nadering tastbaar, baring ophanden waarvoor geen kreet bestaat.

Geen zoden, geen zand, geen stilstand, geen oponthoud.

Ik nader, leg mij neer over haar huiveringwekkend lichaam, nu niets mijn vel redt van de voorgoed brandende poorten van deze herfst, priesterlijk; kus haar steentijkoude lippen en schreeuw haar slaap wakker, scheur het gewaad weg van haar borst en kus haar overal, haar borsten, haar hals, haar ogen en weer haar lippen en haar kus is ijskoud, haar tanden stuiten tegen de mijne, ik proef bloed - een niet te doorstane gruwel van begin happend uit dood en steen hongerig naar mijn vlees en vel en beenderen, zuigt zich aan mij vast met een in vuur gehard gewapend haperen van haar schoot, geeft licht dat spat en splintert als barstende flessen in mijn diepvrieskoude huid, mij openrijt en doorsteekt.

Een naam in mijn borstbeen gebeiteld word ik huilend uitgeperst, spuw luchtballen naar boven en doorbreek vliezen en vuil, glaciale schalen, slijm en eiwit, en vlieg als een Vis bijna stikkend het kalken daglicht in van de geboorte.

Het wandelende woud

Eerst had hij aan gezichtsbedrog en aan iets als melkvlies gedacht en zijn ogen uitgewreven, ze stevig dichtgeknepen een paar keer en toen door zijn wimpers opnieuw gekeken. Maar de zilverden die hij nota bene zelf in de tuin geplant had, was op het zandpaadje voor hun woning blijven staan.

Dat iemand hem snachts stiekum verplaatst had was uitgesloten. De den zat dik in zijn takken, de wortels reikten diep en wijd onder de grond. Hij was er wel eens met de schop op gestuit als hij in het najaar de tuin omspitte.

Er waren bovendien absoluut geen sporen van een eventuele verplanting te zien. De tuin lag vlak en gesloten, zonder kentekenen van recent graafwerk. De boom bewoog zijn naalden met kleine rukjes in de wind, onaangedaan, reeds geheel vertrouwd met zijn gewijzigde standplaats en zonder bij wijze van spreken met de ogen te knippen, zoals Josias Mure deed. Bij de voet sloot het gele met asresten gemengde zand losjes toe om de stam, alsof hij er altijd gestaan had, midden op het pad, een obstakel voor de postbode en de melkboer. Maar dat was natuurlijk niet het ergste, die konden gewoon om de boom heenlopen. Het ergste was dat hij er tevoren niet gestaan had.

Josias had tegen zijn vrouw over niets gerept. Ze was nogal bits en wantrouwig uitgevallen en het zou niet uitgesloten zijn geweest, dat, had hij iets gezegd, ze eenvoudig gedaan had of ze hem niet hoorde.

Hij stelde zich voor hoe ze zonder een blik door het raam te werpen,

zonder een spier te vertrekken, zou zijn voortgegaan met haar broodkorsten in de koffie te soppen, op zijn hoogst zeggend: 'Zozo, Josias', haar reactie op alles wat hem trof of als vermeldenswaard voorkwam.

Omdat hij in dit geval dat kille 'zozo Josias' niet zou hebben verdragen zweeg hij. De lieve vrede was ook wat waard.

Intussen at hij snel zijn vier dikke sneden tarwebrood op, slurpte zijn kop koffie leeg - deze ter verwarming van zijn gedurig, vooral smorgens, koude en stijve vingers met beide handen omklemmend -, en probeerde, zijn pijp stoppend, verband te leggen tussen het gebeurde met de boom (die hij tersluiks door het raam in de gaten hield, telkens meer geschokt door de zekerheid dat hij niet minder dan een meter of drie van zijn plaats stond) en wat hij snachts gedroomd had.

Wel leek zo op het eerste gezicht dat verband niet te bestaan, maar ervaring - wat ook zijn bijbelvaste en gelovige echtgenote beweerde als hij hierover soms begon - had hem geleerd dat bijna altijd brokstukken van wat bij nacht verhuld door zijn brein spookte in zijn waakleven terugkeerden.

In zijn droom van de voorbije nacht had hij zich in de kazerne bevonden. Dat was op zich niets bijzonders: het overkwam Josias tamelijk vaak dat hij van zijn soldatentijd in de naburige garnizoensplaats droomde. Meestal viel er dan een of ander incident voor, - hij ging links uit de flank terwijl de ruggen voor hem ineens naar rechts afzwenkten, en de onderofficier, altijd herkenbaar aan zijn korte onmachtig stappende beentjes en rood dronkemansgezicht, schreeuwde een godslastering.

Nu echter was de droom geheel anders verlopen. Hij had zich met een groep hem totaal onbekende piepjonge soldaten, sommige nog bijna kinderen, op zijn kamer in de kazerne bevonden, tegen tien, savonds.

De lampen wierpen een gelig schijnsel over de kale stenen muren, de kasten, het blauw en wit geruite beddegoed.

De soldaten waren allen aan de lange schragentafel hun geweer aan het schoonmaken. Hij zelf had dat kennelijk al gedaan want hij lag rustig onder de wol naar hun jachtig gedoe en hun woordenwisselingen

om een pompstok of de oliefles, te kijken en te luisteren. Hij vroeg zich af wat de reden was van hun ijver op dit voor hun bezigheden al te late uur, toen, zonder dat vooraf de bekende fluittoon te horen geweest was, de deur opengerukt werd en een abnormaal klein luitenantje binnenkwam dat met boze spiedende ogen, zonder op de soldaten aan tafel te letten, tussen de bedden begon heen en weer te lopen.

Aan zijn voeteneinde gekomen (Josias sliep onder, zoals hij inderdaad gedaan had destijds) hield de officier stil en keek hem vorsend aan met dat gevaarlijk ijzig-kalme dat steeds een redeloze woedeuitbarsting of straf voorafging.

‘Ben je al klaar?’ zei hij. Josias, op zijn elleboog overeind gekomen, had de dekens een eindje teruggeschoven over zijn pyamaborst en had willen antwoorden, maar de luitenant draaide zich om en zei iets tot de soldaten die zonder enig blijk van interesse doorgepoetst hadden. Ze stonden allen op, als één man, hun geweer - een nieuw zwaar model dat hij niet kende, het leek een soort stengun, in ieder geval had het uitklapbare steunen aan de loop - voor de borst. Eén duwde nog gauw iets langwerpigs en zwarts, wat de magazijndoos moest zijn, op zijn plaats, hetgeen een korte droge klik opleverde die de officier reeds deed fronsen.

Hij kwam overeind, meer verbaasd dan ontsteld door het ongebruikelijke optreden van zowel de luitenant als de soldaten. Er viel geen woord. Josias kwam uit bed, zijn tenen raakten, even oprullend van afkeer, de koude stenen vloer.

De soldaten kwamen in een kring om hem heen staan, hun wapens nu aan de voet. Hadden ze zich gereedgemaakt voor een nachtoefening? Naar hun tenue te oordelen, dat uit werkpak, koppel en pet bestond, niet. De hoopjes diepgroen geblancode uitrustingsstukken, met de helm, glanzend in het lamplicht, daarbovenop, lagen netjes geordend op de kasten.

‘Hij krijgt een voorsprong van drie minuten’ zei de luitenant tot de soldaten, die met geheven hoofd roerloos bleven, amper oogknipten.

Ze grepen behendig de geweren van de grond, wierpen ze aan de draagband over de schouder en gingen met tweeën tussen de bedden

staan. Afwachtend. ‘Hollen jij’ zei de luitenant, Josias een por in de ribben gevend.

Hij holde, de kamer uit, trappen af, de kampweg over, het struikgewas in dat al boordevol soldaten bleek, die hem evenwel kalm doorlieten. Hij was wakker geworden toen hij uit de richting van de kazerne de luitenant hoorde roepen, niet met de snauwende dienststem maar met zijn eigen stem: een onwaarschijnlijk dun piepgeluid dat aan het geluid van een plotseling remmende auto deed denken en bijna geen stem was, en dat verbazing, ontzetting misschien zelfs uitdrukte.

Hij wikte en woog de droom, peuterde hem uit elkaar en trachtte de rafelige eindjes te verbinden met de op duistere wijze van plaats veranderde denneboom.

Het bleef een ondoorzichtige kwestie; de droom op zich was niet direkt onrustbarend te noemen, Josias wist dat een gedroomde achtervolging iets zeer normaal was. Het kwam in velerlei vormen voor: er zat een beest achter je aan dat steeds meer naderde, je viel voorover in een put en werd dan met het zweet op je bast wakker.

Zoiets verschilde niet veel van wat hem de afgelopen nacht overkomen was.

En toch was deze droom anders, niet feitelijk misschien, maar wat de sfeer ervan betrof. Er school iets kils en robotachtigs in dat niet alleen in de reactie der soldaten op het door hem niet verstane kommando van de officier scheen gelegen, of in zijn onbegrijpelijke maar zeer helder uitgesproken woorden tot Josias (voor een droom misschien wat te helder), maar dat dieper lag, en heel het anders te verwaarlozen voorval een beklemmend aspekt verleende.

Hij kon er niet achter komen waar hem dat in zat. Mogelijk, bedacht hij, was heel de droom een beetje te precies, te scherp en te weinig onsamenhangend geweest om een gewone droom te zijn.

Een direkt verband met de boom vermocht hij niet te ontdekken, tenzij - als je het ver ging zoeken - dat hij de *struiken* ingelopen was, maar dat was niets bijzonders in de droom van een man die heel zijn

leven als koddebeier in de bossen gesleten had.

Terwijl zijn vrouw zwijgend de etensboel wegborg in de spinde, overwoog hij even haar van een en ander op de hoogte te brengen. Haar kille grijskatoenen rug nodigde daartoe echter niet bepaald uit en hij hield derhalve zijn mond.

Hij sloeg haar opmerkzaam gade toen ze aan het raam ging zitten - haar geliefkoosde plaats, vanwaar ze nog slechts zou opstaan om opnieuw eten gereed te maken, zich naar het toilet achter het huis te begeven of de krant aan te nemen van de postbode, die nu zou moeten afstappen in verband met de den, in plaats van zoals anders tot bij de achterdeur te fietsen en haar over zijn stuur heen het nieuwsblad aan te reiken.

Ze boog het rimpelig hoofd naar het glas, verschoof een geraniumpot en tuurde, de armen over elkaar leggend, rustig naar buiten.

Na enige minuten van gespannen wachten werd het Josias duidelijk dat haar niets was opgevallen.

Hij deed zijn mond open om iets te zeggen, maar bedacht zich. Ze had haar bril niet op en het was zeer wel mogelijk, hij wist niet precies hoever haar ogen nog reikten, dat ze niet kon waarnemen dat de den van plaats veranderd was. In dat geval zou ze op zijn woorden beginnen met 'zozo' te zeggen. Het lag zelfs voor de hand dat dit haar enige reactie zou blijven. Dat ze haar bril uit de naaidoos tevoorschijn zou halen leek hem ongeloofwaardig.

Teneinde twistgesprekken te vermijden zei hij alleen dat de zilverden toch wel bijzonder groot begon te worden, je zag maar zelden zo'n grote als je naging.

Ze gaf er niet eens asem op en daarop besloot hij haar verder niet meer over de zaak lastig te vallen.

Hij klopte de inmiddels uitgegane pijp leeg in zijn handpalm, deponeerde as en zwartgeschroeide tabaksresten in de kolenbak en vroeg zich, de boom een ogenblik buiten beschouwing latend, af welke zinspeling, inlichting, de droom kon bevatten.

Ook daar raakte hij niet goed uit wijs. Soldaten van het garnizoen hielden op een tot de bossen behorend, strikt voor burgers verboden en

met prikkeldraad afgebakend terrein geregeld oefeningen. De kreet van de luitenant toen hij, Josias, zich reeds in de dekking der struiken bevond, kon wijzen op een aanstaand ongeluk, dat scheen hem bij nader inzien nog het meest acceptabel.

Zover gekomen dook de boom weer op, aan de plaats waarvan zijn vrouw - als ze hem tenminste zag en niet met die nietsziende oudemensenblik van haar voor zich uit zat te staren - nog steeds niets bijzonders ontdekt had. De droom moest iets met het op zijn minst zonderling gebeuren met de den te maken hebben, dat stond voor hem vast. De rustig wiegende denekruin, waarvan thans een deel aan zijn gezicht onttrokken was doordat de boom dichterbij stond dan voorheen, boezemde hem dezelfde lichte afkeer in als die waarmee hij aan de droom terugdacht.

Ook de boom had, ondanks zijn regelmatig en volkomen natuurlijk lijkend bewegen, iets dat aan robotten, aan stuntelige machinale loopmachines deed denken, ja had dat zelfs in sterkere mate dan zijn droom.

Hij sloot de ogen en stelde zich de zilverden voor op zijn oude plaats, in de tuin, tegen de bosrand, aan de overkant van het pad, tussen rozeen magnoliastruiken.

De boom trilde even, leunde achterover en trok met inspanning van al zijn krachten zijn wortelvoeten uit de openwijkende zandgrond. Maakte een houterige pas.

Josias schrok van wat hij zag, opende wijd de ogen: de den stond, lichtgrijs, stil met zijn kruin bewegend midden op het pad waarlangs aan weerskanten nog misschien dertig centimeter ruimte was overgebleven. Hij wist nu dat het volslagen zinloos was zijn vrouw alsnog deelgenoot van zijn gedachten en ontdekkingen te maken. Zelfs als ze het er voor over zou hebben haar bril op te zetten en te kijken, zelfs als ze zou zien en toegeven dat de zilverden een paar meter was opgeschoven en op het paadje gaan staan, dan nog zou hij tevergeefs pogen haar van het schrikrijke van dit feit, vooral in combinatie met zijn ondoorzichtige droom, te overtuigen.

Hij legde zijn pijp op de schoorsteenmantel en keek naar de portretten van zijn kinderen met een lichte verving. De gezichten waren

hem opeens vreemd, blikten hem nietszeggend aan van het glimmend papier. Hij voelde dat ze niets met hem te maken hadden, ze gingen hun eigen weg, stonden hier enkel, een beetje minachtend, neer te zien op de kamer waarin hij sedert een goede veertig jaar gegeten had, de krant gelezen, zijn geweer schoongemaakt en naar zijn vrouw gekeken, altijd verlangend iets te zeggen maar iedere keer beseffend dat het geen zin had omdat ze toch niet werkelijk naar hem luisterde en zijn redenties op zijn hoogst met een kille hoofdknik of 'ja' of 'nee' of 'zozo Josias' of met niets zou belonen.

Van de portretten gleden zijn ogen onwillekeurig naar de spiegel daarboven. Hij monsterde, wat hij behalve bij het scheren nooit deed, zijn nog krachtig door weer en wind gehard en uitgebeten bruine gezicht. Aan de ogen waren plooitjes, en langs de neus een paar diepe groeven, die had hij altijd gehad, om de mond ook. Het gezicht van een buitenman, een tikje terughoudend. Alleen de ogen blauw en scherp in de huidrimpels, waakzaam en beweeglijk. Hoe oud was hij? Zesenzestig, zevenenzestig bijna. Het was hem niet aan te zien. Hij voelde zich kerngezond, - zijn bloed stroomde niet meer zo krachtig als vroeger, hij was wat eerder vermoeid, maar dat was dan ook alles wat beter gekund had. Bij hem vergeleken was zijn vrouw een oud mensje dat de belangstelling voor de dingen om zich heen verloren had en alleen nog opleefde als tegen de middag de postbode de krant kwam bezorgen, waarin ze urenlang met prevelende lippen verdiept bleef.

Die middag kwam de postbode iets later dan gewoonlijk aanfietsen: een jonge bleke man met een zwarte uniform en pet. Het viel Josias op dat, zo gauw hij in zicht kwam, zijn vrouw opstond en zich naar de keuken en de achterdeur begaf. Er was iets bijna begerigs in haar grijze ogen toen ze zonder op hem te letten langs hem heenschoof, alsof ze hem een kans benemen wilde, hem voor moest zijn met iets. Josias ging voor het raam staan dat ze verlaten had en keek beurtelings naar de den, die geen centimeter geweken was en naar de postbode, gebogen over zijn stuur, met slingerend voorwiel zwaar drukkend op de pedalen,

alsof zijn banden wegzakten in het zand. Iets wat absoluut niet het geval kon zijn daar het pad alleen in dooiperiodes aan hardheid inboette. De rode band in zijn pet was al zichtbaar, de leren riem over zijn schouder waaraan de brieven tas bevestigd was.

Hij naderde de den, was er minder dan een meter van verwijderd. Nog steeds hield hij het hoofd naar voren en naar beneden gericht. Het kon niet anders of hij zou recht op de boom botsen. Josias aarzelde een seconde te lang met een waarschuwend roep of getik op het vensterglas: de bode scheen het gevaar op het nippertje bemerkt te hebben, tenminste hij liet zich zijlings van zijn fiets glijden, gladder dan men van hem verwacht zou hebben, en liep, het rijwiel aan de hand, over het grintveldje tussen pad en huis in, daarmee het passeren van de den vermijdend. Verdween achter de muur waartegen Josias hem de fiets met metalig geschuur hoorde neerzetten.

‘Goeiemiddag’ hoorde hij de bode zeggen met de kalme, emotioneloze stem van elke dag, behalve zondag.

‘Ah, de bode’ deed zijn vrouw naar gewoonte verrast, alsof ze met iets heel anders en belangrijks bezig was geweest en per ongeluk gereed had gestaan om de keukendeur open te trekken toen hij de krant uit zijn tas opgediept had.

‘Asta’ hoorde hij de postbode zeggen, ‘mooi weertje vandaag vrouw Mure’.

‘Ja dat gaat best’ zei ze. Hij hoorde de krant ritselen in haar vingers.

‘Tot morgen maar weer’ zei de man. De deur werd gesloten. Voetstappen op het grint.

Josias was met twee passen in de keuken, duwde zijn vrouw opzij, die, de krant nog onopgevouwen in de hand, door het zijraampje de weggrijpende man met de brede tas op zijn alweer voorover gebogen rug, na tuurde.

Hij opende de deur en riep ‘hela!’

Het klonk onnatuurlijk hard. De postbode scheen echter niets te horen, reed tenminste zonder om te kijken verder. Had hij haast? vroeg Josias zich af, of was dit opzet? Wilde de man niet dat hij met hem over de den op het pad praatte die hem bijna ten val gebracht had?

Valse schaamte kon het niet zijn, want wie zou de man kwalijk nemen dat hij geen rekening hield met een van zijn plaats gelopen denneboom?

Langzamerhand begon Josias zich enigszins ongerust te maken. Het onzekere gevoel van heel vroeger overviel hem: wanneer zijn speelmakkers hem een of andere poets wilden bakken en hij dat vaag wist maar er niet achter kon komen *wat* ze precies in de zin hadden. Het gevoel van een naderende aanval, uit een richting en op een manier die je niet verwachtte.

Hij liep op de den toe. ‘Iets heel gewoons’ dacht hij, zijn onlustgevoelens in mislukte spot verkledend, ‘een den midden op een pad. Niemand let erop, niemand ziet het’.

Hij onderzocht de schilferige bast met zijn vingers, krabde eraan. Keek naar de takken en groenig witte naalden. Er was niets bijzonders aan te ontdekken. Aan de grond bij de voet, die hij geknield onderzocht, evenmin, alleen was die daar wat lossler, iets omhooggekomen door de perskracht van stam en wortels.

De boom maakte geheel de indruk hier altijd gestaan te hebben, er geplant te zijn. En - hij schrok even bij de gedachte - als hij tegenover een vreemde zou hebben volgehouden, dat deze boom gisteren nog drie meter verder, de tuin in, had gestaan, tussen de heesters, zou die persoon hem niet eens geloofd hebben.

Toen Josias zich uit zijn geknielde houding oprichtte en zijn broekspijpen afsloeg, merkte hij iets anders: een diep gonzend ononderbroken geruis, als van boomtoppen die door een vrij felle bries bewogen worden. Het woei inderdaad - en hij overtuigde er zich ten overvloede onmiddellijk van door omhoog te kijken langs de den - maar toch slechts zo dat de bomen dit geluid beslist niet konden produceren. Trouwens - was het wel geluid? Naarmate hij beter ging luisteren werd het duidelijker en voller, er zong een diepe toon in als van een viool in een orkest van ijle blaasinstrumenten, fluiten. De donkere streken werden steeds helderder, lichter, vermisten en werden weer helderder.

Geschokt beseftte hij dat wat hij waarnam niet door de wind in de bomen kon worden veroorzaakt, en evenmin door op de verkeersweg passerende bussen of vrachtwagens. Hij kende het gerucht dat deze

voertuigen maakten als geheel andersoortig, zwaarder, en regelmatig van aanzwellend gezaag in snel afnemend zoemen overgaand.

Hij dacht deze keer niet aan een zintuigelijke afwijking, ditmaal van het oor: wat hij hoorde was geen geluid, het was *afwezigheid van geluid* - een sensatie die hij nooit in zijn leven zo diep en geschrokken ondergaan had.

Bij fragmenten dreven nu werkelijke klanken nader, door de omgevende stilte vervaagd, vervreemd: flarden van stemmen, zacht gestamp en geknap, alsof ergens in de bossen bomen geveld werden. Hieraan viel echter niet te denken, het was in dit jaargetijde verboden en uitgesloten dat men bomen aan het ontwortelen was.

Daarna weer de volslagen stilte, zingend als telefoondraden.

Josias begon verbijsterd het pad te volgen, dat naar de grote weg leidde, een paar honderd meter verderop - misschien nog met het vage vermoeden, de hoop in zich - hij wist het zelf al niet meer - dat de stilteverdiepende geluiden toch van motoren zouden blijken afkomstig te zijn.

Aangezien de bomen en bossages langs het slingerende pad - uit het gelid waarvan de ene den geslopen was, als een onvoorzichtige of slecht afgerichte soldaat - hem het uitzicht geheel benamen, zag hij pas wat de oorzaak was van de steeds in sterkte toenemende geruchten, toen hij er zich vlakbij bevond.

Overall tussen de bomen waren piepjonge in felgroene battle-dress gestoken soldaten in de weer. Het metaal van de op hun achterste wippende veldflessen blonk in de zon die door het bladerdak heendrong en grillige lichtvlekken op de mossige grond wierp.

Wat de soldaten uitvoerden was voorshands niet uit te maken, sommigen slopen voorzichtig van stam tot stam, zich gedekt houdend, anderen bleven roerloos achter een boom staan of lagen op de buik, met het gezicht voorover, de hand er beschermend omheen geslagen, als getroffen, in de dikke laag afgevallen blaren en naalden.

Een der soldaten merkte Josias op en kwam in een sukkeldrafje op

hem toelopen. Het was een magere bebrilde jongen die bijna geheel schuilging onder een veel te grote helm met een kamoeflagenet waarvan een uiteinde los naar beneden hing. De jongen leek meer op een student of zoiets dan op een soldaat, ondanks zijn uitrusting waaraan ook het geweer niet ontbrak. Hij hield het als een hem nog niet geheel vertrouwd glimmend reuzeninsekt op enkele tientallen centimeters van zijn buik, dwars, de loop licht naar beneden wijzend.

Met één oogopslag zag Josias dat het wapen grote overeenkomst vertoonde met de geweren die hij in zijn droom gezien had. Het bezat vooraan de loop een instrument dat een vlamdemper moest zijn, ingeklapte steunen en een pistoolgreep, waarbij de jongen het met de ene hand vasthield, de andere klemde hij om de loop.

Josias vernauwde zijn ogen tot spleten en stond aarzelend stil, duidelijk aanvoelend dat hij in deze omgeving meer op zijn gemak was dan de soldaat die hem enigszins onzeker aankeek en tenslotte zei ‘Wat doet u hier?’ Hij probeerde die woorden een krijgshaftige klank bij te zetten, wat evenwel mislukte: zijn stemgeluid was er te schraal en te beschaafd, te stads voor.

Josias dacht even na over wat hij ging antwoorden.

‘Ik neus hier zo 's wat rond, is dat soms verboden?’ zei hij, iets scherper dan hij bedoeld had te zijn. Het leger, bedacht hij toen, had daar niets te maken, het voor oefeningen bestemde terrein was waarlijk groot genoeg - verscheidene vierkante kilometers. Hij kende de vernielzucht van soldaten uit eigen ervaring; vooral als ze door meerderen gesanktionerd werd kende die geen grenzen meer.

De soldaat schraapte zijn keel, blijkbaar om tijd te winnen en een passend weerwoord te vinden op wat Josias gezegd had, en zei tenslotte, bijna verlegen, dat de luitenant maar beslissen moest wat er met hem, Josias, te gebeuren stond. Een gewoon soldaat kon momenteel geen enkel risico nemen, voegde hij er ter verduidelijking aan toe. De term ‘gewoon soldaat’ was duidelijk een kleine zelfvleierij: het was Josias aan alle kanten klaar dat de jongen nog geen twee maanden in dienst was en dus nog rekrut. Hij sputterde evenwel niet tegen. De jongen droeg tenslotte een uniform dat gerespekteerd diende te worden, waar-

schijnlijk werd er toch een oefening gehouden en hij begreep dat het maar het beste was de soldaat met de uilebril zijn zin te geven.

Deze gebaarde Josias daarop voor hem uit te gaan lopen. De oude man deed dit rustig en met een beetje spottende glimlach om de lippen, Zijn glimlach verdween echter toen de soldaat hem, met de geweerloop tussen zijn schouderbladen duwend, tot hollen aanzette. Dit ging te ver.

Josias wist dat de soldaat hiertoe het recht niet had, maar hij gehoorzaamde, niet in de laatste plaats omdat hij zelf soldaat geweest was en de uitermate jeugdige militair een onschuldig genoeg, als het duwen met de geweerloop hem dat verschaft, niet misgunde.

Terwijl hij onder de bomen draafde, door de naaldlagen die zacht knisterden onder zijn voeten, zag hij overal soldaten. Sommigen lagen met wijdopen armen op mosplekken te slapen, de pukkels onder het hoofd als kussen benuttend. Anderen kropen op handen en voeten door de dunne lage struikengroei. Weer anderen kwamen hem tegemoetlopen, passeerden zonder op of om te kijken.

Allen, ook de slapers, waren gehelmd en van kamoeflagenetten en wapens voorzien.

Toen ze de bosrand bereikten en een horizontale lichtstreep tussen de boomstammen de plaats aanduidde waar de verkeersweg moest zijn riep de soldaat hijgend ‘Stop!’

Josias stond stil. Keek om zich heen. Achter hen zat een groepje van een stuk of zes militairen, op de elleboog geleund of gehurkt, kaart te spelen. Ze hadden er de helm niet voor afgezet, alsof hun spel ieder ogenblik door een of ander signaal verstoord kon worden.

De soldaat met de bril gooidde zijn geweer op de rug, riep met een Josias aanduidend handgebaar ‘hai’ naar de kaartspelers en begon in gematigder tempo dan zoëven in de richting van de lichtgele vlek te lopen.

Josias veegde met de rug van de hand het zweet van zijn voorhoofd, maakte de bovenste knoop van zijn kiel los en ademde diep de harsige geur van het bos in, toen een der kaartspelers hem toeschreeuwde ‘sta stil man’.

De stem was rauw en hard maar Josias, die reeds gezien had dat ook dit groepje uit onwaarschijnlijk jonge broekjes bestond, draaide zich enkel om en zocht met zijn ogen degene die geroepen had en die zich door gebaar of gelaatsuitdrukking verraden moest.

Hij vermocht niet hem te ontdekken. De soldaten speelden zwijgend en zonder enige aandacht aan hem te schenken verder. Legden traag de kaarten op een in hun midden liggende platte grillig afgebrokkelde steen die als tafel dienst deed.

De kerel die geroepen had was natuurlijk een grappenmaker, ook dat kende Josias uit ervaring. Hij glimlachte zuurzoet en wist dat hij erin gelopen was. Het was onzin dat hij hier in de houding moest gaan staan, hij had niets met het leger en de gewoonten daarvan meer te maken... Hij stak een hand in de zak en tastte naar zijn pijp. Terwijl hij zich realiseerde dat hij die thuis op de schoorsteenmantel gelegd had, brulde de stem van daareven achter hem, nu duidelijk kwaad:

‘Sta stil, lamlul!’

‘Als je lam bent kun je je niet bewegen en een lul ben ik niet’ wilde Josias zeggen, dat was het soort verweer waarvan hij in zijn diensttijd tegenover hem treiterende of uitscheldende kameraden gebruik gemaakt had, een rustig weerlegend, serieus bedoeld en niet zelden doeltreffend verweer trouwens.

Hij zei echter niets want langs achter greep een hand hem bij de keel, een knie drukte in zijn lendenen en hij sloeg achterover met het hoofd op de grond. Onmiddellijk krabbelde hij overeind, nu voor het eerst min of meer in paniek, en zag de uilebril aankomen met nog iemand, een luitenant aan de onderscheidingstekens te zien.

De kaartspelers speelden verder. Een van hen, de kerel die hem tegen de grond moest hebben gesmakt, leunde nu, de duimen achter zijn koppel gehaakt, tegen een boomstam, kalm, een dun grijsje om de lippen, afwachtend. Het type dat een meerdere neersloeg, de bak indraaide, kortom op de nominatie stond voor Nieuwersluis.

De luitenant, even jong als zijn ondergeschikten, keek de soldaat aan op een manier die bestraffend diende te zijn maar slechts een halfgeslaagde poging in die richting mocht worden genoemd.

De soldaat haakte zijn duimen nog wat dieper achter de koppel, ze tegelijkertijd naar zijn heupen verplaatsend, en grijnsde nog iets breder, de stomme lach van een wezen zonder veel verstand. In het burgerleven moest hij zeeman of iets van die aard zijn geweest.

Daarna wendde de officier zich tot Josias, die zich, voorzover mogelijk, herstelde, in de houding ging staan - hij had het tenslotte zo geleerd en het kon nooit kwaad blijk te geven je manieren te kennen -, stroefjes salueerde en zei:

‘Mure meldt zich’.

Hij had het vage gevoel dat er allerlei aan zijn manier van melden ontbrak maar zijn soldatentijd lag tenslotte bijna vijftig jaar achter hem. Men mocht blij zijn dat hij er zich nog iets van herinnerde en dat in praktijk wist te brengen.

De luitenant keek hem met koele kleine oogjes aan, alsof hij hem hypnotiseren wilde. De uilebril stond, het onderlijf achteruit, een beetje als een eend op spotprenten, de dunne hals naar voren gestrekt, de armen langs het lijf, naast de luitenant, schijnbaar nietsziend naar diens oor te kijken. Rond de lippen een trek van tevredenheid en zelfs trots om de vangst die hij gedaan had.

‘Wachtwoord?’ zei de luitenant verveeld. Het klonk niet als een vraag eigenlijk, hij scheen zelfs in het antwoord geen belang te stellen.

‘Berekloten’ zei de soldaat bij de boom, hard, hatelijk.

‘De man is burger waarschijnlijk, luit’ zei de uilebril, in beweging komend en weer verstijvend, met een licht opwaarts rukje van zijn bovenlijf.

De luitenant nam Josias nu nauwkeurig van onder tot boven op.

‘O, burger’ zei hij, ineens nerveus, snel om zich heen kijkend of er plotseling overal burgers uit het bos konden opduiken, wat hem kennelijk in een zeer lastig parket zou hebben gebracht.

‘Kom hier’ zei hij daarna, Josias wenkend met een hoofdgebaar. De uilebril salueerde, klapte overdreven met de hakken en verdween, het bos in. De kaartspelers stonden op en verspreidden zich zwijgend tussen de bomen, ook de soldaat die hem op de grond gegooid had. Losten op, groen in groen, zelf bijna bos waren deze soldaten, dacht Josias.

Het was op een of andere wijze een beangstigende gedachte en hij stond er verder maar niet bij stil.

De luitenant liep naast hem in de richting van de zonlichte weg, met grote passen en naar de grond kijkend, de hakken van zijn lage bruine schoenen diep in de naaldenlaag zettend. Toen ze in wat ooit de berm geweest was stonden - er lag een omgevallen kilometerpaaltje, nog kalkwit - dacht Josias dat hij het bewustzijn ging verliezen, de officier scheen het op te merken en ondersteunde hem. De weg was een ravage van boomstammen, gebroken telefoonpalen in een wirwar van draden en ineengrijpende armdikke takken zover Josias zien kon. Het asfalt was overal opengebarsten als door granaatinslagen, alsof reuzenhanden de weg als een mat hadden trachten samen te vouwen en daarna in de steek gelaten.

Hier en daar lagen gekantelde personenwagens tussen de schots en scheef over elkaar gestorte boomkadavers, sommige der auto's met de wielen naar boven, als insecten die zich niet konden omdraaien en zo waren doodgegaan. Verschillende waren totaal uitgebrand, zwart geblakerde stukken door de hitte kromgetrokken metaal. Andere lagen in dunne rook nog verder te verkolen.

Josias zag tot zijn ontzetting dat er ook een bus bij was die dagelijks eivol mensen de verbinding van een naburig dorp met de stad onderhield. Hij durfde niet meer denken: er moesten tientallen doden, verminkten, zwaargewonden zijn.

Die waren evenwel kennelijk reeds door ziekenauto's, misschien ambulancewagens van het leger weggehaald, want op de brede strook die eens weg geweest was en die men vanuit de lucht waarschijnlijk niet eens meer als zodanig herkend had, was geen teken van enige bedrijvigheid, van hospitaalsoldaten of verplegers te bespeuren. Alles leek dood, afgelopen.

Overal staken boomwortels uit de resten van het wegdek op. Een onbegrijpelijk snelle groei overdekte de gevallen bomen reeds, mos kiemde op de vochtige schors, in de breeknaden van het asfalt.

'Wat is er gebeurd' steunde hij verdwaasd, het was meer een uiting van ontzetting en afschuw dan een vraag die een zakelijk antwoord

verlangde. Wat de luitenant hem ook niet gaf. Josias nog steeds vasthoudend zei hij met een merkwaardig mager stemgeluid, alsof er iets aan zijn stembanden haperde, een stem die hem om zo te zeggen in zijn hemd zette zodat hij een onzekere kwajongen van een jaar of twintig werd:

‘Een ramp zoals je ziet. Je mag over wat je hier ziet niet spreken met derden, zelfs niet met je vrouw, als je getrouwd bent, wat ik aanneem. Met niemand. Het moet geheim gehouden worden. Pogen uitbreiding te voorkomen, of liever: te beperken is alles wat we kunnen doen. De regering is op de hoogte, dit is trouwens niet het eerste geval. Er zijn al inlichtingen ingewonnen in het buitenland, daar schijnt iets dergelijks zich echter totnogtoe niet te hebben voorgedaan. Wat de boel nog moeilijker maakt is dat er absoluut geen richtlijnen zijn waaraan je je kunt houden. Je weet niet hoe je moet reageren als het ergens doorbreekt’.

Zijn stem daalde tot een fluistering: ‘Wat ik je nu zeg is strikt vertrouwelijk: we hebben voorzover mogelijk de verongelukte automobilisten vervoerd, meer konden we niet doen, de lui van het ministerie maken zich een geheel verkeerde voorstelling van zaken, als altijd. Ze weten niet dat wij hier volkomen machteloos tegenover staan, ze beseffen het niet. Mijn soldaten hangen hier nu rond in het bos, de jongens raken zelf hun kop kwijt bij wat zich om ons heen afspeelt. Ze verzinnen wachtwoorden, fouilleren elkaar. Er werd mij gerapporteerd dat ze verstoppertje spelen tussen de bomen. Kinderspelletjes schijnen hun nog een soort houvast te geven in deze situatie’. Er was iets om zijn mond wat nog net geen lachje kon worden.

Josias voelde dat hij doodsbleek was, een gedachte sloeg als een bliksemstraal zigzaggend door zijn hersens: de den, die krankzinnige den op het pad voor zijn huis.

Hij vertelde de luitenant erover, in stukken en brokken. De officier luisterde niet onwelwillend maar toch totaal ongeïnteresseerd, met een afwezige uitdrukking in zijn diepliggende oogjes langs Josias heen starend.

‘Het komt overal voor’ zei hij toen Josias was uitgepraat, met de

handen een machteloos gebaar makend, de schouders optrekkend, ouder en wanhopiger doend dan hij met zijn jeugd in werkelijkheid kon zijn. Hij was niet helemaal te peilen.

Josias dacht na. Er was niet veel tijd te verliezen waarschijnlijk. Die den zou het begin nog maar zijn. Hij had nu gezien wat volgen kon.

‘U zei dat u voorzover mogelijk de verongelukten hebt laten vervoeren’ zei hij werktuigelijk, ‘en de anderen?’

De luitenant keek hem even strak aan en zei toen, rustig, beheerst, boven de angst staand van een burgeriemand die hem toevallig voor de voeten was komen lopen:

‘Die zijn helaas verbrand in hun wagens’.

‘Waren ze allemaal dood?’ vroeg Josias, hij vertrouwde het niet helemaal en was ineens van plan niet op te houden voor de officier hem in de kraag zou grijpen en met het hoofd tegen een boom slaan.

‘Niet allemaal nee’ zei de luitenant, ongeduldig een beetje, ‘maar de meesten toch wel voor de helft of driekwart.’

‘En de anderen?’ zei Josias weer.

‘Wat wil je’ zei de officier, met de punt van zijn schoen een stukje losgewoeld asfalt wegtrappend, de vroegere weg op. Het plofte dof tussen de blaren van een gekapseisde boom wiens wortels halverwege de weg hoog boven de resten van het wegdek uitstaken.

‘Die hebben mijn mannen met benzine overgoten en zelf in de fik gezet’. Hij maakte een vaag gebaar, dat net zo goed een beroep op overmacht als désinteresse kon inhouden, of trots.

‘Er moet nu eenmaal met roof rekening gehouden worden, jullie burgers zijn er tenslotte zelf de schuld van’.

‘Brandden de auto's die uit zichzelf ontploften direkt?’ vroeg Josias.

‘Nee’ zei de officier, kennelijk van zins er een eind aan te maken. ‘Ze zijn zoals steeds overrompeld door de bomen. Die lui remden natuurlijk te laat, botsten enzovoort enzovoort. Een wagen gaat niet zomaar in brand’.

‘Dus jullie...’ zei Josias.

‘Ja natuurlijk’ zei de officier. Zijn niet onwelwillende glimlach liet parelwitte tanden zien. Ze deden Josias zelfs aan een tandpastamerk

denken dat uit een stralende mannenkop met een krijtwitte streep boven de kin bestond, met een woord in zwarte letters eronder.

‘Denk erom: mondje dicht’ zei de officier nog, ‘jij hebt dat nu wel allemaal gezien en gehoord maar dat is geen reden om het aan de grote klok te hangen, die doorgaans al hard genoeg klept. De feiten waarom het hier gaat zijn voorlopig oninterpreteerbaar en er wordt dus over gezwegen. Dit is een regeringsbevel’.

‘Ik begrijp het, ik ben zelf soldaat geweest, luit’ zei Josias, saluerend, De luitenant knikte goedkeurend.

‘Heb ik al direkt gezien’ zei hij. - Vergiste Josias zich of knipoogde hij werkelijk? Het viel een sekonde later niet meer uit te maken.

‘Dus: denk erom’ zei hij nogmaals.

‘Ik zal erom denken’ zei Josias, in de houding, hielen tegen elkaar.

Toen hij terugging langs het pad waarlangs in de bomen zich overal soldaten verstopt hadden die een langgerekt aapachtig aandoend ‘Pieieie-oeoeoe’ gehuil aanhieven en van elkaar overnamen in zijn voorbijgaan, kwam de soldaat met de uilebril hem ‘Hee’ schreeuwend achterop hollen. De adamsappel danste in zijn keel toen Josias stilstond en, zich omdraaiend, hem aankeek.

‘Je moet de boel heel goed in de gaten houden, laat de luit u weten, hij zei zelfs: donders goed, om precies te zijn. Je weet met dingen als dit nooit precies waar je aan toe bent volgens hem’ bracht hij snel ademend uit.

Josias knikte en zei ‘Bedank de luitenant namens mij’. De soldaat maakte een soort buiginkje leek het wel, en verdween als een haas.

Links van Josias in het bos vielen schoten. Hij begreep dat de situatie gevaarlijk was en dat het er door de zogenaamd hulp verlenende militairen die blijkbaar volledig in paniek geraakt waren, niet beter op werd. Er dienden onmiddellijk afdoende maatregelen genomen te worden.

Maar welke?

Er werd opnieuw geschoten, nu aan beide kanten van het pad. Telkens korte salvo's waarna een lang aanhoudend indianengehuil volgde waarin hij de kreet onderscheidde die hij zelf bij het bajonetvechten

had leren uitstoten: een krassend en moordlustig klinkend ta-ta-ta-geroep.

De hemel wist wat die jongens aan het uitvoeren waren, het was niet eens uitgesloten dat ze elkaar voor de grap koudmaakten, terwijl de luitenant er niet eens veel acht op slaan zou. Zoveel mensenkennis had Josias wel dat hij dit kon vaststellen.

Tot zijn ontsteltenis merkte hij, snel en gebukt naar huis lopend, dat hier en daar reeds dennen zich op het zandpad gewaagd hadden. Het leed niet de minste twijfel: het weggetje dat voorheen een regelmatige breedte van een meter of twee, drie had, met een grasrand aan weerskanten, was bij gedeelten versmald tot iets van hooguit één meter tot één meter vijftig. Evenmin als aan de den voor zijn huis was er iets bijzonders aan voet, stam of takken te bespeuren.

Van de chaos die hij op de verkeersweg aanschouwd had, viel hier evenwel niets te bemerken. Alles was rustig en zonder ongelukken geschied. Geen enkele boom dreigde om te vallen of was reeds over het pad getuimeld. Josias begreep dat de reden van dit ordelijk zich voltrekken van het onbegrijpelijke gelegen was in het feit dat de bomen hier geen weerstand ondervonden van een verhard wegdek dat door zware vrij diep de grond ingaande betonnen randen omzoomd werd, evenmin als van obstakels in de vorm van voorbijrijdende automobielen.

Als het zo doorging zou het pad gauw genoeg door het opdringende bos dat aan het wandelen geslagen was, onder de voet gelopen zijn.

Maar hoe zou het aflopen met zijn woning die in steen was opgetrokken en uiteraard weerstand zou bieden aan het hout dat onherroepelijk naderen ging? Want hij besepte zeer wel dat het niet bij het oversteken van de rijweg, bij enkele dennen die het zandpad trachtten te overweldigen, en bij de den voor het raam zou blijven. Wie weet welke tonelen zich elders reeds hadden afgespeeld.

Het bos bleek overal in beweging geraakt door krachten die hij niet kende en die hem steeds meer gingen beangstigen, ofschoon niet in die mate dat hij er zijn koelbloedigheid bij verloor.

‘Josias Mure’ zei hij bij zichzelf, ‘blijf wat er ook gebeurt kalm. Denk na voor je iets onderneemt. Het onverklaarbare feit dat de bomen die anders toch geen pootjes hebben aan het lopen gegaan zijn, ligt er. Je dient dit feit onder het oog te zien en ernaar te handelen’.

Bij het huis aankomend verraste het hem amper meer dat de bewuste zilverden thans het pad reeds verlaten had en aan de overzijde ervan, in het grint, vlak onder het raam, stond; dat minstens twintig andere dennen zich uit de bosrand tegenover het huis hadden losgemaakt en deels op, deels eveneens reeds over het pad heenstonden. De zandbodem aan hun voet was nu lossler dan tevoren geworden. Het was of er mollen tussen de stammen aan het werk waren geweest.

Bij nadere inspektie bleek echter dat zich vlak onder het rulle vochtig gele zand wortels bevonden die de bomen na hun verplaatsing niet diep genoeg meer naar beneden hadden kunnen wringen.

Zich niet weerhouden voelend door zijn vrouw die voor het raam zat, haar bril op, rustig en spiedend tegelijk voor zich uit kijkend, kroop hij tussen de bomen door, betastte de wortels, waaraan alweer niets bijzonders te zien was, bracht een handvol zand aan zijn neusgaten en rook eraan. De geur was enigszins muf, zoals altijd.

In de richting waar eens de rijweg geweest was, en ook verderop nu, dieper de bossen in, vielen bij tussenpozen nog steeds schoten en klonk krijsgehuil.

Hij stond op en liep op het huis toe, dat, nog een meter van de eerste aanvaller, de zilverden, af zich ter verdediging leek samen te trekken, zijn stenen als het ware steviger opeengestapeld had en krampachtig de eerste schurende stoot afwachtte.

Binnengekomen trachtte hij zijn ontsteldheid, groeiende angst zelfs, vergeefs de kop in te drukken.

‘Wat deed je op je knieën op de grond?’ vroeg zijn vrouw met koude interesselozestem.

Hij slikte, hoe moest hij het haar allemaal vertellen, uitleggen, want dat was nu absoluut noodzakelijk geworden - en tegelijkertijd bijna onmogelijk. Er moest evenwel gehandeld worden, en liefst uiterst snel.

‘Lena’ zei hij, een tikje schorrig. Hij had haar in geen jaren bij de

voornaam genoemd, zei hoogstens ‘vrouw’, anders.

Er was iets overredends en smekends in zijn stem. Ze keek verbaasd naar zijn vertrokken gezicht waarop de ontzetting te lezen stond, die ze niet begrijpen kon. Het was hem daghelder dat zij, hoe was het bij God mogelijk, nog altijd niets in de gaten had. Zàg ze nu nog, met of zonder bril, of was ze allang stekeblind en hield ze dat voor hem verborgen?

‘Wat mankeer jij?’ vroeg ze. Er was eerder verwijt in haar stem dan enig spoor van ongerustheid. Ze scheen hem zijn onsteltenis zelfs kwalijk te nemen. Tenslotte kon hij wel op het punt staan een beroerte te krijgen en dood neer te vallen! Hij stelde zich vaag, vluchtig voor hoe ze nijdig naar hem keek terwijl hij rochelend lag te sterven, midden op de vloer. Het interesseerde haar niets, het bracht alleen opschudding en ongemak met zich mee.

‘Goed’ zei hij bij zichzelf, ‘goed’. Meer niet maar zijn besluit was genomen. Het had nog aan het wankelen kunnen worden gebracht als ze op een of andere manier iets van ongerustheid, van angstige bezorgdheid in de klank van haar stem of in de levenloze blik van haar ogen gelegd had.

Ze voegde echter aan haar eerste reactie op zijn verwarring alleen nog toe: ‘Je ziet er uit als een lijk’, een misprijzende konstatering waartegen alles in hem verzet aantekende. ‘Goed’ zei hij opnieuw bij zichzelf, ‘goed dan’.

Hij dwong zijn stem tot de uiterste kalmte waartoe hij instaat was, zei vrij beheerst: ‘Lena’ (nog weer dat woord van vroeger: het was de laatste keer), ‘we moeten hier onmiddellijk weg. Ik kan het je allemaal niet uitleggen. Er valt geen tijd te verliezen. Het huis kan elk ogenblik instorten’.

Ze bleef hem aankijken, met een wonderlijke, gesloten en taxerende blik. De blik waarmee ze naar een haas keek die hij uit een door stropers in de bossen opgestelde strik gehaald had en mee naar huis gebracht.

‘Ga je gang’ zei ze, ‘ik blijf hier maar liever. Als jij zo nodig weg moet, wel dan doe je dat. Niks weerhoudt je, ik tenminste niet’.

Ze ging verder met door het raam te kijken, haar mond een dunne lijn van ergernis.

Hij keek langs haar heen naar de zich slordig voor het raam groepeerende bomen en nam, voor het eerst, waar hoe ze zich voortbewogen.

Het was of ze, aan een ondergrondse staaldraad bevestigd, met schokjes eenvoudig naar voren getrokken werden, waarbij het zand licht bewoog, om de stammen openplooide en sloot en hun kruinen zachtjes trilden.

Centimeter voor centimeter zag hij ze naderen, vreemde levenloze schorsdieren, moeizaam naderbij wadend, stilstaand, evenwicht herstellend, en weer verder wadend.

Zijn vrouw scheen niets te merken van wat zich voor haar ogen afspeelde. Hij kon haar dode rug en de grijze, met zwarte kammen bijeengehouden, haarwring niet langer aanzien. Begon gejaagd en nu voor het eerst eigenlijk zenuwachtig - daarvóór was er enkel een soort verlamdende ontsteltenis in hem geweest die de zenuwen geen kans gaf - zijn jas aan te trekken die over een stoelleuning gehangen had.

Haar gehoor funktioneerde blijkbaar nog, want zonder zich van het raam af te wenden zei ze kalmpjes:

‘Wat ga je doen Josias?’

Dat de eerste boom de gevel raakte met een doffe bons, alsof ergens een ontploffing plaatsvond, die de ruiten zacht deed sidderen, scheen haar echter weer te ontgaan, althans ze reageerde er niet in het minst op. Gehaast schoten hem allerlei vragen door het hoofd: wat diende hij mee te nemen? Geld? Zijn vrouw bewaarde het pensioen dat de postbode iedere maand bracht, en de spaarcenten in een koekjestrommel in de klerkast, op zolder. De kast was op slot en haar de sleutel vragen was zinloos. Ze had hem die nooit in handen gegeven, laat staan dat ze het nu zou doen. Hij gaf geen antwoord op haar vraag, die ze trouwens amper scheen te verlangen, en klom de trapladder op naar boven.

De kast stond midden op de planken vloer, tussen afgedankte meubels, opgerolde rieten matten en de uiteen genomen ledikanten waar de kinderen in geslapen hadden.

Het hout trilde merkbaar een paar keer onder zijn voeten. Hij hoorde hoe de dakpannen af en toe licht knarsten.

Hij rukte uit alle macht aan de deurlijst waarin het sleutelgat een langwerpige opening vormde. Het slot weerstond de rukken echter. Hij haalde zijn zwaar stalen zakmes tevoorschijn, knipte het open en wong het achter de deurstijl. Het lemmet boog door en terwijl hij de vingers van zijn vrije hand achter de rand klemde, sprong de deur met een droge klik open. De doos stond op de bovenste plank, tussen twee stapels linnengoed. Hij opende hem en graaide de bankbiljetten eruit, stopte ze in zijn broekzakken, daarna ook het zilvergeld. Hij zette de lege doos terug, drukte de deur, waarvan het slot gewillig opnieuw klikte, dicht en daalde de trap af. Toen hij halverwege was trilde het huis door een plotselinge stoot tot in zijn gebinten. Het werd ernst.

Zijn vrouw zat nog steeds voor het raam - een uitkijkpost die niets zag, niets zou merken voor het huis boven haar instortte.

Hij schraapte zijn keel, zei:

‘Nou dan ga ik, je moet weten wat je doet. Straks is het te laat. Het is hier nergens meer veilig. Ik denk dat ik naar de Zandvlakte ga, dat lijkt me voorlopig het beste’.

Het was niet nodig haar dit allemaal te vertellen. (Dat van de Zandvlakte viel hem al pratend in, het was inderdaad het verstandigst daar zijn toevlucht te zoeken, de Vlake lag trouwens in de richting regelrecht tegenovergesteld aan die waarin de uit het lood geslagen soldaten zich bevonden, die nog steeds schoten losten.) Hij had echter het vage gevoel zich min of meer te moeten rechtvaardigen voor zijn vlucht, vooral nu zijn vrouw misschien nog zou ontdekken dat hij al het beschikbare geld had meegenomen.

‘Zorg maar dat je op tijd bent met eten’ zei ze onbewogen, zonder op hem te letten, geheel geabsorbeerd door wat ze achter het venster zag: in elk geval niet wat er te zien was.

De kamer werd al verduisterd door de stammen en takken die het zonlicht onderschepten. De muren kraakten af en toe. Het was of een kudde opgejaagde dieren zich tegen de gevel aandrukte.

‘Tot ziens’ zei hij zonder overtuiging, en begon het pad af te lopen

naar de Zandvlakte, een half uur gaans van zijn huis verwijderd. Alom strompelden bomen het pad op dat onvast begon te worden. Soms zakte hij tot de enkels weg in het losse zand, rakelings langs de bewegende, rillende dennen schuivend die soms een scherpe pijlsnelle naald in zijn hals lieten vallen. Hij zette ondanks de zonneshijn en het kalme nazomerweer zijn kraag op.

Omijkend zag hij het huis al haast niet meer door de bomen, die hun kruin al over het dak waagden, wat hem aan de onbescheiden uit-de-hoogte blik van giraffen deed denken. Er was iets aarzelends en nieuwsgierigs in het gebaar van de bomen, maar ook een vreemd dierlijk niet verstaan dat tot glimlachende inzichtzelf gekeerde vermorzeling kon leiden.

De stammen om hem heen knarsten met de wortels in het zand, zwaaiden als beschonken, drongen op.

Alles was in rep en roer geraakt. De bomen leken nu een op drift geslagen volksmenigte die zich in het wilde weg in beweging gezet had en thans zonder pardon, zonder zich ervan bewust te zijn, alles wat haar weerstond onder de voet liep. Even eraan denkend zijn weg te bekorten dwars door het oude bos, zag hij de bomen in brede diepgroene en lichtbruindoorvlekte slagorden gerijd van links naar rechts strompelen. Iets wat nog niet zo opviel terwijl hij zelf in beweging was, maar dat hem de kille angst om het hart deed slaan toen hij even stilstond, en zich realiseerde dat de snelheid van de bomen zich reeds verdubbeld had. Het was of het bos als een van zijn vasteland losgeslagen groene massa blindelings wegdreef, alles wat weerstand bood uit de weg ruimend, vernietigend, met groen overspoelend.

Josias Mure was, hoewel hij een enkele keer met zijn vrouw de kerk in het naburige dorp bezocht, niet wat men noemt een gelovige. Thans echter, nu er dingen gebeurden waar hij vroeger om gelachen had als iemand ze voor mogelijk had gehouden, dingen die *onbestaanbaar* waren en die *desondanks* gebeurden, en waarvoor hij vergeefs naar een oorzaak zocht in alles wat hem van de gedragingen van bomen bekend was, thans dacht hij, zoal niet aan een ingrijpen van God in direkte zin, dan toch aan een oplossing die de bijbel zou kunnen bevatten.

Oudtestamentische verhalen schoten warrig door zijn hoofd: Absalom hangend onder de eik. Het suizen in de bossen van een zachte koelte, waarin God zich kenbaar maakte aan David alvorens de Filistijnen op duistere wijze in paniek te doen geraken.

Niets echter in dat alles over een bos dat in beweging gekomen was en de mens naar het leven ging staan. Zelfs toen niet.

Hij dacht even aan de mogelijkheid van brandstichting om de opmars tot staan te brengen maar verwierp het idee uit diepingewortelde, bijkans bijgelovige vrees daarvoor, hij had trouwens geen lucifers bij zich.

Zich ingraven dan. Maar hij wist zeer goed dat de wortels van de oudere bomen soms metersdiep reikten. Bovendien: ook de beweging der oppervlakkiger gestoelden maakte de grond onbetrouwbaar en zou een eventuele schuilplaats zonder twijfel doen instorten en de verstekeling: onder aarde en stronken bedelven. En dan waar haalde hij zo gauw een schop vandaan?

De wortels vraten de aarde op en weg. Een wirwar van stronken en draden, een knoedelbos kwam op de plaats waar zachte sponzige loopgrond hoorde te zijn.

Er zat alleen verder vluchten op, en snel - het pad was al haast niet meer te zien. De bomen vulden het geheel op. Hardnekkig pogend te gaan waar hij het vroeger geweten had, zocht hij zich een weg. Stond tenslotte weer stil, zich ervan bewust het spoor bijster te zijn en wetend dat het niet zijn schuld was. Het pad hield eenvoudig op, was bos geworden, bestond niet meer. Had, leek het hem al, nooit bestaan.

Hij haalde zijn zakdoek voor de dag, er kwamen bankbiljetten mee, hij raapte ze snel op, en veegde het zweet van zijn gezicht en uit zijn nek, - zweet dat zowel aan komende vermoeidheid als aan onberedeneerde angst te wijten viel.

Hij stond nu aan alle kanten tussen de voortsnellende bomen, die soms rakelings langs hem heen scheerden, zodat hij een pas opzij of achteruit moest doen om niet door de ruwe bast geraakt te worden. De zon trilde hevig tussen het sidderend loer, scheen eveneens uit zijn verstarring te zijn losgekomen. De zandbodem vlokke stuivend open.

Het viel hem op dat hij sedert het waarnemen van de van plaats veranderde den geen vogels meer had gehoord of gezien. Het was of ze, een naderende ramp voorvoelend, zich bijtijds uit de bedreigde gebieden teruggetrokken hadden. Evenmin waren herten of de anders toch talrijke eekhoorns te bespeuren geweest. Alleen de mens met zijn slecht ontwikkelde zintuigen viel ten prooi aan de gril van een natuur die sedert de begintijd vol gevaar geweest was.

Een gigantisch groen, van schichtig zonlicht doorschoten drijfveld omsloot hem. Hij wilde roepen maar had geen stem meer. Er wilde geen geluid over zijn lippen komen.

Knappend en knarsend golfde het woud om hem heen, ordeloos schijnbaar maar niettemin in gesloten formatie, waarin lege plekken werden opgevuld en het zonlicht al minder kansen kreeg.

Links en rechts op hem toerazende stammen ontwijkend en zich vergeefs met de handen boven het hoofd tegen neerregende dorre en groene takken, sparappels en kapotte vogelnesten beveiligend, trachtte hij verdwaasd tegen de stroom in te gaan. Zakte dieper weg in plotselinge kuilen, viel, stond op, probeerde verder te lopen. Het geluid van de kruipende wortels in de aarde en het geraas en gedreun van kruinen en stammen tegen elkaar maakten hem al benauwder.

Hij gaf zijn door razernij ingegeven zinloze poging door het dodelijk veld heen te breken op, - de Zandvlakte bestond niet meer, het bos was een groene muur die openvloeide, hem doorliet, toesloot, verderspoelde en vóór hem opnieuw kwam aanstormen.

Een oorverdovend gekraak ontzinde zijn laatste gedachten. Bladeren rukten langs zijn kleren, sloegen in zijn gezicht. Wortels schopten zijn voeten opzij, smeten hem weer en weer op de grond waarvan hij onmiddellijk moest opveren wilde hij niet door volgende aanvallers verbrijzeld worden.

Dansend als een schermer, de armen gespreid om zich tegen de stormlopende gevaarten tijdig af te zetten, hield hij zich wanhopig in evenwicht. Zich de handen openhalend aan de harde blindelingse boomstammen, zwetend over al zijn leden en bevangen door de eensklaps radeloze begeerte zelf boom te worden, te zijn opgenomen in

hun joelend alles overstemmend festijn waarin het zonlicht verloren ging als in een nacht zonder einde.

Met zijn laatste krachten strijdend verlangde hij vurig naar een bestaan in een groene jas van schors, met kronkelende hortende wortelvoeten, sapdoorvlamd lichaam en een hoofd van takken en rukwindende bladeren.

Bomen waren soldaten die stormliepen, niets ontziend, alles meenemend wat hen in de weg kwam, alles vertrappend, verpletterend.

Hij gaf de strijd op, liet zich meevoeren door het groene tomeloze geweld. Voelde zich van hout worden, een boomwezen, dik onder mos en paddestoelen en met geelrose zwammenhanden, stompjes, die niet wisten wat pijn betekende.

Tussen wortels en dorre bladerlagen en zand en humus voelde hij zich, half onbewust al, meegedragen door een jubelend geweld dat zijn verschrikking verloren had, dat hem opnam als medestrijder, onherkenbaar maakte, vermomde, houterig en stijf en razendsnel als alles deed zijn.

Overal knalden de bomen erop los. Werden soldaten, die weer bomen werden en opnieuw soldaten, laaide krijgsgewil op en doffe wilde muziek.

‘Ta-ta-ta’ schreeuwde de boomsoldaat die Josias geheten had en eens koddebeier was geweest, - de kreet van een pas geborene en van een moordenaar, van een dier, van een razend geworden boom.

Hij droeg dezelfde ruige mosgroene uniform als de luitenant die langs hem heen holde, zonder armen, rechtop en verstijfd, alleen nog herkenbaar aan zijn bladerkop, met knoestige eikehoutharde oogjes de verte inkijkend. Er smakte een vallende groene vorm over hem heen, voos, gewichtloos: een getroffene. Hij graaide naar het automatische wapen, schoot verblijd en schaterlachend op de luitenant, zijn makker, de spelleider die het wachtwoord niet kende.

De wereld werd één grote explosie die aanhield en waarin hij zich niets meer herinnerde dan het wachtwoord, dat was, dat was, het wachtwoord, dat wilde zeggen - *berekloten*.

Toen hij de pijn in zijn borst voelde bijten als een beest en hij met

kogels doorzeefd vooroversloeg, nu voorgoed, wist hij alleen nog dat hij terug zou komen, hoe dat had hij niet kunnen zeggen, het interes seerde hem niet meer ook, misschien als mos, als plant, als kiezelsteen. Maar terugkomen zou hij! En dit weten stelde hem onnoembaar gerust, zodat hij vredig temidden van de bomen en soldaten en al dat groen dat hij niet meer verdroeg, de ogen kon sluiten.